

T.C.

MALTEPE ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

RADYO, TELEVİZYON VE SİNEMA ANABİLİM DALI

RADYO, TELEVİZYON VE SİNEMA PROGRAMI

İKTİDAR VE YEREL BASIN İLİŞKİLERİ:

27 MAYIS DÖNEMİNDE

DEMOKRAT TÜRKİYE GAZETESİ

(ŞANLIURFA İÇİN HİZMET GAZETESİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EBRU OKUTAN AKALIN

ÖĞRENCİ NUMARASI: 121105104

Danışman Öğretim Üyesi: Doç. Dr. Nazan HAYDARI PAKKAN

İstanbul, Ocak 2014

T.C.

MALTEPE ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

RADYO, TELEVİZYON VE SİNEMA ANABİLİM DALI

RADYO, TELEVİZYON VE SİNEMA PROGRAMI

İKTİDAR VE YEREL BASIN İLİŞKİLERİ:

27 MAYIS DÖNEMİNDE

DEMOKRAT TÜRKİYE GAZETESİ

(ŞANLIURFA İÇİN HİZMET GAZETESİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EBRU OKUTAN AKALIN

ÖĞRENCİ NUMARASI: 121105104

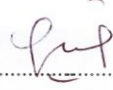
Danışman Öğretim Üyesi: Doç. Dr. Nazan HAYDARI PAKKAN

İstanbul, Ocak 2014

TEZ ONAY SAYFASI

T.C. Maltepe Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

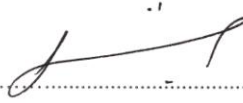
09.01.2014 tarihinde tezinin savunmasını yapan Ebru OKUTAN AKALIN'a ait
“İktidar ve Yerel Basın İlişkileri: 27 Mayıs Döneminde “Demokrat Türkiye” Gazetesi
(Şanlıurfa İçin Hizmet Gazetesi)” başlıklı çalışma, Jürimiz Tarafından Sosyal Bilimler
Enstitüsü Radyo, Sinema ve Televizyon Anabilim Dalı Radyo, Sinema ve Televizyon Tezli
Yüksek Lisans Programında Yüksek Lisans Tezi Olarak **Oy Birliğiyle** Kabul Edilmiştir.

Prof. Dr. Gül BATUŞ
(Başkan)

Doç. Dr. Nazan HAYDARI PAKKAN
(Üye)
(Danışman)

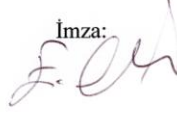

Yrd. Doç. Dr. Gürdal ÜLGER
(Üye)

Bu çalışmadaki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak elde edip sunacağımı, çalışmada bana ait olmayan tüm veri ve sonuçların kaynağını göstereceğimi beyan ederim.

Ebru OKUTAN AKALIN

İmza:

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasında arşivinden faydalandığım *Demokrat Türkiye (Şanlıurfa İçin Hizmet) Gazetesi*, yaklaşık 10 yıldır yazı işleri müdürü olarak görev yaptığım gazetedir. Gazete dedem İsa Okutan'dan ailemize kalan en değerli mirastır. Bu anlamda çalışmayı tamamlamakla tarifi imkânsız bir mutluluk yaşamaktayım. Bu nedenle öncelikle bize böylesine değerli bir miras bırakan dedem İsa Okutan'a, amcalarım Nuri Okutan ve Halit Okutan'a, genç yaşta kaybettiğimiz abim Önder Okutan'a, bana gazeteciliği sevdiren Bülent Okutan'a ve beni yüreklendiren babam Ömer Okutan'a müteşekkir olduğumu belirtmek isterim.

Çalışmam boyunca değerli görüşleriyle beni yönlendiren danışman hocam, Sayın Doç. Dr. Nazan Haydari Pakkan'a, tez komitemde yer alan kıymetli öğretim üyeleri Prof. Dr. Gül Batuş ve Yrd. Doç. Dr. Gürdal Ülger'e, yazım aşamasında yardımlarını esirgemeyen eşim Kemal Eren Akalın'a, küçük yaşına rağmen beni anlayışla karşılayan oğlum Deniz Müslüm Akalın'a, manevi desteklerini hiç esirgemeyen sevgili annem Nuran Okutan'a, ablalarım Serpil Kürkçüoğlu ve Sema Okuyan'a, anne yarısı teyzem Rezzan Çakır'a, bu zorlu süreçte hep yanımda olan, Müslüm Akalın'a, Lütfiye Akalın'a, Necla Bucak'a, Engin Akalın'a, Sevim İzoğlu'na, tüm aileme, dostlarıma ve kaynakları edinmem konusunda yardımcı olan Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Turgay Olcayto'ya sonsuz teşekkür ederim.

ÖZET

Bu çalışma iktidar ve yerel basın ilişkilerini 27 Mayıs döneminde *Demokrat Türkiye (Şanlıurfa İçin Hizmet) Gazetesi* örneği üzerinden tartışır. 5 Şubat 1959'da *Demokrat Türkiye* adıyla İsa Okutan tarafından kurulan ve o günden bu yana aralıksız olarak yayınlanan *Şanlıurfa İçin Hizmet Gazetesi* bu yönüyle Şanlıurfa'nın en eski gazetesidir. Gazetenin kuruluşundan bir yıl sonra gerçekleşen 27 Mayıs askeri müdahalesinin sonrasında kabul edilen 1961 Anayasası Türkiye'nin en liberal anayasasıdır. Bu anayasa basın özgürlükleri açısından oldukça olumlu kanunlar içermiştir.

Kuruluşundan bir yıl sonra 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesiyle karşılaşan *Demokrat Türkiye (Şanlıurfa İçin Hizmet) Gazetesi'nin* müdahaleyi bir yerel basın örneği olarak nasıl karşıladığı ve nasıl etkilendiği bu çalışmanın temel sorusunu oluşturur. Yöntemsel olarak çalışma gazetenin sahibi Ömer Okutan ile yapılan görüşmelere ve dönemin gazete haberlerinin otoriter medya kuramları çerçevesinde söylem analizine dayanır. Çalışma yaygın basın düzeyinde liberal yönüyle ön plana çıkan 27 Mayıs döneminin yerel basın düzeyinde otoriter yönünün baskın olduğunu tartışır.

Anahtar Kelimeler: Yerel Basın, 27 Mayıs Askeri Dönemi, Demokrat Türkiye (Şanlıurfa İçin Hizmet) Gazetesi, Basın-İktidar İlişkileri

ABSTRACT

This study discusses the relationship of the ruling power and local press through the example of the daily *Demokrat Türkiye (Şanlıurfa İçin Hizmet) Gazetesi* during 27 May Period. Founded on 5 February 1959 with the name of *Demokrat Türkiye (Democratic Turkey)* and published non stop since then, *Şanlıurfa İçin Hizmet Gazetesi* is Şanlıurfa's oldest daily in this respect. The constitution of 1961, approved after the 27 May military coup, which took place following the start of the daily one year later, is Turkey's most liberal constitution. This constitution had quite positive legislations in terms of press freedom.

How the daily *Demokrat Türkiye (Şanlıurfa İçin Hizmet) Gazetesi* facing the 27 May military coup one year after its start reacted against the coup as an example of local press and how it was influenced hold the main question of this study. It is based on the interviews with the owner of the daily, Ömer Okutan, and the discourse analysis of the newspaper news of the period in the framework of authority media theories. This study claims that the period of 27 May in spite of having liberal characteristics in the scale of general press was dominantly authoritarian in the scale of local press.

Key Words: Local Press, 27 May Military Period, Demokrat Türkiye (Şanlıurfa İçin Hizmet) Press, The relationships of press-ruling power

KISALTMALAR

BİK: Basın İlan Kurumu

CHF: Cumhuriyet Halk Fırkası

CHP : Cumhuriyet Halk Partisi

DP: Demokrat Parti

MBK: Milli Birlik Komitesi

SEKA: Türkiye Selüloz ve Kağıt Fabrikaları Anonim Şirketi

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	II
ÖNSÖZ	IV
ÖZET.....	V
ABSTRACT.....	VI
KISALTMALAR	VII
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: TÜRKİYE'DE YEREL BASIN.....	7
1. 1. Yerel Basın Kavramı.....	7
1. 2. Yerel Basının İşlevi ve Önemi:	11
1. 3. Türkiye'de Yerel Basının Tarihi.....	15
2. BÖLÜM: BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ VE NORMATİF MEDYA KURAMLARI	20
2. 1. Basın Özgürlüğü Kavramı:	20
2. 1. 1. Teolojik Kuram	21
2. 1. 2. Doğal Hak Kuramı	21
2. 1. 3. Faydacılık Kuramı:	22
2. 1. 4. Hakikati Arayış Kuramı:	22
2. 2. Normatif Medya Kuramları	23
2. 2. 1. Otoriter Medya Kuramı.....	25
2. 2. 2. Liberal Medya Kuramı	28
2. 2. 3. Toplumsal (Sosyal) Sorumluluk Kuramı	33
2. 2. 4. Sovyet-Sosyalist Medya Kuramı	35
2. 2. 5. Gelişmeci Kuram	37
3. BÖLÜM: TÜRKİYE TARİHİNDE BASIN-İKTİDAR İLİŞKİLERİ (1918- 1961)	41
3. 1. Milli Mücadele Yılları ve Tek Parti (1918-1950) Basın İlişkileri	42
3. 1. 1. Milli Mücadele Yılları (1918-1920).....	42
3. 1. 2. Mustafa Kemal Atatürk Dönemi (1920- 1938) Basın İlişkileri	44
3. 1. 2. 1. İstiklal Mahkemeleri	46
3. 1. 2. 2. Takrir-i Sükun Yasası	47
3. 1. 2. 3. 1931 Basın Yasası.....	49
3. 1. 3. İsmet İnönü Dönemi (1938-1950) Basın İlişkileri	53

3. 1. 3. 1. 1938-1947 Yılları.....	54
3. 1. 3. 2 . 1947- 1950 Yılları.....	58
3. 2. Demokrat Parti Dönemi (1950-1960) Basın İlişkileri.....	59
3. 2. 1. 1. 5680 Sayılı Basın Kanunu.....	63
2. 2. 1. 2. 5953 Sayılı İlk Basın-İş Yasası.....	66
3. 2. 1. 3. İspat Hakkı Tartışmaları.....	69
3. 2. 2. 1954-1957 Yılları.....	71
3. 2. 3. 1957 -1960 Yılları.....	78
3. 2. 3. 1. Resmi İlan ve Kağıt Sorunu	79
3. 2. 3. 2. Pulliam Davası	80
3. 2. 3. 3. Tahkikat Komisyonu.....	81
3. 3. 27 Mayıs Dönemi Basın İlişkileri	84
3. 3. 1. Geçici Anayasa ve Gazetecilere Af.....	86
3. 3. 2. 27 Mayıs Döneminde Sansür	87
3. 3. 3. 212 Sayılı Fikir İşçileri Yasası.....	89
3. 3. 4. Basın İlan Kurumu'nun Kuruluşu	90
3. 3. 5. 1961 Anayasası ve Basına Tanınan Haklar.....	90
3. 3. 6. 1962 Tedbirler Yasası ve Basına Yönelik Kısıtlamalar	92
4. BÖLÜM: DEMOKRAT TÜRKİYE (ŞANLIURFA İÇİN HİZMET) GAZETESİ	94
4. 1. Demokrat Türkiye Gazetesi'nin Tarihi.....	94
4. 1. 1. Demokrat Türkiye'den Hizmet Gazetesi'ne.....	96
4. 1. 2. Demokrat Parti Döneminde Kağıt Sıkıntısı	97
4. 2. 27 Mayıs Dönemi.....	103
4. 2. 1. Haber Dilinde Temkinli Yaklaşım	103
4. 2. 2. Gazetenin İçeriğinin Değişerek İktidarın Yayın Organı Haline Gelmesi	107
4. 2. 3. Yerel Basının Yerel İşlevinin Zayıflaması.....	114
SONUÇ	121
KAYNAKLAR	126
EKLER	134
EK. 1. Şanlıurfa İçin Hizmet Gazetesi Sahibi Ömer OKUTAN ile Kişisel Görüşme (10.10.2013)	134

EK 2: 30.05. 1960 tarihli Demokrat Türkiye Gazetesi	142
EK. 3. 02. 06. 1960 tarihli Demokrat Türkiye Gazetesi	143
EK. 4. 09. 06. 1960 tarihli Demokrat Türkiye Gazetesi	144
EK. 5. 13.06.1960 tarihli Demokrat Türkiye Gazetesi	145
EK. 6. 16. 06. 1960 tarihli Demokrat Türkiye Gazetesi	146
EK. 7. 20.06.1960 tarihli Demokrat Türkiye Gazetesi	147
EK. 8. 27.06. 1960 tarihli Demokrat Türkiye Gazetesi	148
EK. 9. 07. 07. 1960 tarihli Demokrat Türkiye Gazetesi	149
EK. 10. 21. 07. 1960 tarihli Demokrat Türkiye Gazetesi	150
EK. 11. 04. 08. 1960 tarihli Demokrat Türkiye Gazetesi	151
EK. 12. 1960 tarihli Demokrat Türkiye Gazetesi Künye.....	152
EK. 13. 2014 tarihli Şanlıurfa İçin Hizmet Gazetesi Künye.....	153
ÖZGEÇMİŞ	154

GİRİŞ

Bu tez çalışmasında, 27 Mayıs döneminin yerel basın ile ilişkileri, 5 Şubat 1959 tarihinde Şanlıurfa merkezde kurulan ve o dönem adı *Demokrat Türkiye* olan, *Şanlıurfa İçin Hizmet Gazetesi* örnekleme üzerinden, otoriter medya kuramları çerçevesinde tartışılmıştır. 27 Mayıs döneminin basın ile ilişkilerinin tartışıldığı çeşitli akademik çalışmalar mevcuttur. Ancak böyle bir çalışma bir yerel gazete örneği üzerinden ilk kez gerçekleştirilmiştir. Çalışma basın iktidar ilişkilerini bir yerel gazete örneği üzerinden tartışarak bu konuda bir açığı kapayabilecek olması bakımından önem taşımaktadır.

Şanlıurfa İçin Hizmet (Demokrat Türkiye) Gazetesi faaliyette bulunduğu süreçte tüm askeri müdahaleleri yaşamıştır. Gazetenin kuruluşundan bir yıl sonra gerçekleşen 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesini, nasıl karşıladığı ve nasıl etkilendiği bu çalışmanın temel sorusu olmuştur.

Demokrat Türkiye Gazetesi'nin kurulduğu 1959 yılı Demokrat Parti iktidarının son yılıdır. O yıllar Demokrat Parti'nin basın üzerinde hem ekonomik hem de yasalar çerçevesinde yoğun baskılar kurduğu yıllardır. 1957 yılında gazete ve dergi kağıtlarının ithalinin yalnızca devlet eliyle yapılması uygulamasına geçilmiş 1958'de ise resmi ilan ve reklamların devlet tekeline dağıtılmasına başlanmıştır (Girgin, 1997:37). Yine aynı dönemde Demokrat Parti iktidara muhalefet eden bir çok gazeteciyi yargılamış, muhalif gazeteler ise sık sık kapatma cezası ile karşı

karşıya kalmıştır. DP bu tür uygulamalarla basın, ülkenin içinde bulunduğu ekonomik ve siyasal kaos ortamını yansıtmalarını engellemeye çalışmış, bu dönem "besleme basın" olarak tabir edilen, devletin örtülü ödenekle zenginleştirdiği yandaş bir basın da yaratılmıştır. Besleme basının hangi boyutlarda olduğu 27 Mayıs döneminde tüm belgeleriyle ortaya konmuştur.

Muhalefet eden tüm gazetecilerin yargılandığı ve gazetelerin keyfi uygulamalarla kapatıldığı böyle bir ortamda gazete açma faaliyetine girişen İsa Okutan ve oğulları Ömer ve Nuri Okutan, gazete kağıdı almanın Demokrat Parti'ye yakın görünme ile mümkün olabildiği yönünde bir tavsiyeye uyararak gazetenin adını bir tercih değil "zorunluluk" olarak *Demokrat Türkiye* koymuşlardır. Ancak daha sonra bunun da parayla gazete kağıdı almalarına fayda etmeyeceğini görmüşlerdir. Adı bile özgürce konulamayan *Demokrat Türkiye Gazetesi* kuruluşunun üzerinden henüz bir yıl geçmişken ülke bir askeri müdahaleyle karşı karşıya kalmıştır.

27 Mayıs askeri müdahalesi nerdeyse tüm ülke basınının baskılardan boğulduğu ve bu durumdan çıkış arayışı içerisinde olduğu bir dönemde meydana gelmiştir. Bu sebeple basın, ülkenin ilk kez karşılaştığı askeri müdahaleye özgürlük ümitleriyle destek olmuştur. Dönemin yaygın (ulusal) basınında askeri müdahale sevinçle karşılanırken, Şanlıurfa'da yayınlanan *Demokrat Türkiye Gazetesi'nde* de durum pek farklı olmamıştır.

Demokrat Türkiye Gazetesi 1976 yılında adını değiştirmiş ve yayın hayatına *Şanlıurfa İçin Hizmet* adıyla devam etmiştir. Kurulduğu günden bugüne kadar aralıksız olarak yayın hayatını sürdüren bir gazete olma özelliği ile Şanlıurfa'nın en eski gazetesidir.

Şanlıurfa İçin Hizmet Gazetesi 1959'dan bu yana pazarları hariç hergün yayınlanan bir yerel süreli yayındır. Gazetede daha çok yerel sorunlar ve olaylar yer almaktadır. Şehrin genel sorunları, gazetenin ilgilendiği temel konudur. *Şanlıurfa İçin Hizmet Gazetesi* bu genel özelliklerinin dışında bir aile gazetesi olma özelliğini taşımaktadır. Kurucusu İsa Okutan, gazeteyi ilk dönem oğulları Nuri ve Ömer Okutan'la birlikte idare etmiş, daha sonraları bir diğer oğlu Halit Okutan da gazetenin muhabirliğini yapmıştır. Halit Okutan daha sonraki yıllarda bir habere giderken kaza geçirmiş ve genç yaşta vefat etmiştir. Halit Okutan *Şanlıurfa İçin Hizmet Gazetesi'nin* tek basın şehididir. Gazetenin sahibi İsa Okutan da kısa bir süre sonra vefat etmiştir. Yıllar sonra, İsa Okutan'ın torunları Bülent ve Önder Okutan sorumlu yazı işleri müdürlüğü görevlerini yürütmüştür. Bu görev 2004 yılından bu yana bu tez çalışmasını yürüten şahsım tarafından yürütölmektedir. Künyesinde halen kurucusu sıfatıyla dedem İsa Okutan'ın, sahibi sıfatıyla babam Ömer Okutan'ın isimlerinin yer aldığı ve hemen hemen ailenin tüm fertlerinin emeğinin geçtiği *Şanlıurfa İçin Hizmet Gazetesi'nin*, arşivlerinden faydalanarak yapmış olduğum bu çalışma, şahsım adına bir manevi değere de sahiptir.

Bu tez çalışmasında, kaynak kişilerle doğrudan görüşülmüş ve *Demokrat Türkiye (Şanlıurfa İçin Hizmet) Gazetesi*'nin 1960-1961 yılları arşivleri taranmıştır. Görüşmeler kayıt cihazı ile kayıt altına alınmıştır. Konu incelenirken söylem analizi yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada adı geçen gazete yazarlarının ve askerlerin tamamı yaşamını yitirmiştir. Bu nedenle sadece gazetenin sahibi Ömer Okutan'la görüşülebilmıştır. Ayrıca Şanlıurfa Valiliği arşivlerinde ve kütüphanesinde 1960'lı yıllarda Şanlıurfa Basını'na ait hiçbir belge mevcut olmadığından diğer gazeteler hakkında bilgilere yer verilememiştir.

Çalışmanın birinci bölümü üç alt başlıkta incelenmiştir. Birinci başlıkta yerel basın kavramı ve tanımı, ikinci başlıkta işlevi ve önemi üzerine literatürde var olan bilgiler aktarılmıştır. Üçüncü başlıkta ise Türkiye'de yerel basının tarihine değinilmiştir.

İkinci bölümde, çalışmanın kuramsal çerçevesini oluşturan normatif medya kuramları aktarılmıştır. Yapılan araştırma sonucunda normatif medya kuramlarını, basın özgürlüğünün felsefik temellerinden söz etmeden aktarmanın mümkün olmadığı görülmüştür. Çünkü normatif medya kuramları basın özgürlüğü kavramının felsefik temellerinin bir neticesi olarak ortaya çıkmıştır. Bu nedenle çalışmamızın ikinci bölümünde, öncelikle basın özgürlüğünün felsefi temelleri aktarılmış, daha sonra normatif medya kuramlarına yer verilmiştir. İletişim araçlarının toplumsal ve siyasi süreçte oynadığı rol farklılaşmalarının temel nedeni, siyasal sistemdeki farklılıklardır. Bu rollerin içerisinde, iletişim araçlarının nasıl işlemesi gerektiği konusundaki detayları gösteren ise normatif medya kuramlarıdır. Söz konusu

normatif medya kuramları, çerçevesinde bir ülkedeki iletişim araçlarının genel işleyişinin gözler önüne serilebilmesinin yanı sıra; ülkedeki siyasal sistem içerisinde iletişim araçlarının nasıl bir işlev görebileceği ve yasal çerçevesinin ne olacağı sorularına cevap da bulunabilmektedir. Dünyadaki en önemli ve en yaygın kabul gören medya sistemleri sınıflandırması Siebert, Peterson ve Schramm'ın "Four Theories of the Press" (Basının Dört Kuramı) adlı eserlerinde sunulmuştur (Işık, 2012: 12). Bu çalışmada, medya kuramları Siebert ve arkadaşlarının "Four Theories of The Press" adlı çalışmalarında ortaya koyduğu dört medya kuramı ve McQuail'in bu kuramlardan yola çıkarak geliştirip eklediği iki medya kuramından birisi olan gelişmeci medya kuramıyla birlikte, beş başlık altında incelenmiştir. McQuail'in geliştirdiği Demokratik Katılımcı Medya Kuramına ise henüz yaygın olarak kabul görmediğinden değinilmemiştir.

Üçüncü bölümde, Türkiye'de basın-iktidar ilişkileri dönemlere ayrılarak verilmiştir. Her iktidar döneminin basına yönelik çıkardığı yasalar ve basınla ilişkilerini etkileyen önemli olaylar özetlenmiştir. Bu bölümde Türk siyasi tarihinde basın-iktidar ilişkileri Milli Mücadele yıllarından başlanarak, 27 Mayıs dönemini de kapsayacak biçimde aktarılmıştır. Konunun geriden alınarak aktarılması ile Türkiye'de basın-iktidar ilişkilerine daha geniş bir pencereden bakılabilmemesinin sağlanması amaçlanmıştır. Bu bölüm üç döneme ayrılarak incelenmiştir. Bu bölümde öncelikle (1918-1950) yılları arası dönem ayrı bir başlıkta incelenmiştir. 1918 yılı 1950 yıllarını kapsayan bu bölüm; Milli Mücadele Yılları (1918-1920), Mustafa Kemal Atatürk Dönemi (1920-1938) ve İsmet İnönü Dönemi (1938-1950) basın ilişkileri olmak üzere üç alt başlıkta incelenmiştir. Türkiye'nin siyasi tarihine

bakıldığında Demokrat Parti'nin iktidarda kaldığı on yıllık zaman diliminin genellikle üçe ayrılarak değerlendirildiği görülmektedir. Demokrat Parti'nin 1950 seçimlerini kazanarak iktidara geldiği yıldan 1954 seçimlerine kadar geçen süreç yükseliş; 1954 ile 1957 seçimlerine kadar olan süreç duraklama; 1957'den 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesine kadar geçen süreç ise düşüş dönemi olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle bu bölümde Demokrat Parti Dönemi (1950-1960) Basın İlişkileri ; (1950-1954), (1954- 1957) ve (1957- 1960) yılları arasında olmak üzere üç alt başlıkta incelenmiştir. Son bölümde ise 27 Mayıs dönemi basın ilişkileri yasalar ve yaşanan önemli olaylar çerçevesinde aktarılmıştır.

Çalışmanın *Şanlıurfa İçin Hizmet Gazetesi* başlıklı dördüncü bölümünde 5 Şubat 1959 tarihinde Şanlıurfa'da kurulmuş olan gazetenin kuruluşu ve gelişimi ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. 27 Mayıs döneminin yerel basınla ilişkileri *Demokrat Türkiye (Şanlıurfa için Hizmet) Gazetesi* üzerinden otoriter medya kuramları çerçevesinde tartışılmıştır. Bu bölümde, askeri müdahalenin yapıldığı günlerde gazete sayfalarına yansıyan haberlerden ve gazetenin sahibiyle yapılmış olan yüz yüze görüşmelerden faylanılmıştır. Sonuçta, yaygın basın açısından liberal uygulamalarıyla bilinen 27 Mayıs döneminin, yerel bir gazete olan *Demokrat Türkiye(Şanlıurfa İçin Hizmet) Gazetesi* örneklemeden bakıldığında otoriter bir basın rejimi izlediğini söylemek mümkün olmuştur. Gazetenin, askeri yönetimin Şanlıurfa'ya atadığı yerel yöneticilerin baskılarına maruz kaldığı ve yerel işlevini yitirme düzeyine geldiği görülmüştür.

1. BÖLÜM: TÜRKİYE'DE YEREL BASIN

Bu bölümde yerel basın kavramının tanımı, işlevi ve önemi literatürde var olan bilgiler çerçevesinde aktarılmış, Türkiye'de yerel basının tarihi hakkında bilgi verilmiştir.

1. 1. Yerel Basın Kavramı

Yerel basın ile ilgili yapılan tanımlamalara geçmeden önce genel olarak basın kavramının ne ifade ettiğinin kısaca açıklanması gerekmektedir. Neticede basın ister yerel, ister yaygın olsun tek amaca hizmet etmektedir. Buradan yola çıkarak literatürde var olan basın tanımlamaları ve görevi bu bölümde aktarılmıştır.

Basın, milletin müşterek sesidir, kamu hizmeti gören önemli bir meslek dalıdır. Kamuoyunun oluşmasında en önemli araçtır. Onun içindir ki, basın "Dördüncü Kuvvet" olarak değerlendirilir (Yurdağül, 1996:1078). Tocquevill'e göre "Basın, özgürlüğün en mükemmel demokratik formülüdür". Mendes France basını "Modern demokrasininin belli başlı öğelerinden biri" olarak nitelemektedir (Tocquevil ve France'dan aktaran; İnuğur, 2005:20).

Basın medya organizasyonları içerisinde yer alan bir kitle iletişim aracıdır (Bülbül, 1999:84). Basın gazete, dergi ve de benzerleri gibi düzenli aralıklarla çıkan süreli yayınların tümüne verilen addır (Tokmakçioğlu, 2011:19). İnuğur'a göre geniş anlamda basın; belirli zamanlarda basılıp, her çeşit haberleri ve fikirleri topluma ulaştıran tüm yayın ürünleridir. Genellikle günlük basın ürünlerine *gazete*, haftalık, onbeş günlük ve aylık basın ürünlerine de *dergi* denmektedir. Dar anlamda basın sadece gazete ve dergileri yani mevkuteleri kapsamakta, diğer basın ürünleri bu kavramın dışında kalmaktadır (İnuğur, 2005:19). İnuğur, basını haberleri ve fikirleri toplama, yayma ve ulaştırma sanatı olarak da tanımlamaktadır (İnuğur, 2005:20).

Basın ayrıca toplum içinde düzenli olarak yayınlanan, hedef kitlenin hizmetine verilmiş haber ve bilgi öğelerinin, düşünce veya kanıların, biçim ve koşulların somutlaşmış şekli olarak ifade edilmektedir (Kurşun, 2007:375). Basın kamuoyunu yansıtmaya ve biçimlendirmesi bakımından ele alınırsa; kamuoyu oluşumunda ciddi etkisi, gücü ve belirleyiciliği olan bir kurumdur (Vural; 1996:1054). Bu işleviyle de basın demokrasinin vazgeçilmez bir unsurudur.

Basının temel görevi ise toplumu ilgilendiren ya da ilgilendirmesi gereken tüm olaylar hakkında halkı objektif ve gerçekleri aydınlatacak biçimde tartışmalar açmaktır. Onu toplumsal ve siyasal oluşumlar üzerinde doğru ve gerçeğe uygun bilgilerle donatmak yöneticileri eleştirmek ve tüm insanlığın sorunları bakımından bilinçlendirmektir (İlkiz, 1999:31).

Genelde mesleki ve akademik dilde, Türkiye içi ve dışı dağıtımı yapılan basın "ulusal basın" olarak adlandırılmıştır. Bazı çevre ve kaynaklar ise yerel basın mensuplarının "ulusal" sıfatına yönelik "Biz milli değil miyiz?" biçiminde eleştirilerini göz önüne alarak " yaygın basın" deyimini kullanmayı yeğlemişlerdir (Girgin, 2009:219).

Kavramsal düzeyde gerçekleşen bu tartışma gazeteci meslek örgütlerinin de zaman zaman gündemine oturmuştur. Bir gazeteci olarak katıldığım meslek örgütlerinin Anadolu'da düzenledikleri seminerlerde bu konu sıkça tartışılmıştır.

Türkiye Gazeteciler Cemiyeti eski Başkanı Nail Güreli kendilerinin 1995'ten bu yana "ulusal basın" ya da "ulusal medya" yerine "yaygın basın" ya da "yaygın medya" tanımlamasının kullanılmasını savunduklarını ve bu kullanımın yaygınlaşmasını arzu ettiklerini her fırsatta belirtmiştir (Güreli, 2004:168-169). Güreli'ye göre bazı kavramlar ve sözcükler yanlış olduğu halde dilimize yerleşir ve yaygın biçimde kullanılırlar, bunlara eski dilde "galatı meşhur" yani yanlış ama dile

yerleşmiş bir bakıma meşhur olmuş sözcük denir (Gürel, 2004: 167). Bu çerçevede içerisinde Gürel'in ve Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'nin Türkiye'de kullanımının yaygınlaşmasını istediği kavram olarak basın tanımlamaları şöyledir;

"Ülkenin tümünü yayın kapsamına alan medyaya yaygın, bölgesel ölçekte yayın yapanına bölgesel, yerel ölçekte kalanına ise yerel medya denmektedir. Yerel, bölgesel ve yaygın medyanın tümü ise ulusal medyayı oluşturur" (Gürel,2004, s:168-169).

Gezgin'e göre, bugüne kadar yerel basına ilişkin gerçekleştirilen kavram kargaşasına son vermek için yerel, yaygın ve ulusal basın gibi bir sınıflandırma düşünülmüştür. Ulusal basın; yerel ve yaygın basının tümünü içeren bir yapı biçiminde tanımlanarak görüş birliğine varılmıştır (Gezgin, 1999:9). Gürel'e göre Anadolu'daki meslektaşlarının sahip çıkması ve dönemin basın ile ilgili Devlet Bakanı Yılmaz Karakoyunlu'nun da " Yaygın basın" tanımını kullanmasıyla bu deyim büyük ölçüde yerleşmiştir (Gürel, 2004:169).

5187 sayılı Basın Kanunu'nun 2. maddesinde yerel basın kavramı "sürelî yayın", "yerel sürelî yayın", "bölgesel sürelî" ve "yaygın sürelî yayın" bağlamında ele alınmış ve şu şekilde tanımlanmıştır;

"Sürelî yayın: Belli aralıklarla yayımlanan gazete, dergi gibi basılmış eserler ile haber ajansları yayınlarına sürelî yayın,

Yaygın sürelî yayın: Tek bir basın-yayın kuruluşu tarafından aynı isimle basılan ve en az üç komşu ilde veya en az bir coğrafi bölgede yayımlanan sürelî yayın ile haber ajanslarının yayınlarını,

Bölgesel sürelî yayın: Tek bir basın-yayın kuruluşu tarafından basılan ve en az üç komşu ilde veya en az bir coğrafi bölgede yayımlanan sürelî yayınlar ile haftada bir veya daha uzun aralıklarla yayımlanan yaygın ve bölgesel yayınları,..."

(<http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5187.html>,10.09.2013).

Literatüre bakıldığında yerel, yaygın ve ulusal basın kavramlarının tanım ve kullanımında mesleki, akademik ve hukuki tanımların bir takım farklılıkları barındırdığı görülmüştür. Özellikle ulusal basın mı, yaygın basın mı veya hangisi yerel, hangisi ulusal gibi sorular baskındır. Ancak yerel bir gazeteci olarak tarafımdan yapılan çalışma süresince alıntılar hariç kendi ifadelerimde kavramların tanımını üyesi bulunduğum Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'nin kabul ettiği biçimde kullanmayı uygun bulmaktayım.

Yerel basının anlamı üzerine yapılan tanımlara geçmeden önce kapsamı daha geniş olan yerel medyanın tanımını yapmak gerekmektedir. Genel olarak yerel medya kavramı, yerel düzeyde yayın yapan gazete, radyo ve televizyonları kapsamaktadır. Yerel basın kavramı ise daha çok gazeteleri işaret etmektedir ve bu gazetelerden "Anadolu Basını" ya da "Taşra Basını" olarak da söz edilmektedir (Atabek, 2005:169). Tanım olarak yerel gazeteler, genel olarak kasaba ve şehirlerdeki yerel haberlerin, sorunların veya konuların yer verildiği, belirli bir bölgede yayımlanan ve dağıtımı yapılan, dolayısıyla hedef kitlesi de yerel halk olan gazetelerdir (Atabek, 2005:63).

Yerel Basın; yurdun muhtelif yerlerinde, özellikle büyük kentler dışındaki yerleşim birimlerinde, il, ilçe ve beldelerde, günlük , haftalık ya da daha fazla aralıklarla yayınlanan, yayımlandıkları mahalin haber, havadis ve sorunlarını dile getiren, halkın isteklerini ilgililere aksettirmeyi hedefleyen yazılı basın organlarıdır (Ünal, 1996:1068). Genel bir anlatımla yerel basın, sınırları dar ve tanımlanmış bir yörede, (kasaba, kent ya da bölge) yöre halkını bilgilendirmeye, eğitmeye, eğlendirmeye, böylece kamuoyunun serbestçe oluşmasına katkıda bulunmaya çaba gösteren kitle iletişim araçlarıdır (Girgin, 2001:160).

Vural'a göre ise yerel basın, sınırları dar ve tanımlanmış bir bölgede -ki bu bölge yalnızca bir kent ya da kasaba olabilir- o bölge halkını haberdar etmeye (bilgilendirmeye) eğitmeye ve eğlendirmeye ve o bölgede kamuoyunun serbest oluşumunu sağlamaya yönelik yayıncılık faaliyeti içinde bulunan, bölge halkının iletişim kurumu özelliği taşıyan kitle iletişim aracı ya da araçlarının bütünüdür. (Vural, 1996:1060).Yine Vural' a göre Anadolu'daki kent ve köylerde etkinlik gösteren , sınırlı sayıda okuyucuya sahip olan basın kuruluşlarıdır (Vural, 2001:120).

1. 2. Yerel Basının İşlevi ve Önemi:

Basın haber verme, bilgilendirme, eğitme, kamuoyu oluşturma ve yönlendirme gibi işlevleri olan, gerek siyasi gerekse kültürel açıdan çok önemli bir etki aracı durumundadır (Ulusoy, 2004:56). Basının en temel işlevi, yaşanan çevre, toplum, ülke ve de uluslararası ortamdaki gelişen olaylara ilişkin haberlerle bireyi aydınlatarak, kanaatlerini sürdürmesini, güçlendirmesini, değiştirmesini ya da tepkisiz kalmasını sağlamaktır (Girgin, 2009:213).

İçinde bulunulan bilgi çağı, bilgiye ulaşmayı yaşamın önemli bir parçası, olmazsa olmazı haline getirmiştir. Genel olarak medya diye isimlendirilen kitle iletişim araçları bilgiye ulaşmanın önemli bir kaynağı durumundadır. Çağın insanının önemli sosyal gereksinimlerini de karşılayan medya olgusu, diğer bir açıdan önemli bir ticari ve siyasal güç olarak da sınıflandırılmaktadır (Yağbasan, 2005:81). Haber alma ve haber verme gereksiniminden doğan basın, zamanla geniş halk kitlelerini etkileyen önemli bir güç durumuna gelmiştir (Yücedoğan, 2002:153). Geleneksel tanımlama ve adlandırma gereği, "dördüncü güç" olarak anılan medya, günümüz dünyasında tartışılmaz bir biçimde "birinci güç" haline gelmiştir (Gezgin, 2002:15).

Toplumu haberleriyle bilgilendiren basın; değişik kurumlar, kişi ve kişiliklerle birlikte, geleceğimizi sonuçlandırarak, formatlandırarak önemli mimarlardandır. Basının yereli, geneli veya büyüğü, küçüğü olmaz, basın, basındır (Sarı, 1998:131-134). Çağın en önemli güçlerinden olan medya yerel düzeyde de aynı işlev ve öneme sahiptir. Gerek yaygın gerekse yerel basının temel işlevi, toplumları oluşturan bireyleri bilgilendirmek ve olan bitenden haberdar etmektir. İşte bu noktada yerel basın kısıtlı olanaklarıyla bilgiyi kamuya yansıtma görevini yerine getirmeye çalışmaktadır (Büyükbakkal, 2005: 83).

Bu gelişmeler çerçevesinde basın ister yerel ister bölgesel ister yaygın olsun, ortak işlev, görev ve sorumluluklar, gazetelerin nitelikleri ya da özellikleri nedeniyle göreceli olarak değerlendirilemez. Bu nedenle yerel gazetelerin görevleri ve sorumlulukları, en az yaygın basın kadar önemlidir (Girgin, 2009, s:236-237).

Girgin'e göre yerel basının işlevleri şöyle sıralanmıştır:

1-Devlet etkinliklerini ve hükümet icraatlarını duyurmak, 2-Yerel kamu hizmetlerinin duyurulmasına çaba göstermek, 3- Yerel düzeyde kamusal hizmet veren özel ve kamu kuruluşları ile buralarda çalışan görevlileri kamu adına denetlemek, 4-Belirli konularda kamuoyu oluşmasını sağlamak, 5-Yerel yönetimle yurttaşlar arasındaki iletişimin gelişmesine katkıda bulunmak 6-Yurttaşların kültür düzeylerinin yükselmesine katkı sağlamak, 7- Demokrasi kültürünün yerleşmesine ve gelişmesine yardımcı olmak (Büyükbakkal, 2005:83).

Basının işlevlerine bakıldığında yerel basının, özellikle demokrasinin işleyişi bakımından ne denli önemli olduğu göze çarpmaktadır. Yine yerel basının da kapsamı içinde olduğu yerel medya, yayınladığı haberler, fotoğraflar, ele aldığı sorunlar, kentteki 24 saat kültürel ve sosyal etkinliklere ilişkin aktardığı bilgilerle, bireye 'yaşanan yer' duygusunu, yaşadığı yerin bir parçası olduğu düşüncesini kazandırmaktadır (Vural, 1996:1063).

Yerel basın bölgenin ve bölgede yaşayanların her türlü sorununu ve bu sorunların karşısında üretebilecek çözüm önerilerini gündeme getiren, tartışan, yerel yönetim ile merkez yönetim arasında köprü işlevi gören, halkın gözü kulağı olduğu kadar, yerel yönetimin dili de olabilen bir işleyişle, kişileri küreselleşme girdabından biraz olsun alıkoymaktadır. Aslında yerel basın bu yönüyle ülke basınına malzeme sağlamakta ve onlara yardım ortamı hazırlamaktadır (Girgin, 2009:238).

İletişimciler yerel basını, otoritenin merkezden uzaklaşmasına ve insanı gözetilen bir yapının yaratılmasına olanak sağlayan dinamik bir etmen olarak görmektedirler. Bu bağlamda yerel basın, özellikle gelişmekte olan ülkeler için çok önemlidir (Gezgin, 2007:177).

Gezgin'e göre yerel basının işlevleri üç ana başlık altında şu şekilde toplanabilir:

-Yöneten- yönetilen ilişkisi çerçevesinde, kamu hizmetlerinin sağlıklı ve doğru bir biçimde halka duyurulması, yerel basının işlevlerinden birisidir. Ayrıca, denetim, yönetenin halk adına denetlenmesi, kamuoyu yaratılması, yerel basının üzerindeki sorumluluklardandır.

-Beldelerde yerel yönetimlerin hizmetlerinin duyurulmasıyla birlikte yerel yönetim-yurttaş ilişkisinin sağlanması yerel basının önemli işlevlerinden birisidir.

-Yaygın basının işlevlerinden biri olan eğitim işlevi; yerel basında toplumsal kimliği ile önem kazanır. Ulusal iradenin doğru ve amaca uygun yansımada gerekli demokrasi kültürünün yerleştirilmesi, yerel basının en önemli işlevlerindedir (Gezgin, 2007, S:177-178).

Bir yerel iletişim kurumu olan yerel basın, yayınlandığı yerde, yerel kamuoyunun oluşmasında etkili kurumlardan biridir. O kent ya da bölgede yaşayanların, kendi çevreleriyle ilgili konularda dili, gözü, kulağıdır (Vural, 2007:337).

Yerel basın da yaygın basın da kamuoyunu aydınlatan, halkı doğru bilgilendiren ve gerçekleri doğru dürüst biçimi ile kamuoyuna aktaran bir araçtır. Bu işlevi ile demokratik rejimler açısından büyük önem taşımaktadır (Gürel, 1999:11). Ona göre gazeteci gazeteci, basın basındır. Yerel basının da yaygın basının da temel işlevi yöresinde ülkesinde ve dünyada olanları halka doğru, tarafsız ve zamanında aktarmaktır (Gürel, 2001:140).

Gürel'e göre merkezileşmiş sermayenin elinde toplanan basın organları, çeşitli ilişkiler nedeniyle, zaman zaman halka gerçekleri tümüyle doğru ve dürüst biçimde yansıtamaz. Bu ise halkın gerçekleri öğrenme hakkını tehlikeye sokar. Bu nedenle çok sesliliğin korunması bakımından yerel basının önemi büyüktür. Yerel basın güçlü ve bağımsız olduğu zaman merkezi sermayeye karşı ve demokrasinin güvencesi olarak bir alternatif oluşturmaktadır (Gürel, 1999:12). Yerelde, yönetenlerle yönetilenler arasındaki iletişimi sağlayan yerel basındır. Gürel yerel basının önemini şöyle ifade etmiştir; " yerel basın, basının işlevini, yani çok sesliliği ve yönetimini yerine getirirse, demokrasi sağlıklı işler" (Gürel, 2007:174).

Gezgin'e göre yaşanan deneyimler, edinilen bilgiler, yerel basının işlevleri açısından ne denli gerekli bir araç olduğunu ortaya koymaktadır. Yaygın basının hedef kitlesi ve alanı, bu görevi yerel basına göre daha genel boyutuyla işlemesini sağlar. Oysa yerel basın ulusal düzeyde konular hakkında bilgi aktarırken, özellikle üzerinde durduğu yerel sorunlar, olaylar konusunda ilgi yoğunlaşması yaratmaktadır. Örneğin Kurtuluş Savaşı sırasında, dönemin yerel gazeteleri mücadelenin başarıya ulaşmasında önemli bir görev üstlenmişlerdir. Yerel basının böylesi bir işlevselliği vardır (Gezgin, 2007:178).

1. 3. Türkiye'de Yerel Basının Tarihi

Osmanlı'da ilk gazete çıkaran kesim, yabancı devletlerin sefaretları ve azınlıklar olmuştur. Osmanlı sınırları içerisinde çıkan ilk gazete olan " Bulletin Des Nouvelles" (Haberler Bülteni), İstanbul'da Fransız Elçiliği basım evinde, Ağustos 1795'te Fransızca olarak basılmıştır (Girgin, 2009:30). Ayrıca Osmanlı devleti hudutları içinde Arapça, Almanca, Arnavutça, Çerkezce, Farsça, Gürcüce, Hırvatça, Hintçe, İngilizce, İtalyanca, Kürtçe, Rumence, Rusça, Sırpça, Ermenice, Rumca, Bulgarca gibi yirmiye aşkın dilde yayın yapan gazete yayımlanmıştır ki, Osmanlı gazeteciliği bir yerel gazetecilik tarihidir denildiğinde, söz konusu gazetecilik olgusunu açıklamaya yetecek bir rakamdır (Yavalar, 2009:8).

Osmanlı'da yarısı Türkçe yarısı Arapça ilk yerli gazete ise 20 Kasım 1828'de Kahire'de yayınlanan *Vekayi-i Misriye* adlı gazetedir ve aynı yılın sonunda yarısı Türkçe yarısı Rumca *Vekayi-i Giridiye* isimli gazete takip etmiştir (Topuz, 2012:15). 1831'de II.Mahmut, İstanbul'da kendi resmi gazetesi *Takvim-i Vekayi'yi* yayımlatmıştır (Koloğlu, 2013:24). Devletin "resmi gazetesi" olan *Takvim-i Vekayi* haftalık olarak yayınlanmış daha sonraları Rumca ve Ermenice olarak da yayınlanmıştır (Harun,1986:3). İnuğur'a göre *Takvim-i Vekayi*, Türkiye'de Türkçe olarak yayınlanan ilk gazete olması nedeniyle, basın yayın tarihinin başlangıcı olarak alınmalıdır (İnuğur, 2005:172).

Takvim-i Vekayi'nin ardından devlet tarafından desteklenmiş, özel çaba ve sermaye tarafından çıkarılan yarı resmi ilk gazete olan *Ceride-i Havadis* 1 Ağustos 1840 tarihinde İngiliz bir tüccar olan William Churchill tarafından kurulmuştur (Gezgin, 2004:14). İlk resmi gazeteden 30 ve William Churchill'in yarı resmi gazetesi *Ceride-i Havadis'ten* 20 yıl sonra, 21 Ekim 1860'da yayın hayatına başlayan *Tercüman-i Ahval*, özel teşebbüs tarafından ve hazineden yardım almadan çıkarılan

ilk Türk gazetesidir. Bu yönüyle Türk basın tarihinde bir dönemin başlangıcı sayılmaktadır (İnuğur, 2005:185).

İlk profesyonel gazeteci olan Agah Efendi'nin (Girgin, 2009:63) kurduğu *Tercüman-ı Ahval'ın* açtığı yolda, daha ileri bir adım atan *Tasvir-i Efkar* (27.06.1862) kamuoyunun önemini herşeyin üstünde tutan ilk gazetedir (Koloğlu, 2012:46). Geniş bir araştırma yapıldığında bugünün yerel gazetelerinin temellerinin Osmanlı döneminde kurulan vilayet gazeteleri olduğu görülmektedir. Osmanlı'da vilayet gazeteleri ise eyalet sisteminden vilayet sistemine geçişle başlamıştır. Osmanlı mahalli idarelerinde ilk büyük düzenleme eyalet sisteminin kaldırılarak vilayet sistemine geçişle ilgili, 7 Kasım 1864'te çıkarılan nizamname ile yapılmıştır. Bu konudaki ilk uygulama da, söz konusu nizamnamenin çıkarılmasından önce, 8 Ekim 1864 yayımlanan "Tuna vilayeti Nizamnamesi" ile başlamıştır. 1865'te Bosna vilayetinin kurulması için ayrı bir nizamname çıkarılmıştır ve bunu Suriye, Erzurum, Halep, Edirne v.s. vilayetlerinin kurulması izlemiştir. Vilayetler oluşturulurken her merkezde birer matbaa da kurulmuştur. Bu matbaalarda öncelikle kırtasiye işlerine ağırlık verilmiş yıllıklar takvimler dini edebi ve bilimsel eserlerde basılmıştır. Bu arada bir çok ilde aynı adla resmi vilayet gazetesi çıkarılmıştır. Bunun ilk örneği Niş, Silistre ve Vidin'in birleştirilmesiyle oluşturulan Tuna vilayetinde 1865'te Türkçe-Bulgarca yayımlanan *Tuna Gazetesi'dir* (Girgin,1997:16).

Koloğlu'na göre Suriye'deki iç kargaşaları bastırmakla olağanüstü yetkilerle görevlendirilen Futa Paşa da 1860'da, Beyrut'ta çıkmakta olan Hadikat al- Ahbarb isimli Arapça gazeteyi yerel yönetimin resmi sözcüsü haline getirmiş böylece Türkçe- Arapça olarak ilk vilayet gazetesi yayınlanmıştır. Tuna vilayet gazetesi ise ondan sonra yayınlanan en eski ikinci vilayet gazetesidir (Koloğlu, 2013:31).

Milli mücadele yıllarında son derece etkin ve önemli bir yeri olan yerel gazetelerin sayısı, özellikle ikinci dünya savaşından sonra artmıştır. Günümüze kadar yayınıni sürdüren en eski gazeteler ise *Yeni Asır* ve *Yeni Adana'dır*. *Yeni Asır* 1895'te Selanik'te kurulmuş ve sonra yayınıni İzmir'de sürdürmüştür. *Yeni Adana* ilk deneme sayısını 9 Eylül 1918'de Fransız işgalinin başladığı günlerde Pozantı'da bir vagonun içinde basmış, daha sonra 25 Aralık 1918'de yayına başlamıştır (Topuz, 2012, s:382-383).

Anadolu'da basını etkileyen en önemli gelişme 1928 yılındaki harf inkılabıdır. Her ne kadar Latin alfabesine geçiş ile yerel basın bir durgunluk dönemi yaşamışsa da 1930'lu yılların başında Serbest Fırka'nın, kurulması etkin bir muhalefet aracı olarak Anadolu'da basının tekrar yaygınlık kazanmasına neden olmuştur. Ancak bu durum çok uzun sürmemiştir. İktidar ile muhalefet arasında yaşanan yoğun tartışmalar, basının üzerine yeniden gidilmesine sebep olmuş ve 1931'de çıkarılan matbuat kanunu ile bütün muhalefet, yerel basın ile birlikte susturulmuştur. Bu devirden sonra gazetecilik, inkılapların kökleşmesi için resmi ideolojinin araçlarından biri haline gelmiştir. Özellikle Türk Ocakları'nın kapatılarak yerine açılan halkevleri ile toplumsal dönüşüm yerel olarak yapılmak istenmiştir. Ankara'da çıkan *Ülkü*, diğer halkevleri dergilerinin öncülüğünü yapmıştır (Ayhan ve Demirsoy, 2009).

Halkevleri ile gelişen durum 1950'de Demokrat Parti'nin iktidara gelmesi ile son bulmuştur. DP, iktidara gelir gelmez yaptığı ilk icraatlardan biri olarak halkevleri ve dergilerini kapatmıştır. DP ile birlikte Anadolu'da yeni bir yerel gazetecilik furyası başlamıştır. II. Meşrutiyet'in başında olduğu gibi bir çok gazete yayınlanmıştır. DP'li gazetelerin yoğunlukta olduğu yerel basın iktidar tarafından da

desteklenmiştir. Her il veya ilçede demokrat, öz demokrat kimliği alan gazeteler çıkmaya başlamıştır (Koyukan'dan aktaran; Ayhan ve Demirsoy, 2009).

1959 yılında Urfa'da kurulan *Demokrat Türkiye Gazetesi* de bunlardan biridir. 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi ile Türkiye'de toplum için olduğu gibi basın için de yeni bir dönem başlar. İhtilal devlet hizmetlerinden basının indirimli şekilde yararlanması ve Basın İlan Kurumu'nun kurulmasıyla resmi ilanları, belirli ölçülerde ve eşit olarak dağıtacak kurumsallaşmayı da beraberinde getirir.

Aynı zamanda 1961 Anayasası, toplumda üniversiteye ve basına özerklik tanır. Bu yıllar Anadolu'da basının patlama yaptığı yıllar olmuştur. 1964 verilerine göre 66 il ve 138 ilçede, 322 günlük ve 205 haftalık gazete yayınlanmaktadır. Sadece Ankara'da, günlük 34 gazete yayınlanmaktadır. Basının geniş hürriyetleri çok geçmeden yeni askeri hareketle durdurulur. 1971 muhtırası ile birlikte özerkleşen kurumların başında gelen TRT, haberleşme sistemi ve bağımsız toplumsal gelişmeye katkıda bulunacak araçlar, tekrar devletin siyasal egemenliği altına girer. Basın üzerinde egemenlik kurulması ile Anadolu basını çöküşe başlar. Yerel basın yerel aydınlar tarafından halkın dönüşümünü sağlayan araçlar değil, İstanbul'un güdümünde ve yerel siyaset ağlarının aracı olma yönünde yaşadığı süreçleri daha da çok yaşamaya başlamıştır (Ayhan ve Demirsoy, 2009).

1980 darbesi ile Türk toplumu, yeni bir sürece daha dahil olur. Bu süreç liberal ekonominin tüm devlet ve bireyler tarafından benimsenmesi ve gündelik hayatta yer alma sürecidir. Bu dönüşümden, şüphesiz ki yerel basın da nasibini almıştır. Doksanlı yıllarda basın sektöründe tekelleşme hakim olmaya başlamış, gazeteci patronun yerine işadamı patron kimliği geçmiştir. Ulusal basın Bab-ı Ali'den İkitelli'deki, medya plazalarına taşınmıştır. 90'lı yıllarda Türkiye'de yayınlanmakta

olan gazetelerin % 46'sının 1980'den sonra kurulmuş olması dikkat çekicidir. Bu olgu bize yerel basın 80 sonrası yeniden yapılanmaya gittiğini göstermektedir. Kurumsallaşmada yaşanan sıkıntılar, yeniden yapılanma evresinde yerel basını içinden çıkılmaz sıkıntılara sürüklemiştir. Çağın ve teknolojinin gereklerine ayak uydurmakta zorlanan yerel basın, ulusal basının Bab-ı Ali'den, İkitelli'deki medya plazalarına taşınması gibi bir taşınma süreci yaşamasa da, yerel figürlerin kucağında futbol topu gibi bir o kaleye, bir bu kaleye sürüklenmiştir (Ayhan ve Demirsoy, 2009).

Günümüzde Basın İlan Kurumunun verilerine göre İstanbul, Ankara, İzmir dışında yayınlanan gazetelerin basım tekniği gelinen noktayı özetlemeye yetmektedir. Yerel gazetelerin yaklaşık %21'i ofset basım tekniğini kullanabilmektedir. Geri kalanlar ise, oldukça ilkel koşullarda varolma savaşımı vermektedirler.

2. BÖLÜM: BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ VE NORMATİF MEDYA KURAMLARI

Çalışmanın bu bölümünde tartışmanın temel argümlerini oluşturacak kuramlar aktarılacaktır. Bu bölüm iki alt başlıkta incelenecektir. İlk alt başlıkta basın özgürlüğü kavramının tanımına ve düşünsel temellerine yer verilecektir. İkinci alt başlıkta ise bilim çevrelerince yaygın bir biçimde kabul gören normatif medya kuramları aktarılacaktır.

2. 1. Basın Özgürlüğü Kavramı:

Bilinen ilk modern kitle iletişim aracı olan yazılı basın, tarihsel olarak incelendiğinde görülmektedir ki, iletişim alanındaki ilk özgürlük kavramı "basın özgürlüğü" olarak oluşmuştur. Günümüzde haber, fikir ve düşünceleri çoğaltıcı araçlarla serbestçe açıklayabilme özgürlüğü olarak da tanımlanabilen "Basın Özgürlüğü"nin temel hedefi haber, düşünce ve kanıları, resmi makamların iznine ve sansürüne bağlı olmadan açıklayıp, yayabilmektir (Öztürk, 2012:73).

Basın özgürlüğü ve bu özgürlüğü kazanma mücadelesi Batıda demokrasi ve insan hakları mücadelesiyle birlikte gelişmiştir. Gazetelerin doğduğu gün basın özgürlüğü kavramı da ortaya çıkmış ve böylelikle basın ile iktidar arasındaki mücadele de başlamıştır. Basın, iktidarlar tarafından daima şüpheli ve tehlikeli görülmüştür. Yüzyıllar boyunca iktidarlar, basını etkisiz hale getirmek veya kendi güdümünde kullanmak için çalışmış, basın ise kendi özgürlüğünü korumak için mücadele vermiştir (Demir, 2007: 24). Modern anlamda basın özgürlüğü düşüncesinin felsefik temelleri İngiltere'de atılmış ve zaman zaman birbiriyle örtüşen dört temel görüş ortaya çıkmıştır. Bugünkü siyasal medya kuramlarının köklerinin nereye dayandığının anlaşılması bakımından bu dört görüş bu bölümde aktarılmıştır (Keane, 1991:34).

2. 1. 1. Teolojik Kuram

Devlet sansürünü, tanrının insana verdiği akıl çerçevesinde eleştiren bir kuramdır. İngiliz iç savaşı sırasında Henry Burton, Henry Robinson ve William Walwyn tarafından da paylaşılmış olan bu görüşün en önemli temsilcisi John Milton'dur. John Milton'un 1644 yılında "Areopagitica" adlı önemli eserinde yayınlamış olduğu düşünceleri teolojik kuramın temelini oluşturmuştur. Milton'a göre tanrı insana akıl vermiştir ve o akıl ile okuduğu şeyin doğru veya yanlış, iyi veya kötü olup olmadığına kendisi karar verebilir. Bu nedenle farklı düşüncelerin basın yoluyla insanlara aktarılması engellenmemelidir. Milton sansürden veya yayınların tümünden yasaklanmasından yana değildir ancak özgürlüklerin belirli bir sınırlılık içerisinde olması gerektiğini de düşünmektedir. Düşünürü göre yayınlar, yayımlandıktan sonra incelenir ve eğer gerekli görülüyorsa ceza verilebilir. Yayınların basılmadan önceden denetlenmesi ve yasaklanması ise tanrının insana verdiği akla haksızlıktır (Keane, 1991:34-36).

2. 1. 2. Doğal Hak Kuramı

Basın özgürlüğünün doğal bir hak olduğunu iddia eden kuramdır. John Locke'un "Epistola"sında değindiği kuramı ilk olarak Matthew Tindall geliştirmiştir. Doğal hak anlayışında Tindall, bireylerin tanrı tarafından verilmiş doğuştan vazgeçilmez haklara sahip olduğunu ve basın özgürlüğünün de bunlardan birisi olduğunu savunmuştur. Matthew Tindall, 1704 yılında yayınladığı "Reason Against Restraining the Press" adlı eserinde bireylerin doğarken tanrı tarafından bahşedilen haklara sahip olduğunu söylemiş, bu düşüncesiyle Milton'un bu konudaki görüşüyle örtüşmüş, öte yandan bireylerin bu haklarını hükümete karşı kullanma hakkına sahip oldukları ve bunların başında da basın özgürlüğünün geldiği düşüncesinde ise ondan ayrılmıştır (Keane, 1991:36-37).

2. 1. 3. Faydacılık Kuramı:

Devlet sansürüne, yönetenlerin elinde onların mutluluğuna hizmet eden bir araç olması bakımından karşı çıkan kuramdır. Kuramı ortaya atan Jeremy Bentham'a göre herşeyden önce halkın mutluluğunun ön planda olduğu, despot olmayan yeni bir sistem geliştirmek gerekliydi. Buna göre de özgür bir ortamda gerçekleşecek bir seçim için özgür bir basın gerekiyordu. Çünkü seçmen, ancak bu şekilde doğru bilgiye ulaşabilirdi. Bu kurama göre basın özgürlüğünün oluşması ile halk doğru seçimler yapabilir ve dolayısıyla daha mutlu olabilirdi. Özetle "Faydacılık Kuramı"na göre basın özgürlüğü, baskıcı bir hükümetin kendini dizginleyebilmesi ve toplumun mutluluğu için gerekli olduğunu savunmuştur (Keane, 1991: 37-39).

2. 1. 4. Hakikati Arayış Kuramı:

Hakikate, yurttaşlar arasında kısıtlanmaksızın gerçekleşecek tartışmalar ile ulaşılabileceği düşüncesine dayanan kuramdır. Temelleri 18. Yüzyıl İngiltere'sinde atılan kuramın en önemli temsilcisi "On Liberty (Özgürlük Üzerine)" adlı eseriye John Stuart Mill'dir. 1859'da yayınlamış olduğu eserinde Mill insanın doğruya ulaşması için iyi ve kötüyü görmesi gerektiği ancak bu şekilde kendi doğrusuna ulaşabileceği ve bu nedenle de basının özgür olması gerektiği görüşünü savunmuştur (Keane, 1991: 39-42). Bu görüşleriyle liberal basın düşüncesinin de temellerini atmış olan John Stuart Mill tamamen özgür bir basın sistemini savunmuş ancak basına bazı sınırlandırmalar getirilmesi gerektirdiğinden de bahsetmiştir. Ona göre hiç kimse bir diğer kişinin itibarına zarar verecek, yaşam sırlarını kamuya açacak ya da benzeri şeyleri yapacak şekilde bu özgürlükten faydalanmamalıdır. Mill, bu nedenle basına ahlaki bir takım sınırlandırmalar getirmek gerektiğini de savunmuştur (Özgen, 1998:99).

2. 2. Normatif Medya Kuramları

Medya kuramlarının siyasi ve sosyolojik kuramlardan ayrı düşünülmesini beklemek mümkün değildir. Çünkü medya aynı zamanda içinde bulunduğu siyasi ortamdan ve sosyal şartlardan büyük ölçüde etkilenmektedir. Bu açıdan medya kuramlarının bir kısmı tarihi pratiklerin bir sonucu olarak ortaya çıkmış, bir kısmı da siyasi ve sosyal kuramlarla birlikte ortaya konulmuştur. Medyaya ilgili kuramlar bu nedenlerle farklılık göstermektedir. Bunlar, medyaya ideolojik tanımlamalarla yaklaşılması ve her fikri temelin medyaya farklı işlevler yüklemesinden kaynaklanır. Medyanın türü, konumu, işlevleri farklı kuramları ortaya çıkarmıştır (Demir, 2007:31).

Kitle iletişim araçlarının işleyişleri ve özgürlükleri, günümüzde önceden belirlenmiş kurallar ve yasalar çerçevesinde belirlenmektedir. Hiç kuşku yok ki bir ülkede iletişim ve basın özgürlüğü, siyasal sistemin yapısında genel olarak nasıl kavrandığı ile ilişkilidir. Bu bağlamda siyasal sistemler, kitle iletişim araçlarını özel mülkiyete bırakarak bir takım yasal düzenlemelerle işleyişini belirleyebildiği gibi, tam karşıtı bir durum da öngörebilir. Bu durumda siyasal otorite, kitle iletişim araçlarının fiilen işletilmesini üstlenir ve kitle iletişim kurumlarını devletin resmi aygıtı, bir parçası olarak düzenler veya her ikisi birden gerçekleşebilir. Bunların dışında, kamunun kitle iletişim araçlarının işletmesini özel sektöre bıraktığı, sadece yasal düzenlemelerle bile önemli ölçüde müdahalelerin bulunduğu durumlar da gözlemlenebilir (Kaya, 1985, s:37-38).

İletişim araçlarının toplumsal ve siyasi süreçte oynadığı rol farklılaşmalarının temel nedeni, siyasal sistemdeki farklılıklardır. Bu rollerin içerisinde iletişim araçlarının nasıl işlemesi gerektiği konusundaki detayları gösteren ise normatif medya kuramlarıdır. Söz konusu normatif medya kuramları çerçevesinde, bir ülkedeki iletişim araçlarının genel işleyişinin gözler önüne serilebilmesinin yanı sıra;

ülkedeki siyasal sistem içerisinde iletişim araçlarının nasıl bir işlev görebileceği ve yasal çerçevesinin ne olacağı sorularına cevap bulunabilmektedir. Dünyadaki en önemli ve en yaygın kabul gören medya sistemleri sınıflandırması Siebert, Peterson ve Scharrm'ın "Four Theories of the Press" (Basının Dört Kuramı) adlı eserlerinde sunulmuştur (Işık, 2012: 12).

Siebert, Peterson ve Sharamm, 1956'da yayınladıkları "Four Theories of Press" adlı çalışmalarında normatif kuramları şu dört başlık altında toplamışlardır; Otoriter kuram (Yetkeci kuram), Liberal kuram (Özgürlükçü kuram olarak da bilinir), Sovyet Sosyalist kuramı (Sovyet komünist kuram olarak da bilinir), Sosyal sorumluluk kuramı (McQuail'den aktaran; Öztürk, 2007:7). İletişim sistemlerinin normatif temellerini yukarıdaki gibi dört ana yaklaşımda gruplandıran Siebert ve arkadaşlarının bu ayrımı genel olarak benimsenmiştir (Kaya, 1985:38).

Normatif medya kuramları konusunda başka sınıflandırmalara da gidilmiştir. Ancak bunların birçoğu Siebert ve arkadaşlarının sınıflandırmasına dayanmaktadır. Örneğin farklı medya tipolojisini yapan ilk kişi olarak bilinen Williams; Otoriteci, Himayeci, Ticari ve Demokratik medya kuramları şeklinde bir tasnif yapmıştır. Williams'ın sınıflandırmasındaki otoriteci ve Himayeci Medya Kuramlarının, Siebert ve arkadaşlarının Otoriter Medya kuramına Ticari ve Demokratik Medya kuramlarının da Liberal Kurama denk düştüğü veya en azından bazı önermelerini içerdiği söylenebilmektedir (Işık, 2012:12).

Williams'ın sınıflandırması dışında Lowenstein Otoriteci, Sosyal Otoriter, Liberal ve Sosyal Merkezîyetçi Kuramlar şeklinde bir sınıflandırma yaparken; Merrill de Otoriteci ve Liberal eğilimleri kapsayan iki medya kuramı çerçevesinde bir tasnif yapmıştır. Ayrıca Saxer, Liberal, Totaliter ve Demokratik Denetleyici Medya Kuramlarından söz ederken; Graber ise Otoriteci ve Otoriteci olmayan medya

kuramları tipolojisi önermektedir. Bir diğerk çalışmada ise Hachten, Otoriteci, Batılı, Komünist, İhtilalci ve Gelişmeci Medya Kuramları şeklinde ayırım yaparken; Keplinger de Otoriteci ve Demokratik Medya Kuramları olmak üzere ikili bir ayırım yapmıştır (Işık, 2012:13).

Tüm bu farklı iletişim sistemleri kuramlarının içerisinde daha önce de belirtildiği gibi Siebert ve arkadaşlarının "Four Theories of the Press" kuramı en yaygın biçimde kabul gören medya kuramları olmuştur. Daha sonraları Siebert ve arkadaşlarının medya kuramlarına McQuail "gelişme" ve "demokratik katılımcı" kuramları eklemiştir (Demir, 2007:33).

Bu çalışmada medya kuramları Siebert ve arkadaşlarının "Four Theories of The Press" adlı çalışmalarında ortaya koyduğu dört medya kuramı ve McQuail'in bu kuramlardan yola çıkarak geliştirip eklediği iki medya kuramından birisi olan gelişmeci medya kuramıyla birlikte beş başlık altında incelenmiştir. McQuail'in geliştirdiği "Demokratik Katılımcı Medya Kuramı"na ise henüz yaygın olarak görmemiş olması nedeniyle değinilmeyecektir.

Bu bölümde sırasıyla incelenek olan medya kuramları şöyledir; Otoriter Medya Kuramı, Liberal Medya Kuramı, Toplumsal (Sosyal) Sorumluluk Medya Kuramı, Sovyet- Sosyalist Medya Kuramı, Gelişmeci Medya Kuramı.

2. 2. 1. Otoriter Medya Kuramı

Basın alanının ilk düzenlemelerine egemen olan bu yaklaşım tarihsel geçmişi bakımından en çok uygulanmış yaklaşım ya da kuramdır. Basının, özel girişimcilerin mülkiyetinde olmasına karşın, siyasal erke ve yönetenlere bağımlı kılındığı monarşik sistemlerde geçerli olmuştur. Ancak, hükümet ve devlet otoritesi karşısında basının yansız olmasının kural olarak beklendiği düzenleme

biçimlerinden, baskıcı siyasal erkin doğrudan aracı olarak görüldüğü düzenlemelere kadar uzanan geniş bir kesit, bu kategori içerisinde düşünülebilir (Kaya, 1985:39).

Otoriter basın kuramının kökeni, modern matbaanın kullanılması ve onu izleyen süreçte basının ortaya çıktığı dönem olan 16. ve 17. yüzyıllara kadar gider. Söz konusu zaman diliminde, mutlak monarşilerin ve dinsel otoritelerin basın-yayın faaliyetleri konusundaki tutumu, otoriter kuramın veya basın rejiminin oluşmasında belirleyici olmuştur (Öztürk, 2007:8).

Tarihsel süreç içerisinde en uzun dönem uygulama imkanı bulan ve ortaçağda zirveye ulaşan otoriter kuramda, her türlü yetke-güç devletin başındaki kişinin şahsında toplanmıştır. Otoriter düşüncenin felsefi kaynaklarını oluşturan düşünsel temelleri Platon'dan, Machievelli ve Hobbes'e kadar uzanan politik düşünceye kadar dayanmaktadır (Siebert, Peterson ve Scharmm'dan aktaran; Işık, 2012:15).

Devlet adlı eserinde Eflatun, devletin ancak akıllı değerli ve nitelikli insanlar elinde güvenli olabileceğini savunmaktadır. Eflatun'a göre yöneticilerin halkın iyiliği ve çıkarları için tüm denetim araçlarını elinde tutması gerekmektedir ve gerekli hallerde şiiirlerin bile önceden denetlenebileceğini belirtmektedir (Işık, 2012: 15).

Otoriter kuramın düşünsel temellerinin atılmasında rol oynayan bir diğer düşünür de Nicolo Machiavelli'dir. Machievelli "Prens" adlı eserinde, hükümdarın devletin güvenliğini sağlamak ve varlığını sürdürmek için baskı ve zulüm de dahil olmak üzere her türlü ahlaki olmayan yollara bile başvurabileceğini söylemektedir. Zira ona göre devletin bekası ve güçlü olması herşeyden önemlidir. Machevelli'ye göre hükümdar, gerekli gördüğünde topluma bilgi vermeli, ancak tartışma yöntemlerini kendine zarar vermeyecek biçimde belirlemelidir. Machievelli'nin bu düşünce tarzının 19. Yüzyılda Alman ve İtalyan siyasetçiler üzerinde etkili olduğunu söylemek mümkündür (Işık, 2012:16).

Otoriter kuramın temellerinin atılmasında önemi olan bir diğer düşünür Hobbes'tur. Ona göre insanlar doğal hallerinde birbirinin kurdudur. İnsan bu doğal yapısından doğan düzen arayışı nedeniyle güvenlik konusunda özgürlüğü bir üst kuruma devretmiştir. Böylece devlet olgusu ortaya çıkmıştır. Özellikle Hobbes'un düşüncesinin 17. yüzyılda otoriter anlayışlara kaynaklık ettiği iddia edilmektedir (Öztürk, 2007:9).

Felsefi temelleri çok eskiye dayanan otoriter medya kuramına göre yönetimin medyayı kontrol etme araçları çok çeşitlidir. Sıkı yasal düzenlemeler, üretimin devletçe kontrolü, mesleğe zorunlu davranış kuralları getirilmesi, vergi ve benzeri ekonomik yaptırımlar uygulanması, yazı işleri kadrosunun doğrudan hükümet tarafından atanması gibi araçlar bunların en önemlileridir (Kaya, 1985:40). Ayrıca otoriter medya kuramına göre hükümet ve devlet otoritesinin bu kontrolü sağlaması yani sansür uygulamaları özellikle siyasal ve ideolojik konular söz konusu olduğu zaman meşru sayılır (Demir, 2007: 35).

Siyasal otoritenin, yayınlanmayan eserleri yayın öncesi denetlemesi anlamına gelen sansür, otoriter kuramda en çok başvurulan yöntem olarak görülmektedir. Dolayısıyla siyasi otorite kendi amaçlarını gerçekleştirmede basını kullanmayı "gaye vasıtayı meşru kılar" sözünden hareketle meşru bir hak olarak görmektedir (Işık, 2012:18).

Otoriter Medya Kuramı, felsefi temelleri çok eskilere dayanmasına karşın çeşitli sebeplerle günümüzde de uygulandığını gördüğümüz bir basın rejimidir. Üstelik, otoriter medya kuramının sadece otoriter siyasal sistemlerin uygulandığı ülkelerde olduğunu düşünmek yanıltıcıdır. Aksine bugün demokratik denilebilecek ülkelerde bile basına yönelik uygulamalarda otoriter medya kuramının ilkelerine göre

hareket edildiği görülebilmektedir. Ortaya atıldığı günden, bugüne kadar etkilerini sürdüren "Otoriter Medya Kuramı"nın temel ilkeleri şöyle sıralanabilir;

1. *Kitle iletişim araçları siyasal erke her zaman bağlı olmalıdır.*
2. *Kitle iletişim araçları egemen ya da yaygın ahlaksal ve siyasal değerlere karşı çıkmamalıdır.*
3. *Bu ilkelerin geçerliliğini sağlamak için öndenetim ve sansür uygulaması meşrudur ve haklıdır.*
4. *Otoriteye karşı kabul edilemez saldırılar, resmi politiklardan hoşgörülmecek sapmalar ve ahlak kurallarına uymama cezai sorumluluk gerektiren bir suçtur.*
5. *İletişim araçları üzerinde özel mülkiyet ancak bu koşullara uyma halinde kabul edilebilir (Kaya, 1985: 39).*

2. 2. 2. Liberal Medya Kuramı

Kökenleri iletişim araçlarının siyasal otoritenin denetimi dışına çıkış sürecine kadar indirgenebilen liberel kuramın, aslında otoriter kurama yönelik bir tepki olduğu söylenebilir. Kuramın tarihsel kökenleri incelendiğinde kapitalist toplumlarda klasik liberal anlayışın temellerinin atıldığı 17. yüzyıla kadar gidilebilir. Zira iletişim alanı ile birlikte her alanda yukarıdan aşağıya doğru bir örgütlenmenin söz konusu olduğu otoriter yönetimler, bu tarihten itibaren yerlerini özgürlükçü ideolojiye bırakmaya başlamışlardır (Işık, 2012:19).

Liberal yaklaşım en yalın haliyle kişinin dilediği şeyi yayınlamada özgür olmasını öngörür. Bu, bir yönüyle de düşünce, anlatım, örgütlenme, toplantı hak ve özgürlüklerinin bir uzantısıdır. Yaklaşımın ilkeleri liberal demokratisinin ilkeleriyle özdeşdir. Bireyin dürüstlüğüne, akla, gerçeğe, ilerlemeye ve halk iradesinin üstünlüğüne olan inanç bu ilkeleri ifade eder (Kaya, 1985:41).

Aydınlanma ve Rönesans'ın genel kuramları ve bunlardan doğan haklar, otoriter görüşe karşı liberal medya (basın) kuramını geliştirmiştir. John Milton ve John Stuart Mill yazılarında, basının bilgi verme, eğlendirme ve satma kadar

hükümeti kontrol etme ve gerçeği bulmasına yardım etme görevlerini yerine getirmekle de mükellef olduğunu öne sürmüşlerdir (Demir, 2007:39).

Otoriter anlayıştan liberal anlayışa doğru tekamül gösteren dönüşümü gerçekleştirmede en önemli çabalar 17. yüzyılda Milton, 18. Yüzyılda John Erskine ve Thomas Jefferson ve 19. yüzyılda Mill'den gelmiştir. Milton insanların "doğru ve yanlış ile iyi ve kötü arasında ayırım yapabilme yeteneğine sahip olduklarını", sonuç olarak, karar almada insanların "diğer insanların düşünce kanaatlerine sınırsız olarak ulaşmaları" gerektiğini savunmuştur. Milton'a göre "gerçek kesindir ve ispat edilebilir; "özgür ve açık forumda kendini ortaya koymasına izin verildiğinde ise ayakta kalma gücüne sahiptir" (Demir, 2007:40).

İlkeler düzeyinde görülen bu açıklığı, kurumsallaşmış bir yapıya aktarmanın o kadar kolay olmadığı ve değişik düzeylerde soruların yanıtı kalabildiği görülmüştür. Örneğin bir temel hak olarak basın özgürlüğünü benimsemek onun uygulamada sınırlarının belirlenmesi sorununu ortaya çıkarmıştır ve bundan sonra basın özgürlüğünün sınırları tartışmasını başlatmıştır. Ancak basın özgürlüğü üzerine bir çok farklı görüş oluşmuştur. Bu konuyla ilgili detaylı bilgi bir üst başlıkta aktarılmıştır. Bu nedenle bu bölümde detaylara girilmemiştir.

Önceleri felsefi boyutuyla tartışılan liberal kuram, zamanla ülkelerin anayasalarına, kanunlarının yanı sıra birçok uluslararası sözleşmeye de kaynaklık etmiştir. Liberal kuram 18. Yüzyılda İngiltere'de geliştirilmiş fakat resmi olarak ilk kez Amerikan Anayasasına eklenmiştir. 10 Aralık 1948'de kabul edilen Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 19. maddesinde de daha geniş bir tanıımı yapılmıştır:

Madde 19) Herkesin görüş ve anlatım özgürlüğüne hakkı vardır. Bu hak, müdahalesiz, görüş edinme ve herhangi bir yoldan ve hangi ülkeden olursa olsun bilgi ve

düşüncelerini arama, alma ve yayma özgürlüğünü içerir." (Sencer'den aktaran; Öztürk, 2007, 12).

Basın alanında liberal ilkeleri kuramsal olarak ilk ele alan, liberal medya kuramı başlığı altında ilk olarak inceleyen Siebert ve arkadaşları olmuştur. Siebert'e göre, liberal akımın bu alandaki en önemli katkısı, bireyin, önemini vurgulaması, onun düşünce gücüne güvenmesi, din, ifade ve basın özgürlüğünün birer parçasını oluşturdukları doğal haklar kavramını geliştirmiş olmasıdır (Demir, 2007:40).

Liberal kurama göre kitle iletişim araçlarının temel işlevi, halkı olup bitenlerden haberdar etmek, eğlendirmek ve satış ve reklam yoluyla kendi mali bağımsızlığını güvence altına almaktır. Bu temel işleve sıkı sıkıya bağlı olan bir diğer önemli işlev de varılacak hükümlere dayanak oluşturacak şekilde bir konunun tüm yönlerini ele almak ve bu yolla toplumun gerçeği öğrenmesine yardım etmek ve siyasi sorunları tahlil sürecine katkıda bulunmaktır. Bu sürecin temel şartı ise basının hükümet denetiminden ya da egemenliğinden bağımsız olmasıdır. Devlet son karar mercii olan halka tek yanlı olarak ulaşmamalı, kamuoyunun da başlatılan tartışmalara karışma hakkı ve gücü olmalıdır. Bunu sağlamada basına düşen temel görev ise hükümet üzerinde resmi olmayan bir denetim uygulamak, demokratik işleyiş içinde otoriter uygulamaların üstünlük kazanmasına izin vermemektir (Siebert, Peterson ve Scharmm'dan aktaran; Demir, 2007:40).

Liberal anlayış içerisinde iletişim sistemleri iki şekilde düzenlenir. Bunlardan birisi iletişim araçlarının iletişimini sağlayan kurumların serbestçe kurulmasıdır. Serbest girişimcilik ilkesi olarak bilinen bu ilke; bir iletişim kurumu açmanın ön izne tabi olamayacağı, iletişim konusunu meslek edinecek kişiler için herhangi bir şart aranmayacağı, haberlerin yapımında baskının olamayacağı ve belirli yasalar çerçevesinin dışında herhangi bir haberden ötürü suç kovuşturması yapılmayacağı

gibi temellere dayanır. Liberal anlayış içerisinde düzenlenecek iletişim sistemlerini düzenleyen ikinci anlayış ise serbest dolaşım ilkesidir. Buna göre, öncelikle iletişim aracı, habere ulaşma ve bilgiyi elde etme konusunda özgür olmalı, ulaşılmış olduğu bilgiyi de okuyucuya özgürce aktarabilmelidir (Kaya, 1985:45-47).

Tüm bu bilgilerin ışığında Siebert ve arkadaşlarının ilk olarak ortaya attığı ve McQuail'in eklemelerle geliştirdiği "Liberal Medya Kuramı"nın ana ilkeleri şöyle özetlenebilir;

"1- Yayıncılık sektörü üçüncü bir oluşum tarafından sansür edilmemelidir

2- Yayın yapma ve dağıtım için ruhsat ya da önceden izin alma zorunluluğu olmaksızın, yayıncılık her ferde ve topluluğa açık olmalıdır.

3- Hükümetlere yöneticilere ya da siyasi partilere karşı yapılan düşünce açıklama ve eleştiriler cezaya tabi tutulmamalıdır.

5- Herhangi bir haber veya konunun yayınlanması için medyaya baskı yapılmamalıdır.

6- Doğrular kadar yanlışlar da medyada yer alabilmeli ve böylece kişinin doğru ve yanlış karşılaştırmasına olanak verilmelidir.

7- Yayınlanacak materyallerin toplanması kurullarla sınırlandırılmamalıdır.

8- Uluslararası medya ile her türlü bilgi ve materyal alış-verişinde kısıtlama getirmemelidir." (McQuail' den aktaran; Işık, 2012:25).

Liberal Medya kuramına ilk eleştiriler, 20. Yüzyılda meydana gelen 1. ve 2. Dünya Savaşı arasındaki dönemde üç kaynaktan gelmiştir. Bu eleştirilerin kaynağı, demokrasi karşıtı totaliter ve otoriter dünya görüşünü benimsemiş olan rejimler olmuştur. 1. Dünya Savaşı sonrasında Sovyetler Birliği'nde iktidara gelen Marksist-Leninist öğretinin basına yaklaşımı ile Mussolini Faşizmi ve Hitler Nazizmi'nin basına yaklaşımının ortak paydası, basını iktidar partisinin propoganda aracı olarak görmüş olmalarıdır. Her iki sistem de medyayı, devlete hizmet etmesi gereken

araçlar olarak görmüş ve amaçlarına ulaşmak için bir propoganda aracı olarak kullanmıştır (Özgen, 1998:103). Bu bakış açılarıyla liberal medya kuramını sadece eleştirmemiş, reddetmişlerdir.

İkinci Dünya Savaşı'nın bittiği 1940'lı yıllarda ise liberal medya kuramı ilginç bir biçimde doğduğu ve geniş ölçüde kabul gördüğü Anglo-Amerikan dünyada eleştirilmeye başlanmıştır. Ancak bu eleştirel yaklaşım Marksist-Leninist, faşist ve nazist öğretiler gibi liberal akımı tümüyle reddetmeyip bazı eleştiriler getirmiştir. Bu eleştiride basının toplumsal sorumluluğu irdelenmiş ve bu bağlamda toplumsal yaşamda etkin sorumluluklar üstlenmesini öngören ve onun yarı kamusal bir alan olduğu görüşünü benimseyen toplumsal sorumluluk kuramını geliştirmiştir (Özgen, 1998:104).

Liberal medya kuramı günümüzde yoğun eleştirilere hedef olmaktadır. Bunun nedeni olarak da kuramın ortaya atıldığı dönemde yazılı basının küçük ticari işletmeler olarak var olduğu ve elbette bugünün dev bir endüstri haline gelen medya ekonomisini tahmin edememesi ve özellikle televizyona yönelik çok fazla çözüm ortaya koyamaması gösterilmektedir. Günümüz şartlarına göre kuram daha çok medya patronlarını himaye eder gözükmekte, pazar ekonomisi içinde düşünülen medya gücünün, ne şekilde dengeleneceği konusunda bir fikir vermemektedir. Liberal kuramın malların serbest pazarda dolaşımı ilkesini hiç değiştirmeden haber ve bilgiye tatbik etmesi nedeniyle uygulamada ortaya çıkan sorunların çözümünde yetersiz kaldığı söylenebilmektedir (Demir,2007:50).

2. 2. 3. Toplumsal (Sosyal) Sorumluluk Kuramı

Toplumsal sorumluluk kuramı liberal medya kuramı içerisinde doğan ve ona bir tepki olarak 1940'lı yılların sonlarında Amerika Birleşik Devletleri'nde gelişmiş olan bir kuramdır. O yıllarda liberal medya kuramının basın özgürlüğüne katkıları olacağını öngörmüş olduğu serbest pazar ekonomisinin, sanıldığı aksine basın özgürlüğünü kısıtlar bir hale dönüşmeye başladığı farkedilmiştir. Bu nedenle liberal medya kuramının temellerinin doğduğu Amerika Birleşik Devletlerinde bu kurama bir takım eleştiriler gelmeye başlamış ve sonuçta "Toplumsal Sorumluluk Kuramı" doğmuştur.

Liberal Medya Kuramı ile ilgili eleştiri ve tartışmaların ardından konuyla ilgili ilk temel görüşler 1947 yılında basın özgürlüğünün uygulamadaki sıkıntıları üzerine, Hutchins komisyonu raporu ile ortaya konmuştur. Komisyonun raporuna göre geleneksel basın özgürlüğü düşüncesi ile onun gerekli kıldığı sorumluluk arasında bir çelişki vardır ve basın, geldiği noktada toplumun sorunlarına karşı duyarsızlaşmıştır. Oysa komisyona göre basının kamuyu doğru bilgilendirme ve toplumun sorunlarına duyarlı olmak gibi bir görevi de vardır ve bu konuda acil bir takım önlemler alınmalıdır (Kaya, 1985:52). İşte "Hutchins Komisyonu" nun liberal medya kuramının sıkıntıları üzerine başlatmış olduğu bu tartışma, toplumsal sorumluluk kuramının da temelini oluşturmuştur.

Tasarlanan yeni yaklaşım, basının bağımsızlığı ilkesiyle topluma karşı sorumluluklarını yerine getirmesi arasında bir bağlantı oluşturmaya çalışır. İçi boş "sözde" bir basın özgürlüğünün ancak "negatif özgürlük" olabileceğini, oysa basın özgürlüğünün ancak halkın çıkarları doğrultusunda evrildiği zaman anlamlı olumlu yani pozitif bir değer taşıyacağını söyler. Yaklaşımın temel varsayımına göre iletişim araçlarının toplumsal yaşamda birçok farklı işlevi mevcuttur. Bunların en önemlisi ise demokrasinin devam ettirilmesi açısından basının yerine getirmesi

gereken ödevlerdir. Bu bağlamda kitle iletişim araçlarını eline alan ve bu araçlarla iletişimi sağlama iddiasında olan kişiler, toplumun beklentilerini yerine getirmeyi bir yükümlülük olarak kabul etmelidirler (Kaya, 1985:53).

Bahsedilen toplumsal sorumluluk yaklaşımına uygun bir medya sistemi oluşturabilmek adına, üç önemli öneride bulunulmuştur. İlk öneriye göre, radyo ve televizyonların yönetimi için bağımsız kamu kuruluşları kurulmalıdır. İkinci öneriye göre, yazılı basın dışındaki kitle iletişim araçlarının yönetimi bağımsız kişilere bırakılmalı ve basın alanında çalışanların meslek anlayışlarının geliştirilerek, kendi öz denetimini yapması sağlanmalıdır. Yine aynı düşüncenin üçüncü önerisine göre, piyasa ekonomisine bağımlı olan medyaya, ekonomik açıdan daha özgür olması için devlet tarafından ekonomik destek sağlanmasıdır. Tüm bu önerilerin esas amacı kitle iletişim araçlarının bağımsız bir biçimde çalışacakları bir ortam oluşturup, toplumsal sorumluluğunu yerine getirmesini sağlamaktır (Kaya, 1985:54).

McQuail'e göre toplumsal sorumluluk kuramının temel ilkeleri şöyle sıralanabilir;

- 1. Medya, topluma karşı belirli görevleri kabul etmeli ve yerine getirmelidir.*
- 2. Bu görevler başlıca, yüksek veya profesyonel öğreticilik, hakikat, doğruluk, nesnellik ve denge standartlarının oluşturulması şeklinde yerine getirilmelidir.*
- 3. Bu görevleri kabul eder ve uygularken medya kanunlar ve yerleşmiş kurumlar çerçevesinde kendi kendini düzenleyici olmalıdır.*
- 4. Medya, suçu, şiddet veya kamu düzensizliğini teşvik edici ve azınlık gruplarını gücendirici şeylerden kaçındırılmalıdır.*
- 5. Medya bir bütün olarak çoğulcu olmalıdır ve toplumların farklılıklarını değişik görüşlere yer vererek ve cevap verme hakkını tanıyarak aksettirmelidir.*
- 6. Toplum ve halkın yüksek kalite standartları beklemeye hakkı vardır ve halkın iyiliğini temin için müdahaleye izin verebilir.*

7. *Gazeteciler ve medya profesyonelleri işverene ve pazara olduğu kadar topluma karşı da sorumludurlar.*" (McQuail'den aktaran; Demir, 2007:54).

Yukarıda sıralanan düşüncelerden de anlaşılacağı gibi "Toplumsal (Sosyal) Sorumluluk Kuramı" medyayı farklı düşünce ve görüşlerin açıklanmasında bir araç olarak görmektedir. Her kesimden insanın iletişim araçlarına kolayca erişiminin öngörüldüğü bu yaklaşımda, medyanın kamuoyu, basın konseyleri, reklamcılar ve sivil toplum örgütlerince gözetim altında tutulması savunulmaktadır. Dolayısıyla kuram yayım denetimini halk ve yargıya bırakmaktadır (Işık, 2012:34).

Aynı zamanda "Toplumsal Sorumluluk Kuramı", demokratik çoğulcu-parlamentar sistemle yönetilen rejimlerdeki "dördüncü güç" kavramının da gerçek yaşamda uygulanmasının kuramsal alanını oluşturması açısından, basına toplumsal alanda önemli görevler veren bir yaklaşım biçimi olarak değer kazanmıştır (Özgen, 1998: 104).

Sosyal sorumluluk kuramının, ülkelerin yapısal şartlarına bağlı olarak farklı biçimlerde uygulandığı gözlenmektedir. Örneğin ABD'de, Basın Konseyi'nden ziyade "mesleki ahlak kuralları" yaygın olarak kabul görürken; İsveç gibi bazı İskandinav ülkelerinde "ombudsmanlık" yönetimi başarıyla uygulanmakta, İngiltere'de ise, son yıllarda kan kaybetmekle birlikte, İngiliz Basın Konseyi uygulama şansı bulmaktadır (Işık, 2012:35).

2. 2. 4. Sovyet-Sosyalist Medya Kuramı

Birinci Dünya savaşı sürerken; 1917'de Çarlık Rusyası'nda gerçekleşen Bolşevik Devrimi sonucunda yönetime gelen devrim lideri konumundaki Lenin, kapitalist burjuva basınına karşı o güne kadar yapılmamış olan eleştirileri ortaya

koyarak, ona toplumsal alanda Komünist Parti politikalarının gerçekleştirilmesi ve hedefine ulaşması bakımından önemli işlevsel görevler vermiştir (Özgen, 2998:103).

Sovyet basını ve diğer tüm kitle iletişim araçları Lenin iktidarı döneminde Marksist düşünceye dayalı ve Lenin'in koyduğu ilkeler çerçevesinde yeni bir normatif yaklaşımla tekrardan örgütlenmiştir. Kurulan bu model zamanla diğer sosyalist ülkeler için de önemli bir referans haline gelmiştir (Kaya, 1985:55).

Sosyalist kurama göre, kapitalist üretim ilişkilerinin hakim olduğu bir toplumda, basın egemen sınıfın kontrolünde ve onun çıkarlarına hizmet eden bir araçtır. Basım için gerekli araçları egemen sınıf kendi tekelinde toplamıştır. Bu nedenle sosyalist sistemlerde basın sektöründe de özel mülkiyete yer verilmemiştir. Basımın faaliyeti kar ve diğer ticari kaygılardan arınmıştır. Sosyalist görüşe göre basın/medya kendisini devlet olarak örgütlenmiş işçi sınıfı ve diğer emekçiler tarafından kendi sınıfsal çıkarları doğrultusunda sahiplenmelidir. Burada basın, toplumun dönüştürülmesi, bu doğrultuda da kitlelerin eğitilmesi, bilgilendirilmesi ve harekete geçirilmesi (mobilizasyon) yönünde bir göreve sahiptir. Toplumsal gelişmeyi önleyici "karşıt devrimci" nitelikteki yayınlar sansür edilmelidir (Öztürk, 2007:14).

Tüm bu bilgiler ışığında otoriter medya kuramı ile sosyalist medya kuramının benzer yönleri olduğu söylenebilir. Her iki kuram da medyayı varolan sosyal düzeni korumak için bir araç olarak görür ve ona böyle bir işlev verir. Ancak sosyalist kuramda medya belirli sınırlar içerisinde çalışır ve halkına hizmet etmesi, onlara karşı sorumlu olması beklenir.

McQuail ise sosyalist kuramın varsayımlarını şu şekilde özetlenmiştir;

"1. Medya işçi sınıfının ilgilerine hizmet etmeli ve onların kontrolü altında bulunmalıdır.

2. Medya özel mülkiyet altında olmamalıdır.

3. Medya toplumun pozitif işlevlerine hizmet etmelidir; sosyalleştirme, eğitim, bilgi, motivasyon, seferberlik.

4. Topluma karşı tüm görevleri yanında, medya izleyicilerinin ihtiyaç ve taleplerine cevap vermelidir.

5. Toplumun, anti-toplumsal bir yayından sonra olayı önlemek veya cezalandırmak için sansür ve bazı kanuni düzenlemeleri kullanmaya hakkı vardır.

6. Marksist-Leninist ilkelere göre medya, dünya ve toplumun tam nesnel bir görüşünü sağlamalıdır.

7. Gazeteciler, amaçları ve idealleri toplumun çıkarlarıyla uyuşan sorumlu profesyonellerdir.

8. Medya, ülke içinde ve dışında gelişmekte olan ilerici hareketleri desteklemelidir."

(McQuail'den aktaran; Demir, 2007, 38-39).

Yapısı McQuail tarafından yukarıdaki gibi özetlenebilen ve Sovyetler Birliği'nde doğan "Sovyet- Sosyalist Medya Kuramı" 1980'li yılların sonlarına doğru Sovyetler Birliği'nin dağılması ile doğup geliştiği ülkede yok olmuştur. Ancak kuramın tamamen ortadan kalkmadığı Küba, Kore ve Çin gibi ülkelerdeki bugünkü yapının sosyalist medya kuramına yakın olduğu veya bir takım izler taşıdığı söylenebilmektedir (Işık, 2012:38).

2. 2. 5. Gelişmeci Kuram

Bir kitle iletişim sistemi türü olan "Gelişmeci Kuram" sömürgeciliğin bitmesi ile meydana gelen yeni bağımsız ülkeler ve 2. Dünya Savaşının ardından şartları değişen ülkelerin en önemli sorunu olan iletişim sistemleri üzerine yaşanan

tartışmaların sonucunda ortaya çıkmıştır. Bahsedilen dönemde, yeni bağımsız ve gelişmekte olan ülkelerin en önemli gündem maddeleri "modernleşme" ve "kalkınma" olmuştur. Bu tür gelişme hedefleri olan ülkelerin en önem verdikleri diğer konu ise kitle iletişim araçlarını düzenleyen sistemin oluşturulması konusudur. Farklı yapıları, sorunları siyasal tercihleri olan gelişme yolundaki bu ülkeler için iletişim alanlarını düzenlemek, hiç kolay olmamıştır. Ancak bu ülkelerde kitle iletişim sistemleri düzenlenirken, özellikle kendi gelişme kalkınma hedeflerini, politikalarını destekleyecek, aynı şekilde ulusal kimliğini biçimlendirecek, ulusal kültürünü ve dilini yayacak bir kitle iletişim sistemi kurulmasına önem verilmiştir. Buna karma bir kitle iletişim sistemi demek mümkündür (Kaya, 1985:65).

İletişimde gelişmeci yaklaşım ilk kez 1970'li yıllarda Unesco'nun gündemine getirilmiştir. Bu gündem sonucunda hazırlanan MacBride Raporunda konu önemle ele alınmış, gelişmiş ülkelerin, gelişmekte olan ülkelere, kendi kitle iletişim yapılanmalarını geliştirmede destek olmaları üzerinde önemle durulmuştur (Güngör, 2013:342). Ayrıca bu rapordan sonra belirli normatif unsurları taşıyan bir tek kuramın oluşturulması konusunda ortak karara varılmıştır.

Gelişmeci kuramı ortaya koyanlardan Hatchen'e göre; "Tüm kitle iletişim araçları; gazeteler, televizyon, sinema, yerel haber servisleri-ulusal yapılanma sürecine yardımcı olacak biçimde, merkezi hükümet tarafından seferber edilmelidir. Bu nedenle kitle iletişim araçları otoriteye karşı çıkmamalı, aksine onu desteklemelidir. Basın özgürlüğü bu doğrultuda, toplumun gelişme ihtiyaçları doğrultusunda hükümet tarafından sınırlandırılabilir. Böylece enformasyon devletin bir mülkü durumuna gelmekte, yönetenlerle yönetilenler arasındaki güç ilişkisi, aynen geleneksel otoritecilikte olduğu gibi üstten alta doğru işlemektedir." (Demir,

2007:57). Gelişmeci kuram önceki dört kuramın bazı özelliklerini barındırmakta ancak daha çok otoriter ve toplumsal sorumluluk kuramlarının etkisi görülmektedir.

Basının dört kuramını gözden geçiren Denis McQuail, ekonomik toplumsal ve siyasal alandaki gelişmelerin sonucu olarak Siebert ve arkadaşlarının geliştirdiği normatif medya sistemlerini temel alan, iki yeni kuram ortaya atmıştır. Ekonomik, toplumsal ve siyasal alandaki gelişmelere bağlı olarak mevcut kuramlara eklemeler yapılması gerektiğini savunan McQuail'e göre, gelişmekte olan ülkelerin ekonomik, teknik ve profesyonel kaynakları gelişmiş ülkelere farklıdır. Bu sebeple de söz konusu ülkelerdeki gelişmelerin yeni bir kuramla açıklanması gerekmektedir (Işık, 2012: 38).

McQuail'e göre "Gelişmeci Kuram"ın öteki ilkeleri şöyle özetlenebilir;

"1. Medya, ulusal politikayla aynı çizgide pozitif görevlerini yerine getirmelidir.

2. Medyanın özgürlüğü ekonomik önceliklere ve toplumun gelişme ihtiyaçlarına uygun olarak kısıtlamaya açık olmalıdır.

3. Medya içeriklerinde toplumsal kültüre ve dile öncelik verilmelidir.

4. Gazeteciler ve diğer medya çalışanları bilgi toplama ve yaymada özgürlüğe olduğu kadar sorumluluklara da sahiptir.

5. Gelişme hedefleri konusunda devlet medya operasyonlarına müdahale etme ve kısıtlama hakkına sahiptir. Ve denetim cihazları, sübvansiyon ve doğrudan kontrol yapabilir." (McQuail'den aktaran; Demir, 2007:57).

Yeni bir toplum ve kimlik kazanma çabasındaki üçüncü dünya ve gelişmekte olan ülkelerin, kitle iletişim araçlarını bu amaçlar etrafında birleştirmeye çalıştıkları söylenebilir ancak bazı gelişmiş batı ülkelerinin çıkarları tehlikeye düştüğü için kurama karşı çıktıkları da bilinmektedir. Söz konusu ülkelerin kaynaklarını kullanmak konusundaki güç ve imtiyazlarını kaybetmekten korkan batılı ülkeler

kurama "ne kadar iyi niyetle olursa olsun medyanın kontrolü sansürdür" argümanıylar karşı çıkmıştır. Gelişmekte olan ülkelerin içerisindeki bir kısım çıkar gruplarınca da aynı ilişkiler nedeniyle kurama karşı çıkıldığı söylenebilir (Işık, 2012:40).

3. BÖLÜM: TÜRKİYE TARİHİNDE BASIN-İKTİDAR İLİŞKİLERİ (1918- 1961)

Çağımızda medya, basın ve dolayısıyla kitle iletişim araçları dördüncü güç olarak kabul edilmektedir. İktidarlar da bu gücün kontrolünü ellerinde tutarak halkı istedikleri şekilde yönlendirme ve bulunduğu konumu muhafaza etme eğilimi içerisinde olmuşlardır. İşte iktidarların bu çabayla hayata geçirdiği yasal veya sözel uygulamalar basın ile ilişkilerini belirlemiştir. Ayrıca iktidarların basın ile ilişkilerini belirlemede o ülkenin içerisinde bulunduğu ekonomik, sosyal ve siyasi konjonktür de etkili olmuştur. Bu nedenle bu ilişkileri ülkenin içerisinde bulunduğu koşullardan bağımsız bir şekilde değerlendirmek mümkün değildir. Ancak tüm bu bağlantılar birleştirildiğinde iktidar-basın ilişkilerine bağlam odaklı bir yaklaşım sunulabilir.

Türkiye'de basın iktidar ilişkilerinin tarihçesine bakıldığında görülmektedir ki iktidarlar her dönem basın üzerinde otorite kurmaya çalışmışlardır. İktidarlar özellikle basının kamuoyu oluşturma ve yönlendirme işlevini fark etmiş ve bu gücü iktidara bağlı hale getirmek istemişlerdir. Bu nedenle basını kontrol altında tutmaya yönelik yasalar düzenlemiş ve uygulamışlardır.

Bu bölümde Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun ilk yıllarından 1960 dönemini de kapsayan süreç içerisinde basın-iktidar ilişkileri tarihsel bir bağlamda ele alınmıştır. Basına yönelik yasal uygulamalar ve basın iktidar ilişkilerini etkileyen önemli olaylar üç dönemde incelenmiştir: "Milli Mücadele Yılları ve Tek Parti " dönemi (1918-1950), "Demokrat Parti " döneminde (1950-1960) ve "27 Mayıs" dönemi (1960-1961).

3. 1. Milli Mücadele Yılları ve Tek Parti (1918-1950) Basın İlişkileri

Bu bölümde basın iktidar ilişkileri; Milli Mücadele yılları (1918-1920) Mustafa Kemal Atatürk Dönemi (1920-1938) ve İsmet İnönü Dönemi (1938- 1950) olarak üç alt başlıkta aktarılacaktır.

3. 1. 1. Milli Mücadele Yılları (1918-1920)

Mütareke ve özellikle Milli Mücadele yıllarında Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde " Milli Mücadele Basını" doğmuş ve gelişmiştir. En önemli bölgeleri düşman kuvvetleri tarafından işgal edilmiş, diğer kısımları bir "ölüm-kalım savaşı" hazırlığıyla çırpınan bir ülkede, en ilkel koşullarla filizlenme çabaları sürdüren basının tam bir hüviyete kavuşamayacağı aşikardır. Kağıdın mürekkebin bile bulunamadığı meslekten yetişmiş mürettip ve matbaacının olmadığı Anadolu illerinde her çeşit yokluğa rağmen bir-iki sayfalık gazeteler çıkarılmış Anadolu halkının birlik ve beraberliğini sağlama çabaları sürdürülmüştür. Bu dönemde Anadolu Basını " Kuvay-i Milliye" ruhunun kuvvetlenmesi ve yaygınlaşması için, kahramanlık olarak nitelendirilebilecek ölçüde gayretler göstermiştir (İnuğur, 2005: 351).

Basının milli mücadeledeki etkisi o derece önemlidir ki; 1923'te Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Kurtuluş Savaşı mücadelesi, esasen iki sacayağı üstüne kurulmuştur. Bunlardan biri *Muharebe* diğeri ise *Muhabere*dir. Mustafa Kemal Atatürk ve beraberindeki kadro, yıkılmakta olan imparatorluktan modern ulus-devlete geçiş sürecinde kitlelere ulaşmak için zamanın tek yaygın iletişim ortamı olan yazılı basına büyük önem vermişlerdir (Elmas, Kurban, 2011: 18). Hatta Anadolu'da milli mücadelenin ilk gazetesi Mustafa Kemal tarafından *İrade-i Milliye* adıyla 14 Eylül 1919'da Sivas'ta kurulmuştur. Kuvayi Milliye sözcülüğünü yapmak

ve düşüncelerini yaymak amacıyla kurulan gazetenin imtiyaz sahibi Sivaslı Selahattin (Ulusalerk)'tir (İnuğur, 2005: 352).

İrade-i Milliye Gazetesi'nin kuruluşundan yaklaşık 3 ay sonra Heyet-i Temsiliye Reisi olarak Ankara'ya gelen Mustafa Kemal Atatürk, önce *Anadolu'nun Sesi Gazetesini*, sonra da 10 Ocak 1920'den itibaren *Hakimiyet-i Milliye'yi*, Konya'dan getirilen ve Meclis bahçesinde kurulan matbaada yayınlamaya başlamıştır. Adını bizzat Mustafa Kemal'in koyduğu gazetenin başlığı altında, "Mesleği milletin iradesini hakim kılmaktadır." yazmıştır (Girgin, 2009:171). Adı daha sonra *Ulus Gazetesi* olan *Hakimiyet-i Milliye*, Mustafa Kemal'in Kurtuluş Savaşı sürecinde Ankara merkezli kararları halka duyurmayı amaçlamıştır (Elmas, Kurban, 2011:18). 1934 yılından itibaren *Ulus Gazetesi* olarak yayın hayatını sürdürmüş olan *Hakimiyet-i Milliye Gazetesi* daha sonraki yıllarda da CHP'nin görüşlerini halka yansıtmaya devam etmiştir (Tokmakçioğlu, 2011: 222).

Koloğlu'na göre 6 Nisan 1920'de kurulan *Anadolu Ajansı* ve 7 Haziran 1920'de kurulan Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti Umumisi (Bugünkü T.C.Basın, Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü)'nin kuruluş amacı tıpkı gazeteler gibi Kemalist bölge ve bunun dışındaki bölgelere verilen haberlerin kontrol altına alınmasını sağlamak olmuştur (Koloğlu, 2013: 114).

Mustafa Kemal, Milli Mücadele'nin başarılı olabilmesi için basının desteğinin ne denli önemli olduğunu bilincinde olan bir liderdi. Bu nedenle 10 Temmuz 1919 tarihinde İstanbul Matbuat Cemiyeti'ne bir telgraf yollayarak vatanın ve milletin geleceğinin tehlikede olduğunu, bu nedenle desteklerine ihtiyaçları olduğunu bildirmiştir. İstanbul Matbuat Cemiyeti ise bu tele karşılık Milli Mücadele hareketini desteklediklerini ancak ellerinde olmayan nedenlerle yeterince yardımcı olamadıklarını belirtmişlerdir. O dönem Milli Mücadele'yi desteklemek isteyen bir

kısım basın üzerinde padişah baskısı vardır. Sansür nedeniyle özellikle İstanbul gazetelerinin bir çok sayfası boş kalmıştır. Hatta 1921 yılına kadar birçok İstanbul gazetesi ne Mustafa Kemal'den ne Kuvay-i Milliye'den ne de Ulusal bağımsızlık savaşından söz edebilmişlerdir (Koç, 2006:14).

İstanbul Matbuat Cemiyeti ve Mustafa Kemal arasındaki bu yazışma ve gazetelerin milli mücadeleden bahsedememeleri Türkiye'de iktidarların basın üzerindeki baskısına bir örnek olması bakımından önemlidir. Basın hemen her dönemde iktidarların kendini ifade etmek amacıyla kullanmak istediği bir araç olmuştur. Elbetteki basın özgürlüğünü engelleyen yasal düzenlemeler ve sansür uygulamaları hemen her ülkede farklı biçimlerde gerçekleşmiştir. Bu doğrultuda basınla ilişkilerini iyi tutan Mustafa Kemal'in de daha sonraki yıllarda ülkede tek sesli bir basın oluşturmaya yönelik uygulamaları olmuştur.

3. 1. 2. Mustafa Kemal Atatürk Dönemi (1920- 1938) Basın İlişkileri

Türkiye'de Milli Mücadele'nin kazanılmasının hemen ardından muhalif basına yönelik baskı ve sansür uygulamalarına gidilmiştir. 23 Nisan 1920'de açılan Türkiye Büyük Millet Meclisi, 29 Nisan'da 2 sayılı Hiyanet-i Vataniye Kanunu'nu kabul etmiş ve yasanın 1. maddesine göre meclisin yasallığına başkaldırmaya yönelik sözle, eylemle ya da yazılı olarak muhalefette bulunan ya da karışıklık çıkaran kimselerin vatan haini sayılmasına karar verilmiştir (Kabacalı, 1990: 108).

Türk siyasi tarihine "Yüzellilikler" adıyla geçen muhalif gazetecilerin de içinde bulunduğu 150 kişi için verilen sürgün kararları Atatürk döneminin basına baskı uygulamalarının önemli örneklerinden birisidir. Milli mücadelenin sürdüğü yıllarda mücadeleye destek veren gazetelerin yanısıra mücadeleye ve Mustafa Kemal'e muhalefet eden Anadolu gazeteleri de olmuştur. İşte bu muhalif gazeteler ve gazeteciler daha sonraki yıllarda "Yüzellilikler" diye adlandırılan listeye alınmış ve

sürgün edilmişlerdir. O dönem "Yüzellilikler" Türkiye Cumhuriyeti'nden Kurtuluş Savaşı'ndan sonra sürgün edilen ve düşman işbirlikçisi görülen, hepsi üst düzey makamlarda yer alan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına verilen isimdi. "150'likler" adı verilen ve 23 Nisan 1924 tarihinde Bakanlar Kurulu ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin oturumunda saptanan bu listeye 1 Haziran 1924 tarihindeki kararla "Köylü Gazetesi" sahibi Refet Bey de eklenerek kesin şekliyle 150 kişi olarak kabul edilmiştir. 28 Haziran 1938 yılında Yüzelliliklerin yurda girmelerini engelleyen kanun ortadan kalkmış olsa da birçok muhalif yurda geri dönmemiştir. Bu listede toplam on üç gazeteci yer almıştır.

Siyasi tarihimize "Yüzellilikler" adıyla geçen ve Mustafa Kemal Paşa liderliğinde kurulan Cumhuriyet'in daha başında gerçekleşen bu olay iktidarın basına gözdağı vererek onun üzerinde otoriter bir rejim kuracağını sinyallerini vermesi bakımından önemlidir. Koç'a göre yeni bir devletin kurulduğu, yeni bir takım ilkelerin hakim kılınmaya çalışıldığı bu dönemde, iktidarın basına karşı tavrı ister istemez olumlu ve ılımlı olmamıştır. Aynı tavır benzer süreçlerden geçen ülkelerde de yaşanmıştır. Mustafa Kemal Paşa basına ve basın özgürlüğüne verdiği önem açısından çağdaş liderlerden ayrılan bir liderdir. Bu tür davranışları ihtilalin mantığı içerisinde değerlendirmenin doğru olduğunu düşünmektedir (Koç, 2006:153).

1920 yılında Kurtuluş Mücadelesi'ne karşı, eylemde bulunanları ve asker kaçaklarını yargılamak üzere kurulmuş olan İstiklal Mahkemeleri 1921'de kapanmış 1923'te tekrar açılmıştır. Dönemin olağanüstü mahkemeleri olan İstiklal Mahkemelerinde ilk basın davası 1923'te açılmıştır. Davanın asıl sebebi hilafet meselesidir. O dönem Cuhuriyet ilan edilmiş ancak halifelik henüz kaldırılmamıştır. İstanbul'da yetkileri olmayan bir halife bulunmaktadır. Ancak İstanbul basınında halifeliği savunan önemli sayıda gazeteci bulunmaktadır. Mustafa Kemal bu

gazetecilerle öncelikle ikna diyaloglarına girmiştir. Basınla toplantılar yaparak desteklerini istenmiştir. Ancak İstanbul basını ile Ankara arasındaki ilk kriz hilafetin kaldırılmasıyla ortaya çıkmıştır (Demir, 2007, s:115-116).

3. 1. 2. 1. İstiklal Mahkemeleri

Hilafeti savunan gazetecilerin İstiklal Mahkemelerindeki ilk sorgulamaları 11 Aralık 1923'te yapılmıştır. Buna karşılık ertesi gün Halit Ziya Uşaklıgil Başkanlığı'nda toplanan Matbuat Cemiyeti, gazeteci arkadaşlarının durumunu görüşmüştür. Toplantının ardından milli mücadelenin en çetin yıllarında İstanbul'da mili direnmeyi yapmış ve bu uğurda hiçbir fedakarlıktan çekinmemiş oldukları bilinen bu gazetecilerin hiçbir kötü davranışa araç olmalarına ihmal vermediklerini ve suçsuzluklarına inandıklarını belirtmişlerdir (Topuz, 2012:145). Aslında Halit Ziya Uşaklıgil meslektaşlarının tehdit altında olduklarını farketmiş ve kendilerince onları yalnız bırakmama çabasında olmuşlardır. Sonuçta Matbuat Cemiyetinin göstermiş olduğu çabalar boşa gitmemiş ve yargılanan tüm sanıklar beraat etmiştir (Kabacalı,1990:108).

Ertesi gün İzmir'de basına bir toplantı veren Atatürk, şunları söylemiştir; "Arkadaşlar, Türk basını kendi seda ve iradesinin kendini belirtmesi şekli olarak, Cumhuriyet'in çevresinde çelikten bir kale vücuda getirmelidir, bir fikir kalesi, bir zihniyet kalesi... Basın mensuplarından bunu istemek Cumhuriyet'in hakkıdır. Bütün milletin bir dayanışma ve fikir birliği içerisinde olması bir zarurettir. Umumun selamet ve saadeti bundadır. Mücadele bitmemiştir. Gerçekleri milletin kulağına ve vicdanına gereği gibi ulaştırmakta basının görevi çok çok önemlidir..." (Topuz, 2012: 146).

Atatürk, yapmış olduğu bu konuşmada açık açık basının sorgusuz sualsiz desteğini istemiş ve basını da bunun bir hak olduğu yönünde ikna etmeye çalışmıştır.

Mustafa Kemal, basını devletin rejimini korumak ve yapılan köklü reformları yaymak amacıyla kulanabileceği bir araç olarak görmüş ve böyle yaklaşmıştır. Tıpkı Milli Mücadele'nin verildiği yıllarda olduğu gibi iktidara ve rejime katıksız bir itaat beklemiştir. Elbetteki bu talep tüm basın tarafından uygun bulunmamış ve muhalif sesler çıkmıştır. Ankara ve İstanbul arasında sürtüşme ise devam etmiştir (Girgin, 1997:30).

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk anayasası 1924 Anayasası'dır. 1924 tarihli Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nda basını ilgilendiren iki madde mevcuttur. Bunlardan 70. maddeye göre "Neşir, Türkler'in tabii hukukundan" sayılmaktadır. 77. maddede ise basının "kanun dairesinde serbest olduğu" belirtilmektedir. Böylece 1924 Anayasası , basının çalışma şartlarını düzenleme konusunda, kanun koyucuya geniş bir alan bırakmakta ancak yine 77. maddeye göre "yayından önce teftiş ve muayene yapılamayacağı" ilkesini getirmektedir (Girgin, 2009:195).

3. 1. 2. 2. Takrir-i Sükun Yasası

Atatürk döneminin basın açısından önemli sayılacak yasalarından birisi de "Takrir-i Sükun Yasası"dır. Cumhuriyetin ilanından sonra, 13 Şubat 1925 tarihinde ülkenin güneydoğusunda, Kürt bağımsızlık isyanı olan Şeyh Sait isyanı patlak vermiştir. İsyanın ardından bölgede sıkı yönetim ilan edilmiş, isyanın bastırılması için, oldukça radikal önlemler alınmıştır.

İsyanın bastırılmasının ardından İstiklal Mahkemeleri yeniden kurulmuş, ünlü Şark Islahat Fermanı yayınlanmış ve basına yönelik çok önemli sayılabilecek Takrir-i Sükun adıyla bilinen sansür yasası çıkarılmıştır. Takrir-i Sükun yasasında "İrticaya ve isyana ve memleketin düzenini, huzur ve sükununu ve emniyet ve asayişini bozmaya yönelik her türlü teşkilatı, kışkırtmaları, teşvikleri, girişimleri ve

yayınları, hükümet ve Cumhurbaşkanı'nın onayıyla yasaklamaya yetkilidir. Hükümet sanıkları istiklal mahkemelerine verebilir" denilmektedir (Kabacalı, 1990: 114).

Bu yasayla aynı zamanda İstiklal Mahkemelerinin sayısı üçe çıkarılmış ve Gazetecilere yeniden İstiklal Mahkemelerinin yolu görünmüştür. İstanbul, Ankara ve Elazığ İstiklal Mahkemeleri açılmış olan mahkemelerde rejime muhalif gazeteciler de yargılanmaya başlamışlardır.

Elazığ İstiklal Mahkemesi'nde yargılanan gazeteciler Mustafa Kemal'e rejime bağlı olduklarını ifade eden bir telgraf göndermişlerdir. Ancak Ali Kemal adlı gazeteci "Ben gazeteci olarak görevimi yaptım" diyerek telgrafa imza atmamıştır. Mustafa Kemal ise telgrafi İstiklal Mahkemelerine göndermiş ve dikkate alınmasını istemiştir. Bunun üzerine Ali Kemal dışındaki gazeteciler beraat ederek serbest bırakılmışlardır. Öte yandan Tahrir-i Sükun yasasının çıkışını en çok eleştiren Hüseyin Cahit Yalçın, 6 Mart 1925 tarihli yazısında, "Bundan sonra artık politik yazı yazmayıp, anılarımı yazacağım" demiş ve yasayı protesto etmiştir ancak muhalif yazılarını sürdüren Hüseyin Cahit, sonunda tutuklanmış ve Ankara İstiklal Mahkemesi'nde yargılanmıştır. Yargılanmanın ardından ömür boyu sürgün cezasına çarptırılmıştır ve Çorum'da sürdürdüğü sürgün yaşamı bir kaç yıl sonra kefaletle serbest bırakılana kadar sürmüştür (Şahhüseyinoğlu, 2005:45).

Merkezde bu tür gelişmeler yaşanırken, sıkıyönetim de kendi bölgesinde sansür koymuştur; hükümet de 3 Mayıs 1925 tarih ve 1846 sayılı kararnameyle "Havali-i Şarkiyeye'de İdare-i Örfiye Mıntıkasında Tatbik Edilecek Sansür Talimatnamesi"ni kabul etmiştir. Talimatnamenin 15. Maddesine göre sıkı yönetim bölgesi içinde yayınlanan tüm gazeteler basılmadan önce sansüre tabiydi. Aynı talimatnamenin 16. maddesi ise, "Sıkıyönetim bölgesine dışardan ithal olunacak tüm gazete ve dergiler sansürce görüldükten sonra dağıtılır" hükmünü getiriyordu

(Kabacalı, 1990: 115). Böylece sıkıyönetim bölgesine içerden ve dışardan gelen tüm gazete ve dergiler kontrol altına alınmış bulunuyordu. Haliyle iktidar tarafından en ufak bir muhalif sesin çıkmasının da önü kesilmiş oluyordu.

Takrir-i Sükun dönemi 5 yıl sürmüştü ve basın sıkı bir denetim altında yaşamıştır. Dönemin muhalif gazetecilerinden Zekeriya Sertel anılarında o dönemi telefonla gazete başyazarlarına verilen emirlerin dışına çıkılamayan, en ufak bir hatalarının yüzünden sorumluların mahkemeye verildiği bir dönem olarak anlatmış hürriyetsizlikten boğulduklarını dile getirmiştir. Hatta memleketin içinde bulunduğu bu sıkıntı Atatürk'ü bile rahatsız etmiştir. Sonunda 1929 yılı Mart ayında Takrir-i Sükun yasası yürürlükten kalkmış ve bu basında bir bayram havasının esmesine neden olmuştur (Kabacalı, 1990: 124).

3. 1. 2. 3. 1931 Basın Yasası

"Takrir-i Sükun Yasası"nın kalkmasının ardından İstanbul'da çeşitli muhalif gazeteler yayınlanmaya başlanmış ve 1930 yılı Ağustos ayı içerisinde Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kurulması da basında yeni bir havanın esmesine neden olmuştur. Fakat çok parti denemesi sadece 3 ay sürmüştü ve Serbest Cumhuriyet Fırkası fesh edilmiştir. Partinin feshinden kısa bir süre sonra ortaya çıkan ve İzmir'in ilçesi Menemen'de patlak veren ayaklanma, iktidarın basına karşı tavrının sertleşmesine, basın iktidar ilişkilerinin gerginleşmesine neden olmuştur. Menemen olayı, Cumhuriyet tarihinin en önemli olaylarından birisidir. Hükümet Menemen'de Hilafeti savunan bir grubun çıkardığı isyanı bastırmış ancak basını bu ayaklanmasının sorumlularından birisi olarak görmüştür. Ülkenin içerisinde bulunduğu ekonomik sıkıntıların da gazetelere yansması iktidarı rahatsız etmiştir. Tüm bu yaşananların yarattığı rahatsızlık biraraya gelmiş ve hükümetin yeni bir

basın yasası hazırlığı içerisine girmesine neden olmuştur. Yeni yasa hakkında mecliste ilk görüşmeler 1931 yılı şubat ayında gerçekleşmiştir (Koç, 2006:13).

Cumhuriyet'in ilanından sonra uzun yıllar yeni bir basın yasası çıkartılmamış ve 1909 Kanunu, Meşrutiyet döneminde yapılan çeşitli değişikliklerle yürürlükte kalmıştır. Basınla ilgili en önemli karar, sadece sıkıyönetim ve sansürün kaldırılmasını öngören, 7 Ekim 1923 tarihli TBMM Bakanlar Kurulu Kararnamesi olmuştur. Bu kararnamede 3 Ekim'den itibaren İstanbul'un işgaline son verilmesi nedeniyle sıkıyönetim ve sansüre gerek kalmadığı belirtilmiştir. Ancak sansürün kalkması çok fazla şeyi değiştirmemiştir. Arada normale dönüş denemeleri olsa da iktidarla muhalif basın arasındaki ilişkiler genellikle gergin bir biçimde devam etmiştir (Topuz, 2012:156).

Ülkede hızla değişen siyasi şartlar da bu ilişkideki gerginliğin artmasına neden olmuştur. Yukarıda belirtilen nedenlerden ötürü tüm bu gerginliklerin hat safhada olduğu 1931 yılında Cumhuriyet döneminin ilk basın yasası yayınlanmıştır. Bu yasaya göre saltanat, hilafet, komünizm ve anarşizm yanlısı yayınlara madde tasrihiyle yasaklama getirilmiş ve hükümete, yurt, ülke yararına ters düşen yayınları kapatma hakkı tanınmıştır. Bu durumda Matbuat Umum Müdürlüğü'nün bir telefon emriyle gazeteler kapatılabiliyordu. Aynı hükme göre, kapatılan gazetelerin sahiplerinin cezaları bitene kadar başka bir adla gazete çıkarması da yasaklanmıştır (Koloğlu, 2013:121).

Bu şekilde muhalif gazetecilerin başka bir gazete kurup muhalefete devam etme ihtimali de ortadan kaldırılmıştır. Matbuat Kanunu ile ilgili mecliste yapılan görüşmeler oldukça tansiyonu yüksek tartışmalara sahne olmuştur. Bazı basın mensupları özellikle Menemen Olayları'nın müssebibisi, rejime ve dolayısıyla vatana ihanet içerisinde olan şahıslar olarak görülmüş ve bundan dolayı basın

özgürlüğü üzerine kısıtlamalar getirilmesi istenmiştir. Tartışmaların sonunda mecliste konuşma yapan İsmet İnönü şunları dile getirmiştir:

"Basın özgürlüğü bu çağın yeni, en etkili araçlarından biridir. Ülkede basın olmaksızın halk yönetiminin bulunduğunu varsaymak ihtimali yoktur. Basın özgürlüğü iyi kullanılmayan yerde ülkeyi mutluluğa götürmez; ülkenin batırılmasını hızlandırır. Basın özgürlüğü devam etmeli ama bu özgürlük zarar vermemelidir. Bir millete hergün fikir ilham etmek iddiasında bulunan adamlar bir takım kontrollere uymalıdır. Şimdi almamız gereken tedbir basına özgürlük sağlayan, kötü kullanışların zararlarını önleyen iyi bir kanun çıkartmaktır." (Topuz, 2012: 158).

Bu tartışmaların ardından 25 Temmuz 1931'de kabul edilen ve 70 maddelik olan Matbuat Kanunu'nun 9. maddesine göre, gazete ve dergi çıkarmak isteyenlerin, bunların çıkarılacağı yerin en yüksek mülki amirine, kanunun istemiş olduğu bilgileri kapsayan bir beyanneme vermeleri yeterli görülmüştür ancak 27 Haziran 1938 tarihinde gerçekleştirilen değişiklikle yine ruhsat sistemine dönülmüştür. 1931 Matbuat Kanunu birçok değişikliğe uğramış olsa da en önemli değişiklikler 1938 ve 1946 yıllarında gerçekleşmiştir (Girgin, 2009, s: 202-203). Matbuat Kanunu ayrıca gazete veya dergilerde çalışan tüm kadronun bildirilmesini istemiştir. Topuz'a göre bu idari bir önlemdir ve amaç gazetede çalışan herkesi kontrol altında tutabilmektir. Aynı kanun kışkırtıcı yazıları, açık saçık resimleri, şantajı ve ilginç olan piyango ve tombala gibi oyunların yayınlanmasını da yasaklamıştır (Topuz, 2012:159). Tüm bu hükümlere bakıldığında, bu basın yasasıyla ortada bir basın özgürlüğünün varlığından söz etmek mümkün görülmemiştir. Basın 1931 yılında çıkan 1881 Sayılı Basın yasasıyla iktidar tarafından tamamen kontrol altına alınmaya çalışılmıştır. Artık bir gazetenin kaderi, sadece hükümetin iki dudağının arasındadır.

Basına yönelik baskı ortamı devam ederken, Cumhuriyet dönemindeki ilk basın kongresi 25 Mayıs 1935 tarihinde Ankara'da toplanmıştır. Ancak bu kongre, gazetecilerden gelen bir istekle değil, yukarıdan gelen bir emirle düzenlenmiştir. Toplantıyı hazırlayan ve düzenleyen Matbuat Umum Müdürlüğü (Basın Genel Müdürlüğü) dir. Kongrenin gündem maddeleri arasında, Basın ile Basın Genel Direktörlüğü arasında iş birliği elde edilmesi için el birliğiyle çalışmak, Türk Basınının kültür yayma ödevini daha iyi görebilmesi için üzerinde durulması gereken yolları tayin etmek, gazetecilik mesleğinin ve gazetecilerin ilerleme ve yükselme yollarını araştırmak ve Basın Birliğini kurmak olmuştur. Böylece yapılan ilk Basın Kongresi'nin ardından İstanbul, Ankara, İzmir, Adana ve Trabzon bölgelerinde birer Basın Birliği kurulması öngörülmüştür. Yarı resmi niteliğe sahip bu kuruluş gazetecilerin mesleki faaliyetlerini düzenleyen tek organ olmuştur. Savaş sonrasında insan hakları bildirgesiyle demokratik bir ortama girmiş olan Türkiye'de varolan bu kurumun Avrupa'da benzeri olmadığı görülmüş ve bu gerekçeyle de dağıtılmıştır (İnuğur, 1992, s:107-108).

Atatürk döneminin basın üzerinde bir otoriter bir rejim kurduğunun en önemli göstergelerinden birisi Türk Ceza Kanunu'nun basına yönelik maddeleridir. Topuz'a göre 1926'da kabul edilen ve 1936'da değişiklik yapılan Türk Ceza Kanunu'nun basınla ilgili maddeleri, Türk Basını'nın başında yıllarca Demoklesin kılıcı gibi durmuştur. Bu maddelerin en ünlüsü faşist İtalyan Ceza Yasası'ndan alınarak eklenen 142. Maddesidir;

"Sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde tahakkümünü tesis etmek ve sosyal bir sınıfı kaldırmak yahut memleket içinde müesses (kurulu) iktisadi hukuki nizamları olan herhangi birini devirmek veya devletin siyasi ve hukuki nizanlarını topyekün yok etmek için her ne suretle olursa olsun propoganda yapan kimse, 5 yıldan 15 yıla kadar ağır hapis cezasıyla cezalandırılır "(Topuz, 2012:160).

TBBM'de tartışmasız kabul edilen ve sonradan daha da ağırlaştırılarak 1990'lara kadar yürürlükte kalan bu hükmün, demokrasiyle bağdaşmayan "fikir suçları" yarattığı ileri sürülmüştür. Bu dönemde birçok yayın matbaadayken toplatılmış, gazeteciler hakkında davalar açılmıştır. 1938 yılında basın denetlenmekle kalmayıp, 9. Şube ismiyle İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nde basını denetlemek adına bir şube açılmıştır (Girgin, 2009:205).

Topuz'a göre 1931-1938 yılları arasında ülkede oldukça sınırlı bir basın özgürlüğü vardır. Her ne kadar Atatürk, "Basın özgürlüğünden doğan zararları giderecek araç yine basın özgürlüğüdür. İdare ve hükümet mezhebine müdahale etmemek şartıyla basın özgürdür" demişse de o zaman ki CHP yöneticileri bu özgürlüğü sıkı bir kontrol altında tutmaya çalışmışlardır. O yıllardaki basın özgürlüğü anlayışının en iyi örneklerinden birisi de CHF (Cumhuriyet Halk Fırkası)'nin önemli isimlerinden Şükrü Kaya'nın şu konuşmasıdır: "Yazarlarımız ülke işlerini eleştirmede özgürdürler. Eleştirme özgürlüğünü ve çerçevesini saptayacak ve sınırlayacak olan, yazarın irfanı vicdanı ve sağduyusudur. Bu geniş özgürlükten doğabilecek sorumluluğu her kişinin veya her yazarın ayrı ayrı yorumuna değil, yasaların hükümlerine bırakıyoruz. Yazı özgürlüğü yazarın egemenliğindedir, yazarın sorumluluğunu da yargıç saptar (Topuz, 2012: 161).

3. 1. 3. İsmet İnönü Dönemi (1938-1950) Basın İlişkileri

1938 yılında Atatürk'ün hayatını kaybetmesi üzerine 11 Kasım 1938 günü İsmet İnönü Cumhurbaşkanı olmuştur. Bundan sonra Demokrat Parti'nin iktidara geçtiği 1950 senesine kadar süren, İsmet İnönü'nün hakim olduğu yeni bir dönem başlamıştır. Ancak yaşanan bu yeni dönem de Türk basını ve basın özgürlüğü açısından pek iç açıcı gelişmelere şahit olmamıştır. 2. Dünya Savaşı'nın da yaşandığı

1938-1948 yılları arasında Türk basını, üzerindeki sıkı denetimden kurtulamamıştır (Gezgin, 2004: 10)İkinci Dünya savaşının ardından ise faşizm kaybetmiş ve dünya farklı bir siyasi iklimin etkisine girmiştir. Elbette ki Türkiye de bu durumdan etkilenmiş, 1947 yılından sonra İsmet İnönü iktidarının basına yönelik uygulamalarında bir yumuşama görülmüştür.

3. 1. 3. 1. 1938-1947 Yılları

1938 yılında basın kanunu değişikliği yeni hükümete geniş yetkiler sağlamış basının yönetimini İnönü'nün ve hükümetin tekeline vermiştir.. 1939 yılında İkinci dünya savaşı patlak vermiş, Türkiye savaşın dışında kalmış ancak yine de Kasım 1940'da İstanbul bölgesinde sıkı yönetim ilan edilmiştir. Hükümet artık savaş bitene kadar sınırsız yetkilerle donatılmıştır ve haliyle böyle bir dönemde basın özgürlüğü konu bile edilmemiştir (Topuz, 2012:169).

Yine aynı yıl Matbuat Umum Müdürlüğü, Başbakanlığa bağlanmış, 2. Dünya Savaşı dolayısıyla önemi iyice artan yayın faaliyetlerini doğrudan başbakanlığa bağlı bir kurumla sıkı denetim altına almak amaçlanmıştır. Nitekim aynı kanunla radyoların idaresi de bu müdürlüğün faaliyetleri arasına girmiştir. 1943 yılında Matbuat Umum Müdürlüğü'nün adı Basın- Yayın Umum Müdürlüğü olmuştur. Bu kurum son olarak 1984 yılında ise bugünkü adı olan "Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü" adını almıştır (Girgin, 2009:208).

1939-47 yılları arasında basına yönelik uygulamaları öyle bir hal almıştır ki hükümet yetkilileri, sıkıyönetim komutanları ve Basın-Yayın Genel Müdürlüğü birer "ali kıran baş kesen" olmuş, birinin yasaklamadığını öbürü yasaklamıştır.

Şahhüseyinoğlu (2005) sınırı belli olmayan bu yasaklardan bir kaçını şöyle aktarmıştır;

*"1) Rusya kelimesi yalnız başına kullanılmayacak, "Sovyet Rusya" diye yazılacak.
(23 Aralık 1939)*

2) İran yerine "Acem" kelimesinin artık ilmi ve edebi lisanımızda yer bulmamasına itina olunması için gazetelere gerekli ve kati tebligatın yapılması...(11 Nisan 1944)

3) Tayinleri yüksek tasdike bağlı bulunan devlet memurlarının vaziyetlerindeki her türlü değişikliğin ancak Resmi Gazete'de yayınlanmasından sonra neşredilmesi...(25 Haziran 1942)

4) Askeri hadiselerin ve haberlerin yazılması ve neşredilmesinin yasak olduğu malumdur. Memleketteki her türlü tayyare hareket vakaları dahi yazılmayacaktır... (18 Nisan 1944)

5) Soma'da linyit ocaklarında vukua gelen maden kazası hakkında gazetelerimizin neşriyat yapmamaları...(23-24.07.1942)

" (Şahhüseyinoğlu, 2005, s:55-57) .

Bu yasa ve uygulamalardan yola çıkılarak Türkiye'de tek parti döneminin yarattığı basın için "Güdümlü Basın" demek mümkündür (Gezgin, 2004:11). Zira, o dönem basına bir görev biçilmiş ve görevi yerine getirmesi beklenmiştir. Basına tanınan sözde özgürlüklerin sınırları da yasalar tarafından belirlenmiştir. Basın ancak iktidara destek olduğu müddetçe özgür olabilmıştır. Muhafif sesler ise bir biçimde susturulmuş, bastırılmıştır.

Tüm bu manevi baskıların dışında basın maddi sorunlarla da boğuşmuştur. Radyo ve Anadolu Ajansı devlet bütçesinden aldıkları parayla yaşıyorlardı. Gazeteler ise, kağıt tahsisi makine ve malzeme ithali açısından iktidarın karralarına bağıydılar. İlan gelirleri de iktidarın kontrolündeydi. Çünkü resmi ilanı olduğu gibi kamu iktisadi teşekküllerinin reklamları da iktidarın emriyle dağıtılıyordu. Gazeteler ancak peşin satış parası ile yaşadıklarından ayakta durmaları imkansızdı. CHP döneminde

satışı diğerlerinden az olduğu halde partinin sözcüsü Ulus gazetesi hepsinden fazla ilan alıyordu. CHP'nin desteğiyle 1947'de çıkan *Tanin* ve *Memleket*'e de yüksek ilan tahsisi yapılmıştır (Demir, 2007: 160). Özetle iktidarın basına müdahale etmediği hemen hemen hiçbir konunun kalmadığı, böyle bir ortamda basın ciddi anlamda bunalmıştır ve bu bunalımdan çıkmanın yollarını aramıştır.

İşte tam böyle bir ortamda İkinci Dünya Savaşı sona ermiş ve dünyada önemli sayılabilecek değişimler yaşanmaya başlanmıştır. Dünyada yaşanan siyasal ve ekonomik değişim dalgası Türkiye'yi de etkilemiştir. Özellikle 2. Dünya savaşını demokrasi cephesinin kazanmasıyla Türkiye'de de demokrasi rüzgarları esmeye başlamıştır. CHP, 1946'da tek partili sistemden çok partili sisteme geçme kararı almıştır. CHP'li 4 milletvekili ki o isimler ilerleyen yıllarda Türk siyasi yaşamında unutmayanlar arasındaki yerini alacak olan, Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan 4 Haziran 1945'te Meclise ortak bir önerge vermişlerdir. Bu dört vekilin özgürlükler üzerindeki baskıların kaldırılmasını istedikleri önerge, TBMM'de red edilmiştir. Yaşanan bu olay Türk siyasi tarihine "dörtlü taktir" olayı olarak geçmiştir. Önerge sahipleri bir süre sonra CHP'den ayrılarak 7 Ocak 1946'da Demokrat Parti'yi kurmuşlardır (Şahhüseyinoğlu, 2005:61).

İsmet İnönü döneminde basın özgürlüğü adına değinilmeden geçilemeyecek kadar önemli olaylardan birisi de *Görüşler Dergisi* ve *Tan* olayıdır. *Tan Gazetesi*'nin sahibi Zekeriya ve Sabiha Sertel bir düşünce dergisi çıkarmaya hazırlanmışlardır. Bu tasarımı ortaya atan Atatürk döneminin Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras'tır. Celal Bayar, Adnan Menderes ve Fuat Köprülü de bu derginin yazı kadrosunda olmayı kabul etmişlerdir. Dergiye aynı zamanda Halide Edip Adivar, Niyazi Berkes, Behice Boran gibi isimler de yazı vermişlerdir (Tokmak, 2013:182).

Derginin ilk sayısı 1945 yılının sonunda çıkmış ve büyük ilgi görmüştür. İlk sayıda "Zincirli Hürriyet" başlığı altında, Milli Şef ve tek parti rejimini eleştiren yazılar yayınlanmıştır. Ve elbette ki bu Ankara'yı müthiş derecede rahatsız etmiştir. Bu dönemde CHP yanlısı *Tanin Gazetesi* yazarı Hüseyin Cahit Yalçın ile Sabiha Sertel arasında çok ciddi tartışmalar yaşanmıştır. 3 Aralık 1945'te Hüseyin Cahit Yalçın *Tanin Gazetesi'nde* "Kalkın Ey Ehli Vatan" başlıklı bir yazı yayınlayarak vatandaşı Sertellere karşı kışkırtmaya çalışmıştır. Aynı gün, CHP Parti il örgütü de, ertesi sabah *Tan Gazetesi'ne* karşı bir gösteri yapılacağını duyurmuştur. 4 Aralık 1945 sabahı ellerinde bayraklarla toplanan yaklaşık 10 bin kişilik bir grup Beyazıt'ta buluşup Çarşıkapı'ya doğru yürüyüşe geçmişlerdir. Sertel'in hatıralarında aktardığına göre; Kalabalık grup önce Cağaloğlu'nda devrimci yayınlar satan ABC Kitabevi'nin camlarını kırmıştır. Oradan çıkıp *Tan Gazetesi'ne* giden grup içeride ne var ne yoksa kırıp dökmüş, kağıt bobinlere kadar sokağa atmışlardır. Buradan çıkıp Tepe başına gelen grup " Kahrolsun Serteller! Kahrolsun Komünistler! Yaşasın İnönü! sloganları atarak, *Görüşler Dergisi'nin* hazırlandığı binayı yağmalamışlardır (Erel, 1965, s:167-173).

Hükümet olayın çıkmasına sebebiyet verdikleri gerekçesiyle Serteller'i tutuklamıştır. TBMM'nin, Bakanlar Kurulu'nun ve resmi heyetlerle devlet memurlarının şeref haysiyetlerini bozmak suçlamasıyla" *Tan Gazetesi'nin* sorumlu müdürlerini 4 ay hapis cezasına çarptırarak mahkum etmişlerdir. Bu olaya karışan göstericilerden hiçbirisi gözaltına alınıp mahkemeye çıkarılmamışlardır" (Tokmak, 2007: 41).

3. 1. 3. 2 . 1947- 1950 Yılları

1947- 1950 yılları CHP'nin basınla ilişkilerinde önceki dönemlere göre nispeten bir yumuşamanın yaşandığı yıllardır. Bu dönemin en önemli uygulamalarından birisi olarak 1931 Matbuat Kanunu'nun 50. Maddesinin yürürlükten kaldırılması olduğu söylenebilir.

Tan ve Görüş olaylarının da yaşanmasıyla basınla arasındaki gerginliğin gittikçe tırmandığı CHP iktidarı 1 Haziran 1946 tarihinde kabul edilen bir kanunla, 1931 tarihli Matbuat Kanunu'nun gazete ve dergilerin Bakanlar kurulu kararıyla kapatılabilmelerine olanak tanıyan 50. maddesi yürürlükten kaldırmıştır. Bu olay , seçim hazırlığı gören Cumhuriyet Halk Partisi'nin "Çoğunluğu muhalif olan basına şirin görünme" girişimi olarak değerlendirilmiştir. Yine bu gelişme çeşitli toplumsal sınıf ve zümrelerin iktidara yönelik tepkilerinin bir sonucu olarak, basının desteğini alan Demokrat Parti'nin zorlamasının büyük etkisi olduğu belirtilmiştir (Girgin, 2009:209).

CHP yönetimi 1940 yılında başlayan sıkıyönetimi 1947 yılının Kasım ayında kaldırmış ve basına yönelik en son uygulamalarından birisi de bu olmuştur. Zira muhalif basınla arası hemen hemen hiç iyi olmamış olan CHP çok partili hayata geçmesinin ardından yapılan ilk seçimde muhalefet partisi olmuştur. 1950 yılında yapılan seçimlerde özgürlük söylemleri dilinden düşmeyen Demokrat Parti iktidara geçmiş, bu sonuç Türk Basını ve basın özgürlüğü açısından yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Türkiye 1923-1946 yılları arasında tek partiye dayalı, otoriter bir siyasal rejim tarafından yönetilmiştir. Bu siyasal rejimin özelliği gereği, aynı yıllarda Türkiye'de yürürlükteki basın rejimi de otoriter bir yapıya sahip olmuştur (Girgin, 1997:31).

Yine aynı dönemde basın, iktidarın görüşlerini yaymak amacıyla kullandığı bir araç olarak kullanılmıştır. Basın, iktidar tarafından sürekli denetim altında

tutulmaya çalışılmış ülkede farklı seslerin çıkması baskı yoluyla engellenmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nda demokrasi tarafı kazanmış Faşist İtalyan ve Alman iktidarları yenilgiye uğramıştır. Bunun sonuçları hem ekonomik hem siyasal alanda etkilerini göstermeye başlamıştır.

İşte dünyada yayılan bu demokrasi rüzgarının da etkisiyle ülkede çok partili sisteme geçilmiştir. Tek Parti döneminin uygulamalarından bunalmış olan basın, çok partili hayata geçiş sürecinde ve seçimlerde demokrasi söylemleriyle gelen Demokrat Parti'yi desteklemiştir. Böyle bir ortamda Türkiye, ilk demokratik seçimini gerçekleştirmiştir. 14 Mayıs 1950'de gerçekleşen seçim sonuçlarına göre Demokrat Parti ezici bir çoğunlukla iktidara gelmiştir. Böylece 27 yıl süren CHP iktidarı sona ermiş ve Türkiye için yeni bir devir açılmıştır.

3. 2. Demokrat Parti Dönemi (1950-1960) Basın İlişkileri

Türkiye'nin siyasi tarihine bakıldığında Demokrat Parti'nin iktidarda kaldığı on yıllık zaman diliminin genellikle üçe ayrılarak değerlendirildiği görülmektedir. Demokrat Parti'nin 1950 seçimlerini kazanarak iktidara geldiği yıldan 1954 seçimlerine kadar geçen süreç yükseliş; 1954 ile 1957 seçimlerine kadar olan süreç duraklama; 1957'den 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesine kadar geçen süreç ise düşüş dönemi olarak değerlendirilmektedir. Demokrat Parti'nin basına yönelik uygulamalarında da söz konusu dönemlerde farklılıkların olduğu göze çarpmaktadır. Bu nedenle, bu bölümde Demokrat Parti dönemi (1950-1960) basın - iktidar ilişkileri, 1950-1954, 1954- 1957 ve 1957- 1960 yılları arasında olmak üzere üçe ayrılarak incelenecektir.

3. 2. 1. 1950-1954 Yılları

Bu dönemin basın - iktidar ilişkilerinin bir değerlendirmesini yapmak ancak Demokrat Parti'nin hangi şartlarda iktidara geldiğini anlamak ve gözler önüne sermekle mümkündür. Bu nedenle öncelikle Demokrat Parti'nin iktidara geliş serüvenini anlatmak uygun olacaktır.

1946-50 yılları, 23 yıldan beri iktidarı elinde bulunduran CHP'ye karşı, Demokrat Parti'nin bir güç olarak çıkmaya başladığı yıllardır. Özellikle savaş yıllarında otoriter bir rejim politikası sürdüren CHP'nin karşısında artık liberalizmi savunan bir muhalefet vardı. Yıllar süren baskı politikalarından bunalmış olan basın da özgürlükler vadedilen bu yeni partiye yakın yayınlar yapmaya başlamıştı. Bu dönem CHP liberalleşme silahını DP'nin elinden almak için 1946 yılında Basın Kanunu'nun 50. maddesini değiştirmiş ve basın suçlarını affetmiştir (Tokmak, 2007:49). Ancak CHP'nin bu olumlu adımı yıllardır baskı altında yayın yapmaya çalışan basına yetmemiştir.

DP muhalafette iken, Celal Bayar, "Bugün Basın Kanunu hür basını sağlamaktan uzaktır" değerlendirmesini yaparken, Adnan Menderes şöyle diyordu: "Yayın hürriyeti, yurttaşın şahsi ve siyasi hak ve hürriyetinin teminatıdır. Basın hürriyetinin olmadığı yerlerde vatandaşın diğer hak ve hürriyetleri, kapalılığın kırı ve pası altında çürümeye mahkumdur." demiştir (Şahhüseyinoğlu, 2005: 78).

1946 yılından itibaren basının büyük çoğunluğu Demokrat Parti'ye büyük ümitlerle bağlanmıştır. Demokrat Parti yönetiminde birçok aksaklıkların düzeltileceği, haksızlıklara son verileceği kanısı yaygındır. Bu nedenle o günlerde tarafsız bir yol izleyen gazeteler de Demokrat Parti'ye sempati beslemeye başlamıştır (İnuğur, 1992:265).

Demokratikliği tartışmalı, çok partili dönemin ilk seçimi olan 1946 genel seçimlerinin ardından, dışarıdan yönelen demokratikleşme baskıları, içeride de muhalefet ve basının çabalarıyla, 1950 yılında Büyük Millet Meclisi demokratik bir seçim yapılması konusunda mütabakata varmıştır. 15 Şubat 1950'de uzun süren görüşmelerin ardından Meclis, hem Halk Partisi'nin hem de Demokrat Parti'nin mutabık kaldığı yeni bir seçim kanununu kabul etmiştir. Bir süre sonra partiler eşit koşullarda seçim kampanyasına başlamışlardır. Bütün partiler daha fazla demokrasi, hürriyet ve ekonomik refah ve ilerleme vaat etmiş ve böyle bir ortamda 14 Mayıs 1950'de Türkiye'nin ilk demokratik seçimleri gerçekleşmiştir.

Seçim sonuçlarına göre 8,5 milyona yakın seçmenin yüzde 88'i, oyunu kullanmıştı ve bu çok yüksek bir katılımdı. Açıklanan sonuçlara göre Demokrat Parti halk tarafından en çok oyu alarak iktidar olmaya hak kazanmıştır. 408 Demokrat Partili, 69 Halk Partili, 1 Millet Partili ve 9 Bağımsız milletvekili seçilmişti. Tam 27 yıl sonra Halk Partisi ilk kez gerçekten serbest ve dürüst bir seçimde kendisinin yenilmesine müsaade etmiş mağlubiyetten sonra da iktidarı sessizce galiplere devretmiştir. Bu seçim sonuçlarının ardından Celal Bayar Cumhurbaşkanı ve Adnan Menderes Başbakan olmuştur. Malatya'dan milletvekili seçilen İsmet İnönü ise muhalefet partisi lideri olmuştur (Demir, 2007: 159).

Bu seçim sonuçlarıyla Türkiye'de yeni bir dönem başlamıştır. CHP'nin yerini halkın serbest oyuyla iktidara gelen bir parti almıştır. Bu süreçte halkın büyük bölümü ve basın yeni dönemden ümitvar görünüyordu.

Seçim gün ve gecesini parti liderlerinin yanında geçiren dönemin Hürriyet Gazetesi Ankara muhabiri, seçim gününü şu satırlarla anlatmıştır "CHP merkezinden içeri girmeden karşıma çıkan Sahir Kurutoğlu'na sonuçları sordum. "Kaybettik", cevabını verdi. Oradan DP merkezine yöneldim.Yolda giderken "Bu memleketi

yirmi yedi yıldan beri yöneten CHP, artık iktidarda yok öyle mi?" diyor ve hala duyduğum kuşkuyu içimden atamıyordum. Bu seçim memleketin sosyal siyasal yaşamında "kansız bir ihtilal" idi demiştir (İnuğur, 1992:265).

14 Mayıs 1950 seçimleriyle CHP yerini DP'ye bırakmıştır. Böylece 27 yıllık CHP iktidarı sona ermiş ve Türkiye'de yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Ezici bir çoğunlukla iktidara gelen yeni hükümetin basına yönelik ilk işi söz verdiği gibi basının sorunlarını çözmeye çalışmak olmuştur. İktidara gelen Adnan Menderes Başkanlığı'ndaki yeni hükümet seçimlerden kısa bir süre sonra bazı basın mensuplarına özel bir yemek düzenlemişlerdir. Cumhurbaşkanı Celal Bayar, BMM Başkanı Refik Koraltan, Başbakan Adnan Menderes ve Dışişleri Bakanı Fuat Körülü'nün katıldığı bu yemekte; *Cumhuriyet Gazetesi* muhabiri Mekki Sait Esen, *Vatan* muhabiri Sabahattin Sönmez, *Hürriyet* muhabiri Emin Karakuş, *Son Telgraf Gazetesi* muhabiri Bilal Akba ve Adil Akba hazır bulunmuşlardır. Bu yemekte Demokrat Parti'nin kazandığı başarının anlamı ve basının sorunları hakkında Adnan Menderes tarafından bilgi verilmiştir. Belirlenen sorunlar arasında şunlar sıralanmıştır;

- a) İlk iş olarak bir af kanunu çıkarılacağı, basın suçlarının toptan affedileceği.
- b) Gazetecilerin her bakımdan özgür olarak bu faaliyetlerini sürdürecekleri.
- c) Gazeteler üzerindeki her türlü baskıların kaldırılacağı.
- d) Gazete kapatmak yetkisinin hükümetten alınarak mahkemelere verileceği anlatılmıştır (İnuğur, 1992:266).

Basına ne denli önem verdiğini her fırsatta belirten Adnan Menderes, hükümet programında da yer alan basın üzerine düşüncelerini mecliste gerçekleştirdiği konuşmasında şöyle dile getirmiştir;

"Arkadaşlarım; Matbuat Hürriyetini hatta bütün hürriyetlerin teminatı saymak yerinde olur. Bu itibarla matbuat hürriyetinin büyük bir hürmet ve hassasiyetle muhafazasına çalışacağını hiçbir tereddüde mahal bırakmayacak katıyetle ifade etmek isteriz. Ancak hiçbirimizin gözünden kaçmadığına ve bütün vatandaşları ve hakiki matbuat hürriyetine samimi olarak bağlı bulunan matbuat müntesiplerini mustarıp ettiğimize eminiz ki, şahsa hakaret, iftira, tehdit ve hatta şantaj mahiyetini taşıyan ve bir takım neşriyat alıp yürümüştür. Bu kabil Neşriyatın fikir, tenkit ve matbuat hürriyetiyle ve amme menfaatinin müdafası ile bir alakası olmadığını söylemeye lüzum yoktur. Bu tarzda neşriyat kanunu usul ve müeyyidelerinin noksan oluşunun delilini teşkil eder. Bu itibarla hürriyet, nizamını liyakatla tatbik eden büyük demokrasilerde mevcut olan hükümet ve müeyyidelerin tetkikini ve bunların bir tasarı halinde yüksek meclise arz ve teklifini kararlaştırmış bulunuyoruz."
(Adnan Menderes, T.C. Hükümet Programlarında Basın, 1951).

3. 2. 1. 1. 5680 Sayılı Basın Kanunu

Hükümet programları ve sözde basına yaklaşımı oldukça ılımlı ve özgürlükçü olan Demokrat Parti'nin basına yönelik uygulamadaki en önemli ilk adımı 14 Temmuz'da "genel af" çıkararak bütün basın suçlularını affetmesi (Tokmak, 1999:8) ve 21 Temmuz'da Cumhuriyet tarihinin ilk basın yasası olan 1931 Matbuat Kanunu'nu yürürlükten kaldırmış olmasıdır. Yeni basın yasası ise 15 Temmuz 1950'de mecliste kabul edilerek 21 Temmuz'da yürürlüğe girmiştir (Topuz, 2013:193).

21 Temmuz 1950 tarihinde, günümüzde de çeşitli değişikliklerle halen yürürlükte bulunan "5680 Sayılı Basın Kanunu" yürürlüğe girmiş, bu kanunla Türk basını üzerindeki baskı nispeten azalmıştır. Türk basını demokratikleşme çabaları sayesinde biraz rahat nefes alabilmiştir. Basın özgürlüğü konusundaki vaatlerini yerine getirmeye çalışan Demokrat Parti'nin yasalaştırdığı "5680 sayılı Basın Kanunu" liberal bir kanundur. Sonunda beklenen olmuş 1931 kanunu ve sonraki değişikliklerle birlikte oluşan güdümlü basın yıkılmış ve hükümetin basın üzerindeki

denetimi neredeyse ortadan kalkmıştır (Gezgin, 2004:10). Bu kanun, demokratik rejimlerde basının sahip olması gereken liberal bir yapıya sahip bulunmaktaydı (Demir, 2007:160).

Demokrat Parti döneminde kabul edilen 5680 sayılı basın yasasının basına sağladığı özgürlükler arasında şunlar sıralanabilir;

a) Gazete ve dergi çıkartmak için hükümetin izin veya ruhsat vermesi gerekmez. Bir bildiri vermek yeterlidir.

b) Kötü ünlü kişilerin gazetecilik yapmalarını her türlü yoruma elverişli eski maddeler yeni kanuna girmemiştir.

c) Basın suçlarının yargılanması özel mahkemelere verilmiştir. Böylece gazeteciler yıllarca süren davalardan ağır kırtasiyecilik işlerinden kurtulmuş olacaktır.

d) Cevap hakkı yeniden düzenlenmiş ve gazetelere gönderilen her türlü davalardan, ağır kırtasiyecilik işlemlerinden kurtulmuş olacaktır.

e) Gazete sahipleri cezai sorumluluklarından kurtulmuştur yani suç sayılan bir yazıdan yazar ve yazı işleri müdürü sorumludurlar. Gazete sahibinin hukuki ve mali sorumluluğu vardır." (Şahhüseyinoğlu, 2005: 77).

Demokrat Parti iktidarının ilk yıllarında hapisteki gazeteciler serbest bırakılmış, kapatılan gazeteler yeniden yayınlanmaya başlamıştır. Memlekette demokrasi ve özgürlük havası esmeye başlamıştır. Üzerindeki baskı kalkan basın geniş bir hürriyete kavuşmuş birçok yeni gazete de yayın hayatına katılmıştır (Demir, 2007:160).

DP iktidarının ilk yılları için basın mutlu bir dönemi demek mümkündür. Kovuşturmaya uğrayan gazeteci hemen hemen hiç yoktur. Hükümetle gazeteciler arasında genellikle yakın ilişkiler kurulmuştur. Gazete sahipleriyle Başbakan Adnan

Menderes arasında bir balayı dönemi yaşanmıştır. O yıllarda Ahmet Emin Yalman buna " Basının Altın Devri" demiştir (Topuz, 2012;193).

Elbette yaşanan tüm bu olumlu gelişmelerin yanı sıra olumsuz denebilecek gelişmeler de yaşanmıştır Gerçekte bu iktidarın da eleştiriye hoşgörüsü olmadığı 1951 yılında belli olmuştur. "Vur Abasıza" adlı mizah dergisinde iktidara yönelik bir takım eleştirel yazılar yayınlanmıştır. Bunun üzerine dergiyi yayımlayan Sami Akay birkaç kez tutuklanmış ve 2 yıl 11 ay hapis cezasına çarptırılmıştır. Bu nedenle dergi belirli aralıklarla yayınlanmış ve "Sahibi hapisanede olmadığı zaman çıkar" üstbaşlığıyla çıkmıştır ya da derginin kimi sütunlarını boş bırakmak durumunda kalmışlardır (Kabacalı, 1990:165).

22 Kasım 1952 tarihinde *Vatan Gazetesi* sahibi gazeteci Ahmet Emin Yalman, Malatya'da Hüseyin Üzmez tarafından suikaste uğramıştır. Yalman, çok partili döneme geçildikten sonra, muhalefetteki Demokrat Parti'nin başlıca destekçileri arasındaydı. Bu desteğini Demokrat Parti'nin iktidara geçmesinden sonra da bir süre devam ettirmiş fakat daha sonra DP'nin 'irticai hareketler'e göz yumduğu kanısına varmış ve evvelce hakkında çok övücü yazılar yazdığı Başbakan Adnan Menderes'i de eleştirmeye başlamıştır. Ahmet Emin Yalman'ın o, eleştiriler yüzünden Menderes'le ilişkileri zaman zaman bozulmuştu. Suikastin gerçekleştiği 1952 Kasım'ında ise, o ilişkiler, ne iyi, ne kötü denilebilecek bir durumdaydı ancak suikastin ardından bu girişimin arkasında Menderes'in de parmağı olduğu yolunda dedikodular yayılmıştı. Ahmet Emin Yalman ise bu iddiayı hiçbir zaman doğrulamamıştır (Öymen, 2013).

Bu yaşanan vahim olaydan bir ay sonra Başbakan basınla arasındaki gerginliği azaltmak için 20 Aralık 1952'de bu defa önemli gazetelerin sahipleri ve başyazarlarıyla bir işbirliği toplantısı yapar.

O toplantıya şu isimler katılır;

Ahmet Emin Yalman (Vatan); Sedat Simavi (Hürriyet); Safa Kılıçoğlu (Yeni İstanbul); Necmettin Sadak (Akşam) ; Selim Ragıp Emeç (Son Posta); Ali Naci Karacan (Milliyet); Falih Rifka Atay (Dünya); Cihat Baban (Son Saat); Mithat Perin (İstanbul Ekspres); Asım Us (Vakit); Cevat Fehmi Başkut (Cumhuriyet); Faruk Gürtunca (Hergün); Mümtaz Faik Fenik(Zafer); Nihat Erim (Ulus); Cavit Oral (Hür Ses); Adnan Dıvenci (Demokrat İzmir); Şevket Bilgin (Yeni Asır, İzmir). Bu toplantılar bundan sonra her ay düzenlenmiştir. Tüm gazete sahipleri çok mutludur. Menderes hepsini çok etkilemiştir. Eskiden Halk Partili olan gazeteciler de Menderes'le yakın ilişkiler içine girmiş ve onu desteklemeye başlamışlardır (İnuğur, 1992: 268).

2. 2. 1. 2. 5953 Sayılı İlk Basın-İş Yasası

Demokrat Parti iktidarının ilk yılları basın alanında önemli olumlu yasal düzenlemelerin olduğu bir dönemdir. Bugün kısaca Basın-İş Yasası olarak bilinen, "Basın Mesleğinde Çalışanlarla Çalıştıranlar Arasındaki Münasebetlerin Tanzimi Hakkında Kanun" başlığını taşıyan 5953 sayılı yasa 20 Haziran 1952'de Adnan Menderes döneminde yürürlüğe konmuştur. 5680 sayılı yasa basın kuruluşlarına belli bir rahatlama getirirken, diğer yandan 5953 sayılı yasa da basın çalışanlarına özlük hakları açısından çeşitli kazanımlar sağlamıştır (Özgen, 2005:19).

5953 sayılı "Basın Mesleğinde Çalışanlarla Çalıştıranlar Arasındaki Münasebetlerin Tanzimi Hakkında Kanun" 29 Mart 1935 tarihli Fransız İş Kanunu'ndan esinlenerek hazırlanmıştır. 32 madde ve 3 geçici maddeden oluşan bu kanunun en önemli özelliği o yıllarda kamu kesimi dışında fikir işçisi sayılanlardan, ilk olarak gazetecilerle işverenleri arasındaki ilişkileri düzenlemeyi ve gazetecileri, sosyal güvenceler sağlayarak korumayı amaçlamasıdır (Girgin, 2007).

Bu kanunla gazeteciler Şu hakları kazanmıştır;

-Sendika kurabilecek;

-Sosyal sigortadan yararlanacak;

-İŐveren gazeteciyle zorunlu olarak yazılı iş anlaşması yapacak;

-İŞ anlaşmasını bozmak isteyen gazete sahibi, gazeteciye kıdemine göre tazminat ödeyecek;

-Gazeteci askerlikte, mahkumiyet durumunda ve gazetenin kapanması durumunda ücretini alacak;

-Ve haftalık tatil, yıllık ücretli izin gibi haklardan yararlanacaktı (Şahhüseyinoğlu, 2005:77).

Bu kanun o zaman için çok önemli bir aŐama olmuştur. Basın iktidar ilişkileri 1954 yılına kadar iyi gitmiŐtir.

Demokrat Parti ile basın arasında süren balayı ilk 1953'te, daha sonra ise Demokrat Parti'nin 1954 yılında çıkardığı bir kanun tasarısı ile sekteye uğramıştır. 1953 Temmuz'undan önce, sıfat ve hizmetlerinden dolayı bakanlara yapılan hakaretin takibi Şikayete bağlıyken, artık savcının, bakanın olurunun alarak re'sen takibine bırakılması kabul edilmiştir. Muhalefetteki basın, iktidarı, kaybetmekten korktuğu için, kendi durumunu kurtarmayı tasarlamak, iktidar yanlısı basın ise "ortalıktaki anarŐik manzaraya son vermek" olarak deđerlendirmiŐtir. Ancak, bu dönemde Demokrat Parti'nin ekonomik ve siyasal anlamda yeterli olmadığını gören basının muhalefetini arttırdığı görülmektedir (Bulunmaz, 2012:208).

Basının Demokrat Parti'ye muhalefet etmesinin temel nedeni ülkenin içinde bulunduğu ekonomik sıkıntılardı. Halk, Demokrat Parti'den umduğunu bulamamıŐ, fiyatlar ucuzlamamıŐ, gelirler artmamıŐ, tersine, hayat pahalılığı durmadan kselmiŐtir. Bazı partililerin ismi yolsuzluğa karıŐmıŐtur. Karaborsa ve vurgun işlerine adları karıŐanlar olmuş ve bu isimlerin parti tarafından korunduğu

görülmüştür. Demokrat Parti'yi tutmayan yöneticilere de türlü baskılar başlamıştır. Çeşitli toplantılarda ve parti kongrelerinde hükümetin izlediği politika sert eleştirilere konu olmuş ve bu olaylar basın mensupları tarafından olduğu gibi aktarılmıştır. Başbakan'ın her ay toplantılar düzenleyip kolaylıklar sağladığı ve iyi ilişkiler içerisinde olduğunu düşündüğü basının, eleştirel yazı ve yorumları O'nu, gittikçe çileden çıkarmıştır. Dönemin gazete sahipleri ve yazı işleri müdürleri de bu duruma engel olamamıştır. İşte bu ortam iktidarın uygulamaları açısından yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur (Topuz, 2012: 195).

1950 yıllarında bir ölçüde özgürleştirilen basın 1953'te ve 1954'te yapılan yasa değişiklikleri ile gittikçe baskılanmıştır. Nadir Nadi, 8 Aralık 1953'te Cumhuriyet Gazetesi'nde çıkan köşesinde hükümetin basını susturma çabaları ile ilgili düşüncelerini şöyle dile getirmiştir;

"Daha üç buçuk yıl önce hürriyetçi basını göklere çıkararak, onu yardımıyla kuvvetlendiğini açıkça ilan eden, işbaşına gelir gelmez eski Basın Kanunu'nun zincirlerini koaran bir iktidar, şimdi genel seçimlere şunun şurasında dört beş ay kala birden bire zihniyet ve huy değiştirsin; bu kolay kolay akla sığar birşey değildir. Hür basının zararlarını önlemek uğruna göze alınan her tedbir, sonunda mutlaka o basından beklenen faydaları da silip süpürmüş, yani hürriyeti yok etmiştir." (Kabacalı, 1990:166).

1953'te yaşanan ve Demokrat Parti, basın ilişkisinin gerginleşmesine yola açan bir diğer önemli olay ise CHP'nin yayın organı olan *Ulus Gazetesi'nin* kapatılması olmuştur. 14 Aralık 1953 tarihinde Demokrat Parti tarafından CHP'nin tüm parti binaları , yayın organı *Ulus Gazetesi*, yönetim ve yayın tesisleri tek parti döneminde haksız bir biçimde elde edildikleri gerekçesiyle çıkarılan bir yasayla tümüne el konularak hazineye aktarılmıştır (Arıkan,1999:10). *Ulus Gazetesi* 1954'te *Yeni Ulus* adıyla yeniden yayınlanmış ve 1955'de yeniden *Ulus* adıyla yayınlanmaya devam etmiştir.

3. 2. 1. 3. İspat Hakkı Tartışmaları

2 Mayıs 1954 seçimlerinden kısa bir süre önce, basın eleştirilerinden rahatsız olan ve onu susturmak isteyen Demokrat Parti kendisinin yürürlüğe koyduğu özgürlükçü 5680 sayılı Basın Yasası'nı baskı ve yasak hükümleriyle zenginleştirerek yeniden düzenlemiştir. Demokrat Parti iktidarının "Neşir yoluyla veya radyo ile işlenecek bazı cürümler hakkında kanun tasarısı" mecliste kabul edilmiş ve 9 Mart 1954'te yürürlüğe konmuştur.

9 Mart 1954'te yürürlüğe konulan 6334 sayılı Basın Yasası'nın hükümleri şöyleydi;

"1) Namus, şeref ve haysiyete tecavüz edilmesi veya hakarete bulunulması,

2) İtibar kıracak veya şöhret ve servete zarar verebilecek bir hususun isnat edilmesi,

3) Rıza hilafına hususi ve ailevi ahvalin teşhir olunması,

4) Yukarıda hal ve suretlerle tecavüz, hakaret, insaf veya teşhire maruz bırakılacağından bahisle tehditte bulunulması hallerinde fail altı aydan üç seneye kadar hapis ve 1.000 liradan 10.000 liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır.

5) Yukarıda belirtilen cürümler resmi sıfatı haiz olanlar aleyhinde sıfatı veya hizmetlerinden dolayı işlendiğinde cürme mutetep olan ceza üçte birden yarıya kadar artırılarak hüküm olunur." (Şahhüseyinoğlu, 1990: 173).

Kanunun getirdiği en önemli diğer hüküm, bu maddelere göre suç sayılan bir yazı çıktığı zaman savcılarının doğrudan doğruya kovuşturma açabilmeleriydi. Oysa ceza kanununa göre bunlar şikayete bağlıydı. Aslında bu maddenin kanuna girmesiyle bütün Türkiye basını, kontrol altına alınmak istenmiştir. Bu maddenin kanuna girmesinin nedeni gazetenin birinde veya ufak bir taşra gazetesinde DP'nin ileri gelenlerinden birinin itibarını kıracak bir yazı çıkacak olursa, savcılara doğrudan kovuşturma yapma yetkisi verilmesiyle muhalif sesleri susturmak olmuştur. Böylece

ülkenin en ucra köşesindeki bir savcının bile orada çıkan bir gazete ile ilgili önemli hakları olmuştur. Bu hak ile neredeyse tüm Türkiye'nin savcılarını seferber olmuş ve gazeteciler hakkında binlerce kovuşturma açılmıştır. Topuz'a göre, 6334 sayılı ünlü basın yasası 1960'a kadar Demokles'in kılıcı gibi gazetecilerin başlarının üstünde sallanmıştır (Topuz, 2012:196).

6334 Sayılı yasanın gazeteciler açısından getirdiği önemli bir kısıtlama da "ispat hakkı"nın ellerinden alınmasıyla gerçekleşmiştir. İspat hakkı çok önemli tartışmalara neden olmuştur. Gazeteciye, öne sürdüğü birşeyi ispat etme hakkı tanınmamıştır. Yani gazeteci bir olayı bulur ortaya çıkartır ancak bunu ispatlama hakkı ona verilmez (Özgen, 1998:170). Bu yasa daha sonra mecliste çokça tartışılacaktır.

Yasanın çıkarılmasına ilişkin kaleme alınmış olan metinde şu satırlar dikkat çekmektedir:

"Matbuat hürriyeti nizam altına alınmadığı taktirde bir taraftan hürriyetin suistimal edilerek muhtelif şekil ve tarzlarda şeref ve haysiyetlere tecavüz edilmesi; her neviden şantajlar yapılması yani bu hürriyetin kullanılması zımında diğer vatandaşların hürriyetine tecavüzlerde bulunması, diğer taraftan yalan haber ve havadis neşri suretiyle yalnız ammenin huzur ve sükununun bozulması değil, devletin yüksek menfaatlerinin haleldar edilmesi ve hatta emniyet ve bekasının dahi tehlikelere maruz bırakılması gibi asla tecvizine imkan olmayan hallerle cemiyet ızdıraba sevk edilmiş olur." (Özgen, 1998:169).

Buradan da anlaşılacağı gibi DP bu yasa ile basın üzerindeki baskının artması yönünde bir tutumu benimsediğini göstermiştir. Bundan sonra 1955-1960 yılları arasında 867 gazetecinin mahkumiyetiyle sonuçlanan 2300 basın davası açılmıştır (Koloğlu, 2013: 124). Bu yasal düzenleme gazetecilerin çok büyük sıkıntılar yaşamalarına neden olmuştur. Bu tarihten sonra basın iktidar arasındaki sorunlar

artarak devam etmiştir. Bu yasa içeriğinde değişimler yapılmakla birlikte 1960 Askeri Müdahalesi'ne kadar yürürlükte kalmıştır.

3. 2. 2. 1954-1957 Yılları

Demokrat Parti 1954 seçimlerinden kısa bir süre önce 2 Mayıs 1954 seçimlerinden %57.7 oy alarak meclisteki sandalye sayısını 502'ye yükseltirken, CHP %35.4 oy almış ve sandalye sayısı 31'e düşmüştür. Yine aynı dönem seçime giren Cumhuriyetçi Millet Partisi ise %4,5 oyla ancak 5 milletvekili çıkarabilmiştir (Öztürk, 2007:38).

Bu seçim sonuçlarıyla Demokrat Parti artık çok daha güçlü bir biçimde iktidardadır. Ancak bu dönem Demokrat Parti'yi pek olumlu gelişmeler beklememektedir. 1954-1957 yılları arasındaki Demokrat Parti iktidarı ekonomik sıkıntılarla uğraşmaya başlamıştır. Ekonomik sıkıntılar, basında çıkan muhalif yazılar ve hükümetin tahammülsüz uygulamaları iktidar ve basın arasında gittikçe büyüyen buzdan bir dağ oluşmasına neden olmuştur. Demokrat Parti'nin hem parti içerisindeki muhalefete hem de basına karşı sert uygulamaları kayda değer bir biçimde artmıştır. Parti içerisinde çıkan çatlak sesler partiden fesh edilmeye sonuçlanırken gazeteciler muhalif yazılarından dolayı hapis cezalarına çarptırılmaya başlamışlardır (Sedef, 2009:78). Adnan Menderes'in demokratik duruşundan uzaklaşan bu tutumu, mecliste büyük bir çoğunluğa ulaşmanın verdiği bir zaaf olarak yorumlanmıştır

DP'nin seçimlerde sıklıkla kullandığı "milli irade" kavramı ve çoğunluğa sahip olmak, tek parti yönetimlerinin sahip olduğu her şeyi yapabilme yetkisine sahip olmak şeklinde anlaşılıyordu. Çoğunluk partisinin hizmet ettiği halktan yetki aldığı görüşü DP'lilerin bütün devlet kurumlarını kendi amaçları doğrultusunda

kullanma hakkına sahip oldukları sonucuna götürmüştü. Ancak bu görüş tek partili sistemin görüşüydü ve çok partili demokratik sistemle ilgisi yoktu. Sonuçta demokrasi uzun süreçte kazanılan bir düşünce ve hayat tarzını gerektiriyordu (Demir, 2007:164). Basına ve parti üyelerine yönelik yapılan anti demokratik uygulamalar Demokrat Parti'nin bir iktidar sarhoşluğu içerisinde olduğunu ve bunun gerçekleri görmesini engellediğinin bir göstergesiydi.

Duraklama devri olarak nitelendirilen bu dönemde DP demokrasi vaatlerine ihanet ediyor ve kendi yıkılışını hazırlıyordu. Ülke ekonomisi gittikçe kötüye gidiyor ve halkın da partiye olan güveni sarsılıyordu. Bazı Demokrat Parti yöneticileri, meclis sayesinde elde ettikleri kanuni yetkileri 1955-1957 yıllarından itibaren en sert biçimde kullanmaya başlamışlardı. Basının üzerinde yoğun baskılar kurmuş kanunlar çıkarmışlardır. Duraklama devrinde DP, büyük toprak sahiplerini ve ticaret burjuvazisini desteklemeye devam etmiştir (Arıkan, 1999:13).

Demokrat Parti'nin zaferiyle sonuçlanan 1954 seçimlerin ardından Parti kurucusu Cumhurbaşkanı Celal Bayar, bu zaferi kutladıkları yemekte ülkedeki anti demokratik ve özgürlükçü havanın muhalefet aleyhine sona erdirilmesi yönündeki görüşü şu sözleriyle dile getirmiştir;

"Millet CHP'nin Meclisteki milletvekillerinin sayısını daha da azaltıp bunu otuza indirmekle ne istediğini belirtmiştir. Artık bundan sonra ince demokrasiye paydos!"
(Toker'den aktaran, Özgen, 1998: 169).

Seçimden bir süre önce yasalaşan "Neşir Yoluyla veya Radyo Yoluyla İşlenecek Cürümler Hakkında" adıyla çıkarılan kanun ilk icraatini bu dönemde göstermiştir. Bazı gazetecilerin biz kendi menfaatimizi de düşünerek yasayı kabul ettik demesinin ardından çok geçmeden , 23 Eylül 1954'te gazeteci Hüseyin Cahit

Yalçın, Nihat Erim, Cemal Sağlam ve İbrahim Cüceoğlu hükümetin manevi şahsiyetini tahkir ettikleri gerekçesiyle hapis cezasına çarptırılmıştır. Yalçın'ın 80 yaşında hapse konulması toplumda büyük tepkiye yol açmıştır (Demir, 2007: 162).

Emin Karakuş o günlerle ilgili anılarını topladığı kitabında mahkemenin Hüseyin Cahit Yalçın'ı mahkum ettiği gün verdiği kararı şöyle aktarmıştır: "Basın üzerinde yaratılan terör havası bütün şiddetiyle devam etmeye başlamıştı. Hüseyin Cahit Yalçın'ın, Halkçı gazetesinde "Bir Başbakan Konuştu", "DP'nin Dıştaki başarısı", " Kardeş Kanı" başlıklı makaleleriyle Başbakan'a hakaret ettiği mahkemelerce sabit görüldü". Bu gelişme yalnız iç basında değil dış basında da yankı bulmuştur. Birçok haber ajansı olayı çeşitli dillerden dünyaya duyurmuştur (Özgen, 1998:171).

Hükümet bu konuda alınan tepkilerin sonucunda Hüseyin Cahit Yalçın'ı önce hastaneye yatırmış daha sonra da ceza süresi tamamlanmadan 1955'te serbest bırakmıştır. Ancak olan olmuş hükümetle basın arasındaki bağlar kopmuştur (Topuz, 2012: 197).

1955 yılı basın davalarının çoğalmaya başladığı bir yıldır. Basın-Yayın Bakanı Mükerrer Sarol'a hakaret suçuyla *Dünya Gazetesi'nde* çıkan yazılarıyla iktidara muhalefet eden Bedii Faik hapse girmiş ve bir süre sonra serbest bırakılmıştır. Yine Mükerrer Sarol'a bazı "asılsız isnadlarda bulunmak" suçuyla *Akis Dergisi* sahibi Metin Toker hapse mahkum olmuştur. Aynı zamanda Akis yazı işleri müdürü Cüneyt Arcayürek de hapidedir. Bütün bunlar havayı gerginleştirmektedir. Ve derken 6-7 Eylül olayları patlak vermiştir (Topuz, 2012:198). 6-7 Eylül Olayları'nın tek nedeni elbette ki basınla arasındaki gerginlik değildir. Ülkenin içinde bulunduğu siyasal ve ekonomik koşulların yarattığı sıkıntıların bir neticesidir.

Demokrat Parti 1954 seçimlerine kadar sürdürdüğü ekonomideki görece başarısını 1954'den sonra sürdürmeyi başaramamıştır. O günlerde ülkede ciddi bir ekonomik kriz yaşanırken dış politikada da sıkıntılı günler yaşanıyordu. Yunanistan hükümeti "Kıbrıs halkına kendi geleceğini belirleme hakkının tanınması" yolundaki isteğini Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'na iletmişti. Kıbrıs görüşmelerinde Türk delegasyonu yetersiz kalmıştı. Bu olumsuz gelişmeler, halkı yeni arayışlara yöneltiyordu. DP iktidarı halkın dikkatini başka noktalar çekmek, birşeyler yapıyormuş görüntüsü vermek gereğini duyuyordu. Tarihe "6-7 Eylül olayları" olarak kazınan bu olay böyle bir ortamda meydana gelmişti (Şahhüseyinoğlu, 2005:82).

Kıbrıs konusu o günlerde ülkede milliyetçi duyguların kabarmasına neden olmuştu. 6-7 Eylül olaylarının patladığı o günlerde sık sık "Kıbrıs Türktür, Türk kalacak", "Ya taksim, ya ölüm" sloganlarıyla kitlesel mitingler düzenlenirdi. Bu mitinglerden birisi Dışişleri yetkilileri 6 Eylül 1955'te Londra Konferansı'nda Kıbrıs temaslarında bulunduğu sırada gerçekleşti. Olayın yaşandığı gün Atatürk'ün Selanik'teki evinde bir bomba patlamasıyla ilgili haber, önce 6 Eylül 1955 günü saat 13.00 haberlerinde radyoda yayımlanmıştır.

Radyodaki yayından sonra normalde sabah baskısı yapan İstanbul Ekspres gazetesi "Atatürk'ün evine Rumlarca bomba atıldı" haberinin manşette yer aldığı ikinci baskısını yapmış ve dağıtmıştır. *İstanbul Ekspres Gazetesi* Demokrat Parti yanlısı oluşuyla bilinen bir gazeteydi ve o gün normalde yirmi bin civarında bastığı gazeteyi iki yüz doksan bin adet basmıştı. Bu durum daha sonra bu olayın Demokrat Parti tarafından gündemi değiştirmek amacıyla tezgahlandığı görüşünü desteklemiştir.

İstanbul Ekspres'te ve radyoda çıkan bu haberlerin etkisiyle göstericiler galeyane gelmiş başta Rumlar olmak üzere azınlıkların ev ve iş yerlerine saldırmaya başlamışlardır. Olaylar İzmir'e de sıçramış ve ertesi gün de devam etmiştir. Aynı baskıda "Kıbrıs Türktür Derneği" Genel Sekreteri Kamil Önal, mukaddesata el uzatanlara bunu çok pahalıya ödeteceğiz, ödeteceğimizi alenen söylemekte de bir mahzur görmüyoruz diye yazmıştır. Kıbrıs Türktür Cemiyeti'nin önyak olması ve diğer gençlik örgütleri, meslek kuruluşları, DP teşkilatı, bazı resmi ve gayriresmî makamların telkin ve teşvikiyle yerel kalabalıklar ve şehre dışarıdan getirilmiş olan kitlelerce 6 Eylül akşamı Cumhuriyet tarihinde görülmemiş bir yağma ve yıkım eylemi gerçekleştirilmiştir.

Olayların şiddetlenmesi üzerine hükümet İstanbul, İzmir ve Ankara'da sıkıyönetim ilan etmiştir. Yaşanan yağma ve şiddet olayları sonrasında azınlıklara ait onlarca işyeri ve kilise yakılmış, yağmalanmış veya tahrip edilmiştir. 6-7 Eylül olayları Türk siyasi tarihindeki kanlı yerini almıştır. Bu iki günde kentte çok önemli tahribatlar olmuştur. Hükümet madem olayı "önleyememişti" o zaman sonrasında birtakım önlemler almalıydı. Elbette ki tüm yaşananların faturasının da birilerine kesilmesi gerekmektedir. Celal Bayar ve Adnan Menderes'in İstanbul Valiliği'nde düzenlediği toplantıda olayı "alçak komünistlere" yüklemiştir (Şahhüseyinoğlu, 2005: 85).

Bunun üzerine Aziz Nesin'in de aralarında bulunduğu onlarca solcu aydın tutuklanmış, en olmadık sebeplerle gazeteler kapatılmış, basın üzerinde müthiş bir baskı başlamıştır. Demokrat Parti'nin iktidardan düşürülmesi sonrası yapılan Yassıada duruşmalarında hükümet yetkilileri olaylarda kendi sorumlulukları olduğunu ifade edeceklerdir. Zaten Yunanistan Polisi Selanik'te bulunan ve aynı

zamanda Türkiye Başkonsolosluğunun da bulunduğu bahçeye bomba atılması ile ilgili bazı Türkleri tutuklamıştır (Öztürk, 2007, s:39-40).

Olaylar nedeniyle ilan edilen sıkıyönetimin faturası basına çok ağır çıkmıştır. 10 Eylül günü sıkıyönetim komutanı Korgeneral Nurettin Aknoz, Harbiye'de bir basın toplantısı düzenlemiş ve gazetecilere şu yasakları ilan etmiştir;

" Halkı heyecanlandırarak haberlerin yayınlanması yasaktır. Meclis'teki görüşmeler halkı heyecanlandırabilecek nitelikteyse yazılmayacaktır."

"Hükümeti tenkit etmek yasaktır."

" Hükümetin çalışmalarını etkileyecek biçimde yazılar yasaktır."

"Darlık, kıtlık ve yokluk haberleri yazılmayacaktır (örneğin ekmek almak için fırınların önünde sıra bekleyenlerin resmini koymayacaksınız)."

"6 Eylül olaylarını komünistlerden başkalarının yaptığı yolunda yazı ve yorumlar yasaktır"

"... Çıplak kadın resmi basmak yasaktır."

" İkinci baskı yapmak yasaktır." (Topuz, 2012:199).

Bu yasaklardan sonra da sıkıyönetimden telefonla gazetelere yeni yasaklar bildirilmiştir. 7 Eylül 1955 tarihinde ilan edilen sıkıyönetim 7 Haziran 1956'da sona ermiştir. Türk basını bu süre içerisinde bol sansürlü ve cezalı günler yaşamıştır. 6-7 Eylül olaylarının ardından Başbakan Adnan Menderes'in anti demokratik yaklaşımları parti içerisinde de muhalefete neden olmuştur. Bu muhalif partililer basına "ispat hakkı"nın tanınmasını talep etmiştir ancak Menderes tarafından bu talepler onaylanmamıştır. Parti içinde 19'lar olarak bilinen bu muhalif grup, DP'nin Genel Kongresi'nde Adnan Menderes'in tekrar Başkan seçilmesiyle (15 Ekim 1955)

partiden ihraç edilmiştir. Aynı grup daha sonra Hürriyet Partisi'ni kurmuştur (Öztürk, 2007:40).

Yaşananlar basını yıpratmaya devam ederken DP durmamış ve 7 Haziran 1956'da basın özgürlüğünü kısıtlayan iki yeni yasa daha çıkarmıştır. 6733 sayılı kanuna göre sorumlu müdür, mevkute sahibi ve muhabir olmanın koşulları ağırlaştırılmıştır; basın yoluyla işlenen suçlardan dolayı ceza sorumluluğunun kapsamı genişletilmiş, cevap ve düzeltme yazılarının yayımlanması ağır koşullara bağlanmıştır. Türk Ceza Kanunu'nun 141. ve 142. maddeleri ve "neşir yoluyla veya radyo ile yahut toplantılarda işlenen bazı cürümler hakkındaki kanun, hükümlerinin tatbiki suretiyle mahkumiyet halinde, bir aydan üç aya kadar mevkutenin neşriyatının tatiline de karar verilir" fıkrası ile "neşriyeti tatil edilen mevkutenin sahip veya mesulleri tatil müddeti içerisinde başka bir adla mevkute çıkaramazlar" fıkrası eklenmiştir. Yine bu değişiklikle, haber çerçevesini aşan ve okuyucuları etki altında bırakacak intihar olaylarını ve olaya ilişkin resimlerin yayımını yasaklayan 32. madde genişletilerek memleket ahlakını, aile düzenini bozacak veya cürüm işlemeye teşvik veya tahrik edecek şekilde heyecan uyandıracak ayrıntılı açıklama ile gerçek ya da hayali olayları hikaye ve tasvir etmek de yasaklanmıştır (Salihpaşaoğlu, 2007:142). Topuz'a göre bu yasanın en dikkat çekici hükümleri şunlardır:

"Kötü niyetle ve özel maksada bağlı yayında bulunmak veya devlet veya hükümetin dışardaki itibar veya nüfuzunu kırarak şekilde asılsız, mübalağalı veya özel maksada dayalı haberlerin dışarıda yayınlanmasına sebep olmak.."

Bu tür, yoruma açık bir yasa gazetecilerin sudan bir sebeple bile tutuklanmasına sebep olurken aynı yasa değişikliğiyle "Gizli yapılan toplantılardaki görüşmelerin veya alınan kararların yazılması" da yasaklanmıştır. 1950'de kurulmuş

olan basın özgürlüğü rejimi 1956'da yapılan bu değişikliklerle anlamını yitirmiştir. Yeni yasalar yabancı basının bile dikkatini çekmiştir. Uluslararası Basın Enstitüsü, aylık dergisinde "Türk Gazetecileri Vesayet Altında" başlıklı bir yazı yayınlamış ve yasakları kınamıştır (Topuz, 2012:201). Bu tür anti demokartik uygulamalar bir yandan basını yıpratırken, ülkenin yaşadığı sıkıntıların yansımaları Demokrat Parti'yi de yıpratmış ve böyle bir ortamda genel seçimlere gidilmiştir.

3. 2. 3. 1957 -1960 Yılları

Ülkede 1950'li yılların ortalarından itibaren kendini göstermeye başlayan ekonomik sıkıntılar DP'ye olan güveni giderek azaltmıştır. Bilhassa gelirleri düşen ücretli kesimin DP'ye olan desteği iyice azalmıştır. Parti içinde bölünmeler yaşanmış basına yönelik çok ciddi baskı politikaları uygulanmıştır. 1957'de yapılan genel seçimler Demokrat Parti'nin kan kaybettiğini doğrular nitelikte sonuçlanmıştır. Demokrat Parti'nin oyu %47,9'a düşmüş ve 424 milletvekili elde edebilmiştir. CHP %41,1 oy oranıyla 178 milletvekili çıkarırken, CMP %7, Hürriyet Partisi %4 oy alarak toplam 4 milletvekilini meclise göndermiştir (Öztürk, 2007:42).

27 Ekim 1957'de gerçekleşen genel seçim sonuçları, DP'nin oylarında önemli ölçüde erime olduğunu, dolayısıyla meşruluğunu kısmen de olsa yitirmeye başladığını göstermiştir. CHP yöneticileri ise DP'nin seçmen sandık kütüklerinde tahribat yaptığını, bu halde, seçimlerin şaibeli olduğunu düşündüklerinden çok sert bir muhalefete girişmişlerdir. Demokrat Parti iktidarının son dönemi yani 1957-1960 yılları arası çok sancılı bir sürecin yaşandığı yıllar olmuştur. Adnan Menderes Başkanlığı'ndaki Demokrat Parti hükümeti bu dönemde; hem toplumda aşırı siyasallaşma, hem iki parti arasındaki sert çatışmalar, bürokrasinin bozulması ve ülkenin içinde bulunduğu dar boğazla boğuşmak zorunda kalmıştır. Ve üç senenin

sonunda 27 Mayıs 1960'ta askeri müdahale gerçekleşmiş ve hükümet devrilmiştir (Arıkan, 1999:15).

Demokrat Parti bu dönem içerisinde basının üzerine bir yandan hukuki uygulamalarla gitmiş, diğer yandan ekonomik olarak yıpratmıştır. Demokrat Parti tek parti döneminde CHP'nin kendi tarafındaki gazetelere verdiği maddi desteğin aynısını iktidar yanlısı gazeteler için sürdürmeye başlamıştır.

3. 2. 3. 1. Resmi İlan ve Kağıt Sorunu

26 Kasım 1957'de gazete ve dergi kağıtları ithalinin yalnızca devlet eliyle yapılması uygulamasına geçmiştir. 1958'de resmi ilan ve reklamların devlet tekeline dağıtılması uygulamasına geçilmiştir (Girgin, 1997:37). Eleştiri ya da haberleri hoşgörülmemeyen gazeteler böylece büyük engellemelerle karşılaşmıştır (Demir, 2007:161).

Cumhuriyet Gazetesi başyazarı Nadir Nadi bu uygulamalarla ilgili köşesinde şunları yazmıştır:

"...Bazı gazetelerden önemli kısıntılar yapılmış, bazılarında daha müsamahalı davranılmıştır, bir kısmının ilan gelirleri kesilmiş bir kısmının da arttırılmıştır. Özel ilanların bu şekilde dağılışı, insana ister istemez, hükümetçe basın hakkında yeni bir ceza ve mükafat usulü denendiği hissini veriyor." (5 Ocak 1958).

Tüm bu baskıların neticesinde Uluslararası Basın Örgütü Türkiye'de basına yönelik sansür ve baskı uygulamalarına daha fazla sessiz kalamamış ve Başbakan'a bir mektup göndermişlerdir. Mektupta Başbakan'a hitaben içişlerine karışmak gibi bir niyetlerinin olmadığını ancak Türkiye'de basın özgürlüğünün tehlikede olduğunu yazarak kibar bir dille uyarılmışlardır. Meslektaşlarına desteklerini bu şekilde göstermişlerdir. Ancak Adnan Menderes bu mektubu dikkate almamış ve yandaşlarından oluşan bir "Besleme Basın" yaratmıştır (Topuz, 2012:202).

Demokrat Parti döneminde, iktidardan yana yayın yapan ve bu sebeple örtülü ödenekten faydalanan gazetelere "Besleme Basın" denmiştir (Tokmakçioğlu, 2011:63). Besleme basın ile ilgili detaylı bilgiler 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesinden sonra belgeleriyle ortaya konmuştur.

3. 2. 3. 2. Pulliam Davası

1958 yılı Eylül ayında, Amerika'da İndianapolis ve Arizona Republic Gazetelerini çıkaran Eugen Pulliam, Türkiye'yi en tatlı yönüyle anlatmak üzere Türkiye'ye gelmiş ve Adnan Menderes'le görüşme talebinde bulunmuştur. Bu talep kabul edilmiş ancak yer ve zaman bildirilmemiştir. İstanbul'a gelen Pulliam, Hilton'daki odasından üç gün çıkmayarak, randevu günü ve saatinin telefonla bildirilmesini beklemiştir. Üçüncü günün sonunda "Başbakan'ın ertesi gün vapurla İzmir'e gideceğini ve kendisinin de Menderes'le görüşmesini burada gerçekleştirebileceğini" bildirmişlerdir. Ertesi gün eşiyile birlikte o vapura binen Pulliam'lar bir gün sonra Menderes'le karşılaştılar ve görüşme saatini beklediklerini söylediler. Ancak Menderes onlara böyle bir olaydan haberinin olmadığını söyledi (İnuğur, 1992: 347).

Bunun üzerine Pulliam ABD'ye dönünce iki sert yazı yazmış ve gazeteci Ahmet Emin Yalman'a göndermiştir. Yazılarda, 1957 seçimlerinden sonra Türkiye'de hüküm süren kin ve nefret havasından ve basına yapılan baskılardan bahsetmiştir. Bu yazılar, *Vatan*, *Dünya* ve *Ulus* gazetelerinde yayımlanmıştır. Menderes'in izniyle hepsi için dava açılmış "*Akis*" ve "*Kim*" birer ay, *Ulus Gazetesi* iki ay kapatılmıştır. Birçok gazeteci hapse girmiştir. Hapse giren gazeteciler arasında, daha önce Hüseyin Üzmez tarafından suikaste uğrayan Ahmet Emin Yalman da vardır. Ahmet Emin Yalman'ın (72) o yaşta hapse girmesi dünya basınının da ilgisini çekmiş ve tepkiler çış gibi büyümüştür. 7 Mart 1960'da cezaevine giren Yalman'ın tutuklanması

nedeniyle, hükümet üzerindeki baskılar sonuç vermiş ve 15 Nisan'da hastalığı sebep gösterilerek serbest bırakılmıştır. Uluslararası Basın Enstitüsü (IPI) Ankara'ya konuyla ilgili protesto telgrafları yağdırmıştır. Gazeteciler Cemiyeti de Türkiye'de basın rejiminin değişmesi amacıyla Başbakan'la görüşmelere başlamış ancak bu görüşmeler de sorunlara bir çözüm olamamıştır (Kabacalı, 1990, s:176-178).

Yaşanan tüm bu gelişmeler ne Adnan Menderesi yanlı uygulamalarından alıkoyabilmiş, ne de ülke bir sükunet ortamına kavuşabilmiştir. DP iktidarı yetkilileri davranışlarındaki kontrolü yitirecek aşamaya varmışlardır. Neredeyse bütün hareketleri anlık tepkilere dayanır olmuştur. Halkın en bilinçli kesimleri bile artık kendilerini eylemle ifade etmeye başlamıştır. Özellikle İstanbul, İzmir ve Ankara'da iktidarı protesto eden eylemler yapılmış ve DP'ye bağlı güvenlik güçlerinin bu eylemlere tepkisi çok sert olmuştur. Bu arada DP yetkilileri, hukuk dışı ve keyfi uygulamalarına karşı devletin kurumlarında da bir tepkinin mayalanmakta olduğunu farkındaydılar. Bu tedirginlik ve korku ortamına rağmen DP iktidarı buna tuz biber ekecek bir uygulamaya imza atmaya hazırlanıyordu (Şahhüseyinoğlu, 2005:93).

3. 2. 3. 3. Tahkikat Komisyonu

DP iktidarı, gerek basın yasası gerekse diğer yollardan baskı uygulayarak ülkede özgür basının sesini susturmaya çalışmış, iktidarının son aylarında da "Tahkikat Komisyonu" adı altında çalışan, milletvekillerinden meydana gelen bir kurul oluşturularak ülkedeki iktidar karşıtlarını ve basını tam anlamıyla etkisiz duruma getirme çabası içinde olmuştur. Tahkikat komisyonu sorunu, DP, Basın ilişkilerine son noktayı koymuştur (Özgen, 1998:171).

Hükümet "Tahkikat Komisyonu" adıyla, olağanüstü yetkilerle donatılmış ve adeta yeni bir devlet anlamına gelecek bir kurulun oluşturulması için harekete geçmiştir. 15 Nisan 1960 tarihinde, Demokrat Partili iki milletveki tarafından Meclis

Başkanlığı'na bir önerge verilmiş ve onbeş kişilik bir "Tahkikat Komisyonu" kurulması istenmiştir. Bu önerge ile Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden ve adli mercilerden karar alınmasına lüzum görülmeden, Meclis iç tüzüğünün 16. maddesinde belirlenen yetkileri kullanmak suretiyle kovuşturma yapılmasını sağlamak ve her türlü siyasi eylem ve çalışmalarını durdurmak için önlemler alınmasını önermiştir (İnuğur, 1992: 363).

18 Nisan 1960'ta 2274 sayılı "CHP ve bir kısım basın faaliyetlerini tahkike memur Meclis Tahkikat Komisyonu"nun kurulması hakkında kanunu çıkarmıştır. CHP bunun anayasaya, demokrasiye ve hukuka aykırı olduğunu iddia ederek itiraz etmiştir. CHP Genel Başkanı İsmet İnönü ise aslında askeri müdahalenin habercisi olan ve hükümeti uyardığı şu ünlü sözlerini sarfettiği konuşmayı yapmıştır: "Bu yolda devam ederseniz ben de sizi kurtaramam."(Kabacalı,1990:181). Muhalefetin tüm bu uyarı ve itirazlarına rağmen kurulan Tahkikat Komisyonu'nun başlıca yetkileri şöyleydi:

"Komisyon, hakim savcı ve askeri hakimlerin bütün yetkilerini elinde tutacaktı. Yeni adalet mekanizması- askeri adalet dahil-donduruluyor, böylece polislerin, jandarmanın yakaladığı CHP'lilerin hakimler tarafından serbest bırakılması önlenmiş oluyordu.

"Komisyon gazeteleri toplatabilecek, gazeteleri, matbaalarıyla birlikte kapatabilecekti.

"Komisyon her türlü evrak, vesaik ve eşyayı zaptedebilecekti. Yani istediği evi, müesseseyi basabilecekti.

"Bu komisyonun kararlarına muhalefetin cezası 1 seneden 3 seneye kadar hapis olacaktır.

"Bu komisyonun kararlarının icra ve infazında hangi memurun ihmali görülürse , 6 aydan 3 seneye kadar hapsedilebilecekti.

"Tahkikat sırasında yalan şahadette bulunanlarla yalan yere yemin edenlere Ceza Kanunu'ndaki cezalar bir misli arttırılarak verilecekti,

Bu komisyonun kararlarına hiç kimse itiraz edemeyecekti." (Topuz, 2005: 95).

Bu haklara sahip Tahkikat Komisyonu'nun yetkileri olağanüstüydü özetle artık devlet demek, Tahkikat Komisyonu demektir. Artık ülkede ne basın özgürlüğünden, ne de muhalefet etmekten söz etmek mümkündür. Ta ki 27 Mayıs Askeri müdahalesine kadar; ülkedeki gerginlik tırmanacak ve olaylar çok büyüyecekti.

Artık Türkiye'de "Hükümet, Tahkikat Komisyonu, Sıkıyönetim" olmak üzere üçbaşı bir yönetim oluşturulmuştu. Bu güçlerin arasında eşgüdüm yoktur ve kimin ne yapacağını bilmek çok zordur. Tahkikat Komisyonu'na verilen yetkiyle, 28 Nisan günü onlarca gazeteci göz altına alınmış, gazeteler tesisleriyle beraber kapatılmıştır. Tüm bunların yanı sıra Üniversitelerde protesto gösterileri başlamıştı ve emniyet güçlerinin bu protestolara tepkileri çok sert olmuştur. İstanbul Üniversitesi Rektörü Prof.Dr. Sıddık Sami Onar, polisler tarafından yerlerde sürüklenmiş coplanmış, Rektörden yana olan öğrenciler, polis tarafından öldüresiye dövülmüş ve karakola götürülmüştür. Ankara Üniversite'sinde de durum aynı olmuştur (Şahhüseyinoğlu, 2005:96).

Sonunda, Mayıs ayı içerisinde Harp Okulu öğrencileri de sokağa dökülmüştür. Giderek artan toplumsal hareketlerden bunalan Adnan Menderes Ege'ye moral gezisine çıkmıştır. Menderes bu gezideyken 27 Mayıs günü Ordu yönetime el koymuştur. 27 Mayıs 1960'da, askeri müdahale ile iktidardan uzaklaştırılan Demokrat Parti hakkında 3 ayrı kapatma davası açılmıştır. Dava sonucunda Demokrat Parti kapatılmıştır. Adnan Menderes ve Demokrat Parti yöneticileri "Yüksek Adalet Divanı"nda yargılanmış ve partinin önde gelen isimleri "Yassıada Duruşmaları" denilen süreçten geçmişlerdir. Yargılamalar sonunda Adnan Menderes'in de içinde bulunduğu 15 kişi idam cezasına çarptırılır. 43 sanığa ise ömür boyu hapis cezası verilir. Celal Bayar da idam cezasına çarptırılmıştır ancak yaşının

ileri olmasından dolayı cezası ömür boyu hapis cezasına çevirilmiştir. İdam cezalarının infazı 16-17 Eylül 1961'de gerçekleşmiştir (Öztürk, 2007,s:43-44). Bu kararlarla Türk siyasi tarihinde 14 yıl varlığını sürdürmüş Demokrat Parti tarih olur ve ülkede yepyeni bir dönem başlamış olur.

3. 3. 27 Mayıs Dönemi Basın İlişkileri

Cumhuriyet tarihimizin ilk askeri müdahalesi 27 Mayıs 1960'ta Demokrat Parti hükümetine karşı gerçekleşmiştir. Demokrat Parti'nin son günlerinde ülkede yaşanan kaos ortamının ardından Orgeneral Cemal Gürsel Başkanlığında, 38 subaydan oluşan Milli Birlik Komitesi, 27 Mayıs sabahı birkaç saat içerisinde yönetime el koymuştur (Karpat, 2013: 190).

Ülkede askeri müdahale ilk olarak radyodan ; "Dikkat, dikkat; burası Türkiye Radyoları. Türk silahlı kuvvetleri yönetime el koymuştur" şeklinde anons edilmiştir. Parlamento kapatılmış Demokrat Parti yöneticileri ve politikaya bulaşmış üst düzey bürokratlar göz altına alınmaya başlanmıştır. Milli Birlik Komitesi iktidarı ele geçirmiştir. 27 Mayıs askeri müdahalesinin ertesi günü basında çıkan yazılar müdahaleyi yere göğe sığdıramamıştır. Hatta öyle ki Demokrat Parti iktidardayken ondan yana olan basın bile askeri müdahaleyi yere göğe sığdıramayan yazılar yayınlamıştır. Neredeyse tüm basın 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesini ayakta alkışlamıştır (Tek, 2006:29).

Hürriyet, ihtilali "Türk Ordusu Vazife Başında" sür manşetiyle verirken, yurttan tam bir huzurun hüküm sürdüğünü yazmıştır. Yine dönemin önemli gazetelerinden *Cumhuriyet Gazetesi* Başyazarı Nadir Nadi, 27 Mayıs'ı bir dönüm noktası olarak değerlendirmiş ve vatandaşı ordunun arkasında durmaya çağırmıştır (Tek, 2006:36).

Yine CHP'nin yayın organı olarak bilinen *Ulus Gazetesi'nde* yazan Bülent Ecevit "Günaydın" başlıklı yazısında "Karanlık günler sona erdi! Günaydın Türk Milleti! Dün Türkiye'de büyük bir inkılap kökleşti. Bu inkılap vatandaşın şuurunda boy verdi, gençlik kanıyla boyandı, ordu ile pekleşti" şeklinde sevincini paylaşmıştır (Tek, 2006:40).

Demokrat Parti iktidarına zaten muhalif olan bu gazetelerin o günlerde atmış olduğu bu başlık ve yazılar bir yana darbeden önce iktidar yanlısı olan gazetelerin darbenin ertesi günü attıkları başlıklar ve darbeyi destekleyen tutumları ileriki yıllarda da çokça tartışılan bir tutum olmuştur. Örneğin Demokrat Parti döneminde iktidarın ateşli savunucularından birisi olan *Yeni İstanbul Gazetesi* 28 Mayıs'tan itibaren sanki 27 Mayıs'tan önce hiç böyle bir dönem yaşanmamış gibi hareket etmiştir. Bu durumu daha açık görebilmek açısından *Yeni İstanbul Gazetesi'nin* 26 Mayıs günü attığı manşetiyle, 28 Mayıs'ta atmış olduğu manşeti arasındaki farka bakmak gerekmektedir. *Yeni İstanbul Gazetesi*, 26 Mayıs 1960'ta "Tahkikat komisyonu vazifesini bitirdi. Büyük tezahüratla karşılandığı Eskişehir'de Başvekil bunu açıkladı." derken, 28 Mayıs'ta "Başkumandan Meclisi Fethetti" ve "Ankaralılar orduyu sevinçle karşıladı" manşetlerini atmıştır (Tek, 2006: 78).

Görüldüğü üzere ihtilalden bir gün öncesine kadar Demokrat Parti'yi desteklemiş olan *Yeni İstanbul Gazetesi*, ihtilalden birgün sonra, isteyerek veya istemeyerek, yeni iktidardan yana tavır sergilemiştir. Dolayısıyla 27 Mayıs askeri müdahalesiyle her görüşten basın için yine, yeni iktidardan yana tavrın sergilendiği bir dönemin başladığını söylemek mümkündür.

3. 3. 1. Geçici Anayasa ve Gazetecilere Af

Bu yeni dönemde askeri müdahale basın tarafından alkışlarla karşılanırken bir takım beklentilerin de odak noktası olmuştur. Zira Demokrat Parti'nin son döneminde basına yönelik çok ciddi sansür ve yasaklar uygulanmış ve basın bu sorunlarının bir çözüme kavuşturulması gibi bir beklenti içerisine girmiştir. Bu beklentilerin ve Türkiye'nin içinde bulunduğu kaotik ortamın farkında olan askeri cunta iktidara el koyar koymaz bir komite kurmuş ve Türkiye'nin sorunlarını hızlıca çözmeyi hedeflemiştir.

Orgeneral Cemal Gürsel Başkanlığındaki Milli Birlik Komitesi (MBK), iktidarı ele geçirdikten sonra bir bildiri yayınlamış müdahalenin belli bir şahsı ve zümreyi hedef almadığını, asıl amacın, iç uzlaşmazlıkları engellemek olduğunu duyurmuştur. Bu süreçte Ankara'ya çağırılmış oldukları bir grup profesörden, gelecekte izlenmesi gereken politikalar hakkında danışmanlık vermelerini ve yeni Anayasa metnini hazırlamalarını istemişlerdir. Kısa bir süre çalıştıktan sonra Profesörlerden oluşan bu komite geçici anayasayı hazırlamış ve 38 subaydan oluşan MBK'de 12 Haziran 1960'ta kabul etmiştir. Böylece Komite siyasi mahkumları serbest bırakmış; basın ve toplanma özgürlüklerini tekrar tanımıştır (Karpaz, 2013:193).

Elbette ki bu karar basına tanınan özgürlükler açısından sadece bir başlangıç olmuş ve çok daha önemli değişikliklerin yapılacağı habercisi olma niteliğini taşımıştır. Aslında MBK, iş başına geldiğinde basın gibi ciddi bir sorunu olduğunun farkındaydı. Basın, Demokrat Parti'nin son döneminde üzerlerinde kurduğu baskıdan ve yürürlüğe koyduğu yasaklardan bunalmıştı ve bu duruma bir çözüm beklentisi içerisindeydi. Beklentileri arasında, basın kanununda bulunan baskı unsurlarının kaldırılması en başta geliyordu. İşte bu beklentiye cevap 12 Ekim 1960'ta gelmiştir.

MBK ilk önce " Neşir Yoluyla veya radyo yoluyla işlenecek cürümler hakkındaki 6334 ve 6732 sayılı kanunları" ele almış 12 Ekim 1960'ta 94 sayılı kanunla bunları iptal etmiştir. Basın böylece büyük bir korkudan ve baskıdan kurtulmuştur. Bundan sonra 1950'de kabul edilen 5680 sayılı Basın Kanununa eklenen antidemokratik maddeleri kaldırmıştır (Topuz, 2012:228).

18 Kasım 1960'ta Abdi İpekçi, *Milliyet Gazetesi'ndeki* köşesinde Basın Kanunu ile ilgili fikirlerini şöyle yazmıştır;

"Hür bir basın demokratik düzenin vazgeçilmez şartı olduğuna göre, ihyasına çalışılan demokrasimizin başarısı bahis konusu tasarıların basınımıza gerçek bir hürriyet sağlamasına bağlıdır.... Basın kanunu tasarısında eski kanunun hemen hemen bütün antidemokratik maddelerini ortadan kaldıran tadiller getirmektedir." (İnuğur, 1992:368).

Bu tür yayınlardan sonra, 29 Kasım 1960'ta Milli Birlik Komitesi eski Basın Kanunundaki antidemokratik kanunları kaldıran 143 sayılı kanunu 5.12.1960'ta yürürlüğe girmiştir Yine komite, aynı günlerde kabul edilen 144 sayılı kanunla "Türk Ceza Kanunu'nun 481. Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun" ile gazeteciye "ispat hakkı" tanımıştır. Bu değişiklikten önce, bir memurun veya kamu hizmeti gören bir kimsenin veya bir işadınının herhangi bir yolsuzluğunu yazan gazeteci, iddiasını ispatlayabilecek durumda olsa dahi, cezai bir yaptırımla karşı karşıya kalabilmekteydi (Salihpaşaoğlu, 2007:144). Bu yasanın değişmesiyle gazeteciye artık yaptığı haberde iddia ettiklerini ispat etme hakkı verilmiş oluyordu.

3. 3. 2. 27 Mayıs Döneminde Sansür

Milli Birlik Komitesinin basına tanımış olduğu haklar müspet yönde devam ederken, hassas davrandığı konular da olmuştur. Kabacalı'ya göre, O dönem gazeteler Yassıada'da yargılanan Demokrat Partililerin aleyhine herşeyi

yazılabiliyorken lehte tek bir cümle bile yazamıyorlardı. Yassıada'da yargılamaların sona erip kararların açıklandığı gün, gazetelere şu sansür kararı gönderilmiştir;

"Yassıada kararlarını müteakip, Milli Birlik Komitesi İrtibat Bürosu'ndan başka hiçbir makamdan bu konuda bilgi alınmayacak ve MBK İrtibat Bürosu'ndan verilecek haberlerden başka, bu mevzuda hiçbir neşriyat yapılmayacak ve İrtibat bürosu tebliğleri haricindeki haberlerin neşrine müsaade edilmeyecektir. Bilgi edinilmesini ve buna göre hareket edilmesini ehemmiyetle rica ederim (6/9/1961, İstanbul Valisi, Korgeneral Refik Tulga)." Bu ihtar yazısı o dönemde yasal uygulamalarda basın özgürlüğüne önem verilmesine rağmen dönemin hassasiyetlerine yönelik yazılarda bir sansür uygulandığını göstermesi bakımından önem taşımaktadır.

Milli Birlik Komitesi döneminde yazdıklarından dolayı yargılanan ilk gazeteciler Aziz Nesin ve İhsan Adalı olmuştur. Kasım Gülek'in sahibi olduğu *Yeni Tanin Gazetesi'nde* daha çok solcu yazılar yazan Aziz Nesin ve Yazı İşleri Müdürü İhsan Ada, 18 Mayıs 1961 günü tutuklanmıştır. Tutuklandıktan elli gün sonra, 8 Temmuz 1961'de, yazılarda suç unsuru görülmediği için askeri hakim tarafından serbest bırakılmıştır (Kabacalı, 1990, s:189-190).

Yine aynı dönemde, Adalet Bakanlığı'nın izniyle Kayseri'ye gidip, cezaevinde bulunan Demokrat Partililer'le görüşen ve bu görüşmenin notlarını gazetesi *Hür Vatan'da* yayımlayan Ahmet Emin Yalman ile gazetenin sorumlu Müdürü Selami Akpınar ve muhabiri Yüksel Baştuñ uzun süre yargılanmış ve sonunda aklanmışlardır.Yine Dünya Gazetesinde "Açık Rejim" altı yazılı bir karikatür yayımlanmış ve karikatürü çizen Ferruh Doğan uzun süren bir yargılama sürecinden geçtikten sonra aklanabilmiştir (Şahhüseyinoğlu, 2005:107).

Milli Birlik Komitesi' nin farklı düşüncede olan gazetecilere yönelik bu tutumu aslında gerçekte basın özgürlüğüne bakış açısını göstermektedir. İktidar yine görünen yüzüyle basın özgürlüğünden yana tavır sergilemiş ancak basın özgürlüğünün sınırlarını da kendi menfaatlerine dokunduğu noktayla sınırlamıştır. MBK'nin aleyhine yazılmadığı sürece basına herhangi bir sansür uygulanmamış ve yasal düzenlemelerle basına önemli özgürlükler tanınmıştır ancak aleyhine birşey söylemek yasaklanmıştır.

3. 3. 3. 212 Sayılı Fikir İşçileri Yasası

Milli Birlik döneminde, basın özgürlüğü göreceli desteklenirken basın emekçilerinin özlük hakları da düşünülmüştür. Bu dönemde basın çalışanlarının özlük haklarını işverenlere karşı korumayı amaçlayan çok önemli iki yasa çıkmıştır. Bunlardan birisi Demokrat Parti döneminde çıkmış ve basın çalışanlarına yönelik özlük haklarını veren 5953 sayılı yasaı değiştiren ve "Fikir İşçileri Yasası" sayılan "212 Sayılı Yasa", diğeri " Basın İlan Kurumu" nun kurulmasıyla ilgili "195 Sayılı Yasa" dır (Şahhüseyinoğlu, 2005:104).

212 Sayılı Yasa çalışan fikir işçilerine çok önemli haklar sağlamıştır. Eski kanunla gazetecinin kıdemi çalıştığı gazeteye girişiyle başlarken yeni yasaya göre mesleğe ilk giriş tarihi göz önünde bulundurulmuştur. Yeni kanunla gazetecilerin ailesine, Sosyal Sigortaların yaptığı ödemelerin dışında, kıdeme göre ödeme yapılması zorunluluğu getirilmiştir. Yine aynı kanun, gazeteler, kapatılacak olursa, çalışanlarına iki aylık maaşıyla birlikte kıdemine göre ödenek verilmesini kabul etmiştir. Fikir işçilerine bu kadar hak kazandıran bu kanun gazeteciler tarafından mutlulukla karşılanırken, gazete patronları tarafından oldukça sert bir biçimde eleştirilmiştir. Hatta bazı gazete sahipleri bu yasaı protesto amacıyla 3 gün süreyle gazetelerini basmamışlardır (11-13 Ocak 1961). Gazete patronlarının bu tutumu

gazeteciler tarafından hiç hoş karşılanmadığı gibi 212 sayılı yasanın yürürlüğe girdiği 10 Ocak gününü "Çalışan gazeteciler bayramı" olarak kabul etmişlerdir (Topuz, 2012:229).

3. 3. 4. Basın İlan Kurumu'nun Kuruluşu

Menderes döneminde oluşmuş olan ve örtülü ödenekten para aktarılarak zenginleştirilen "Besleme Basını" yok etmek ve resmi ilanların adaletli bir biçimde dağıtılmasını sağlamak amacıyla 195 sayılı yasa ile "Basın İlan Kurumu" kurulmuştur. 2 Ocak 1961'de kabul edilen 195 sayılı yasa ile kurulmuş olan "Basın İlan Kurumu" özerk bir kurumdur. "Anadolu Basını"nın güçlendirilmesi de bir diğer amacı olan "Basın İlan Kurumu"nun belirlenen görevleri şöyleydi;

"Resmi ilanların gazetelerde ve sürekli yayınlarda basılmasına aracı olmak; gazete ve sürekli yayınlara, basın dernekleri ve sendikalarına en çok 5 yıllık kredi açmak;

Gazetecilere, basın işçilerine iki yıla kadar borç vermek; basının makine, kağıt ve mürekkep gibi ihtiyaçlarını sağlamak;

Çalışamaz durumda olan gazetecilere ve ölenlerin ailelerine yardım etmek; sosyal girişimlerde bulunmak" olmuştur (Topuz, 2012:230).

Gerçekten de bu kurum gerek tek parti döneminde Cumhuriyet Halk Partisi'nin, gerekse çok partili dönemde Demokrat Parti'nin gazetelere dağıttığı adaletsiz ilanlara son vermiştir (Demir, 2007:169).

3. 3. 5. 1961 Anayasası ve Basına Tanınan Haklar

Milli Birlik Komitesi İktidara el koyar koymaz hukukçulardan oluşan bir komisyon kurmuş ve yeni bir demokratik anayasanın hazırlığını yapmaya başlamıştır. Nihayet 09.07.1961'de Türkiye Cumhuriyeti yeni anayasasına kavuşmuştur (Salihpaşaoğlu, 2007:144).

1961 Anayasası geçmişteki tecrübeleri dikkate alarak, basın özgürlüğünü parlamento çoğuluğuna sahip siyasi iktidarlara karşı korumayı ve teminat altına almayı hedef almış, bu sebeple basın özgürlüğüyle ilgili metin çok geniş tutulmuştur. 1961 Anayasasında geçmiş tecrübeler ve yabancı ülkelerdeki anayasalar da örnek alınarak basın özgürlüğü ile ilgili 6 maddeye yer verilmiştir. 1961 Anayasasının basına yönelik maddeleri şöyleydi;

"Madde22- Basın hürdür sansür edilemez.

Madde 23- Gazete ve dergi çıkarılması, önceden izin alma ve mali teminat yatırma şartına bağlanamaz.

Madde 24- Kitap ve broşür yayımı izne bağlı tutulamaz; sansür edilemez.

Madde 25- Basımevi ve eklentikeri ve basın araçları, suç vasıtası olduğu gerekçesiyle de olsa, zapt ve müsadere edilemez veya işletilmekten alıkozulamaz.

Madde26- Kişiler ve siyasi partiler, kamu tüzel kişileri elindeki basın dışı haberleşme ve yayın araçlarından faydalanma hakkına sahiptir. Bu faydalanmanın şartları ve usulleri, demokratik esaslara ve hakkaniyet ölçülerine uygun olarak kanunla düzenlenir. Kanun, halkın bu araçlarla haber almasını, düşünce ve kanaatlara ulaşmasını ve kamuoyunun serbestçe oluşumunu köstekleyici kayıtlar koyamaz.

Madde 27-Düzeltilme ve cevap hakkı ancak kişilerin haysiyet ve şereflerine dokunulması veya kendileriyle ilgili gerçeğe aykırı yayınlar yapılması hallerinde tanınır ve kanunla düzenlenir. Düzeltilme ve cevap yayımlanmazsa, yayımlanmasının gerekip gerekmediğine hakim tarafından karar verilir." (Kabacalı, 1990:192).

Anayasanın 22. maddesinde yer alan "Basın Hürdür" hükmüne bazı sınırlamalar getirmiştir. Buna göre basına sağlanan özgürlüklerin sınırı belirleyen koşullar şunlardı;

- 1) Devletin bütünlüğünü , kamu düzenini ve genel ahlaki korumak;
- 2)Kişilerin onuruna ve haklarına saldırıyı, suç işlemeye kışkırtmayı önlemek;
- 3)Yargı görevinin uygulanmasını sağlamak.

Gazetelerin özgürlüklerini bu koşullarla sınırlandıran 1961 Anayasası bir yandan da devlete basının daha iyi şartlarda çalışabilmesi için bazı görev ve ödevler vermiştir. Topuz'a göre madde 22-23'teki "Devlet, haberleşme hakkının kullanılması için olanaklar sağlar" hükmüyle, bundan sonra devlet haberleşme hakkının uygulanmasına sadece seyirci kalmayacak, gazete ve dergi çıkarmak isteyenlere kolaylıklar da sağlayacaktır. Bu kolaylıklar vergi indirimi, posta telefon, telgraf ve teleks ücretlerinde indirim, kağıt ve araçlarda gümrük indirimi, dağıtım, haber kaynaklarına ulaşım kolaylıkları gibidir. Bu yükümlülüklerin anayasaya girmesi çok olumlu ve devrimci bir tutum olmuştur (Topuz, 2012:235).

3. 3. 6. 1962 Tedbirler Yasası ve Basına Yönelik Kısıtlamalar

61 Anayasası o dönemin bütün dünya anayasaları içinde basın hürriyetine en çok yer veren metin olma niteliğini taşımaktadır (Demir, 2007: 168). Salihpaşaoğlu'na göre ise anayasanın basın özgürlüğüne bu denli önem vermesi, basının askeri müdahaleye vermiş olduğu desteğe karşı ödenmiş bir diyetdir. Bunun en açık göstergesi, Milli Birlik Komitesinin 1962 seçimleri öncesi getirdiği 38 sayılı "Anayasa Nizamını, Milli Güvenlik ve Huzuru Bozan Fiiller Hakkında Kanun" ile, muhalif basının yeniden baskı altına alınmasıdır (Salihpaşaoğlu, 2007:144). 5 Mart 1962 tarihinde kabul edilen 38 sayılı " Tedbirler Yasası"na göre;

"27 Mayıs 1960 Devrimi"ni söz, yazı, haber, havadis, resim, karikatür veya sair ve suretlerle, yersiz, haksız veya gayrimeşru gösterenler veya göstermeye çalışanlar; Yüksek Adalet Divanının aldığı kararları şu veya bu şekilde yayın yoluyla kötülemeye çalışanlar; Mahkumiyetlerinin infazı süresince verilen mülakatları yayınlayanlar; Demokrat Parti'yi övecek yazılar yayınlayanlar; Bir yıldan beş yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılırlar" (Şahhüseyinoğlu, 2005, s:105-106).

Kanun yürürlüğe girdikten sonra birçok gazeteci hakkında dava açılmış, birçok gazeteci tutuklanmıştır. İktidar, muhalif basına karşı yine kendini korumaya

almıştır. Değişen tek şey, baskı yapan veya baskıya maruz kalan düşüncelerin yer değiştirmesi olmuştur (Salihpaşaoğlu, 2007:145).

Tedbirler Kanunu, kendinden beklenen sonuçların hiçbirini sağlayamamış ve bu kanunun varlığına rağmen, hem 27 Mayıs 1960 devrimi en aşırı saldırılara uğramış, hem de yasaklara karşın basında DP iktidarını öven ve savunan en ateşli yazılar çıkmıştır. Tedbirler kanunu havada kalmış, anlamını ve gereğini yitirmiş bir kanun olarak 1969'da yürürlükten kaldırılmıştır (Topuz, 2012:236).

4. BÖLÜM: DEMOKRAT TÜRKİYE (ŞANLIURFA İÇİN HİZMET) GAZETESİ

4. 1. Demokrat Türkiye Gazetesi'nin Tarihi

Bugünkü adı ile *Şanlıurfa için Hizmet Gazetesi*, 5 Şubat 1959'da *Demokrat Türkiye* adıyla Şanlıurfa merkezde yayın hayatına başlamıştır. *Demokrat Türkiye Gazetesi* İsa Okutan tarafından kurulmuş, oğulları Nuri ve Ömer Okutan ile birlikte idare edilmiştir. Gazete yayın hayatına başladığında dört sayfa çıkmış ve pazartesi, perşembe olmak üzere haftada iki gün basılmıştır.

Gazetenin isminin *Demokrat Türkiye* olması bir tercih değil zorunluluk olmuştur. Demokrat Parti iktidarı 26 Kasım 1957 tarihinden itibaren gazete kağıdı ithalinin yalnızca devlet elinden yapılmasına karar vermiştir (Girgin, 1997: 37). Böylece kağıt satışı devlet yetkililerinin keyfiyetine bırakılmıştır. Gazetenin sahibi Ömer Okutan bir gazete kurmayı düşündükleri o günlerde, İstanbul'da gazetecilik yapan bir Urfalı gazeteci dostlarının kurulacak gazetenin adının *Demokrat Türkiye* olması hususunda tavsiyede bulunduğunu ve bu durumun SEKA'dan kağıt alışlarını kolaylaştıracağını söylediğini belirtmiştir. Onlar da bu tavsiyeye uymuş ve gazetenin adını *Demokrat Türkiye* koymuşlardır. Ancak bu durum bile SEKA'dan kağıt alışı kolaylaştıramamıştır.

Ömer Okutan'a göre o dönem parayla bile gazete kağıdı alımı o derece güçtür ki, bazen bakanlıklardan yetkili kişileri aracı etmek suretiyle kağıt alımı yapmaya çalışmışlardır. Ona göre, Demokrat Parti döneminde gazete kağıdının tek elden satışı uygulamasının en büyük mağdurları, yerel gazetelerdir. Zira yerel gazeteler yaygın basına göre çok az miktarda kağıt siparişi verebildiklerinden talepleri de daha geri plana atılırdı. Kaynak kişi, yaşadıkları kağıt eksikliği sıkıntısının bir sonucu olarak gazeteyi az sayıda basmak zorunda kaldıkları veya

basamadıkları günlerin varlığından bahsetmiştir (Ö. Okutan, Kişisel Görüşme, Ekim 10, 2013).

Demokrat Parti döneminde basın açısından yaşanan olumsuz gelişmelerden birisi de 1958'de resmi ve özel ilanların devlet eliyle dağıtılması uygulamasıdır (Girgin, 1997:38). Demokrat Parti bu uygulamayla basını ekonomik anlamda baskı altına alıp kontrol etmek istemiştir. Bu dönem besleme basın diye tabir edilen iktidar yanlısı gazetelere önemli maddi katkılar sağlanmıştır. Bu koşullarda özellikle muhalif basın büyük sıkıntılar yaşamıştır. Ancak bu uygulamanın yerel gazeteler üzerindeki etkileri üzerinde pek fazla araştırmaya rastlanmamıştır.

Şanlıurfa İçin Hizmet Gazetesi sahibi Ömer Okutan'a göre o dönem iktidara yakın bazı yaygın gazetelerin kayırıldığını duyduklarını ancak bu durumun kendilerini fazla etkilemediğini belirtmiştir. Kaynak kişiye göre yerel bir gazete oldukları için daha çok yerel sorunlarla ilgilenmişler ve hükümetin genel politikalarına gazete sayfalarında pek yer vermemişlerdir. Bu nedenle Şanlıurfa Valiliği aracılığıyla dağıtılan resmi ve özel ilanlar konusunda bir sıkıntı yaşamamışlardır (Ö. Okutan, Kişisel Görüşme, Ekim 10, 2013).

Demokrat Türkiye Gazetesi'nin kurulduğu o günler Türkiye'nin ekonomik sıkıntılarla boğuştuğu sıkıntılı günlerdir. Ülkede bir kaos ortamı söz konusudur. Birçok yerde öğrenci olayları yaşanmaktadır. Gazeteciler üzerinde oldukça ciddi baskıların varlığı söz konusudur. Gazetenin üçüncü kuşak temsilcisi Bülent Okutan gazetenin 52. yılını kutlamak üzere yazmış olduğu *Yıl 1959* başlıklı yazısında; gazetecilerin sudan sebeplerle tutuklandığı, gazetelerin ticari anlamda hiçbir kar getirmediği ve basın açısından antidemokratik bir çok uygulamanın yaşandığı o günleri basının kara günleri olarak değerlendirmiş ve bu gazetenin böyle bir ortamda

neden kurulduğunu hep merak ettiğinden bahsetmiştir (Okutan, 2011). Bülent Okutan'ın merak ettiği "neden bir gazete kurdukları" sorusu sorulan Ömer Okutan; Ekonomik bir kaygı içerisinde olmadıklarını, Urfa'nın sorunlarını dile getirmek ve çözüm noktasında faydalı olmak amacıyla gazeteyi kurduklarını belirtmiştir. Hatta 1964 yılında bir yan gelir kaynağı elde etmek amacıyla Kurtuluş Matbaası'nı kurduklarını dile getirmiştir. Yerel kamu hizmetlerinin o ilde yaşayan halka duyurulmasını sağlamak ve kamu kuruluşları ile çalışanlarını halk adına denetlemek yerel basının işlevlerindedir. Bu bağlamda Okutan'ın gazetenin kuruluş amacı ile ilgili söyledikleri yerel basının işlevleri ile de örtüşmektedir.

4. 1. 1. Demokrat Türkiye'den Hizmet Gazetesi'ne

Gazete 1976 yılında, bir kereye mahsus olarak isim değişikliği yapma hakkından faydalanmış ve bugünkü adı olan *Şanlıurfa için Hizmet Gazetesi* adını almıştır. Aynı yıl daha hızlı teknolojiye sahip makina yatırımı yapıp günlük yayınlanmaya başlamıştır. O günden günümüze kadar *Şanlıurfa İçin Hizmet* adıyla günlük bağımsız siyasi gazete olarak yayınlanmaya devam etmektedir.

Gazetenin kuruluşu Demokrat Parti iktidarının son yılına denk gelmektedir. Demokrat Parti 1950 yılında Türkiye'nin ilk demokratik çok partili seçimiyle hakın çoğunluğunun oyunu alarak iktidara gelmiş bir partidir. Tek partili yılların otoriter, baskıcı yaklaşımlarından bunalan basın, özgürlük söylemlerinde bulunan Demokrat Parti'yi desteklemiştir. 1950 yılında liberal bir anlayışla iktidara gelen Demokrat Parti özellikle 1957 seçimlerinden sonra basın üzerinde otoriter bir baskı rejimi kurmaya çalışmıştır. Basını tahakkümü altına almak için çeşitli kanunlar çıkarmıştır.

4. 1. 2. Demokrat Parti Döneminde Kağıt Sıkıntısı

DP, 1957'de gazete ve dergi kağıtları ithalinin yalnızca devlet eliyle yapılması uygulamasına geçmiş 1958'de ise resmi ilan ve reklamların devlet tekeline dağıtılması uygulamasına geçmiştir (Girgin, 1997:37). Bu uygulama ile ülkede gazete kağıdı satın almak zorlaştırılmıştır. Kağıt satışında iktidar yandaşı gazetelere kolaylıklar sağlanırken muhalif basına çok büyük zorluklar yaşatılmıştır. Bu durum kağıt temininde zorluklarla karşılaşan muhalif gazetelerin baskı sayısının azalmasına neden olmuştur.

1958 yılında resmi ve özel ilanların devlet eliyle yapılması uygulamasına geçilmesiyle, yine iktidar yanlısı gazeteler ekonomik olarak ayrıcalıklı bir biçimde desteklenmiştir. Bunun sonucunda *besleme basın* diye tabir edilen hükümet yanlısı bir basın oluşturulmuştur. Muhalif gazeteler kapatılmış ve gazeteciler hapis cezalarına çarptırılmıştır. O dönem DP'nin gazeteleri susturma çabalarının altında özellikle ekonomi politikasındaki başarısızlığını gizleme eğilimi yatmaktadır.

Ülkede pahalılık artmış ve halk durumdan rahatsızdır. 1957 seçimlerinde DP'nin oyları düşmüştür. Hem muhalet partisi, hem öğrenci, hem de öğretim görevlileri ile arasında ciddi gerginlikler yaşanmıştır. Demokrat Parti kenara sıkışmış ve tüm bu yaşananların üzerine, basının da yapmış olduğu yayınlarla daha büyük sıkıntı içerisine düşmemek için yasaklar koymayı tercih etmiştir. Demokrat Parti'yi hiçbir şey yolundan alıkoyamamış ve bu baskı uygulamalarına *Tahkikat Komisyonu* denilen olağan üstü yetkilere sahip bir komisyonu kurmakla son noktayı koymuştur.

DP, 18 Nisan 1960'ta 2274 sayılı " CHP ve bir kısım basının faaliyetlerini tahkike memur Meclis Tahkikat Komisyonu" kanununu çıkarmıştır. CHP buna

anayasaya, demokrasiye ve hukuka aykırı olduğu gerekçesiyle itiraz etmiştir. CHP Genel Başkanı İsmet İnönü o gün mecliste askeri müdahalenin habercisi sayılan " Bu yolda devam ederseniz ben de sizi kurtaramam" dediği ünlü sözleri sarfetmiştir (Kabacalı, 1990:181).

Muhalefet ve basının tüm itirazlarına rağmen kurulan komisyonun yetkileri sınırsızdır. Hükümet bu yetkilerle istediği gazeteyi kapatabilecek istediği gazeteciyi hapse atabilecek güce sahiptir. Üstelik bunun için ne hakime ne de savcıya ihtiyaç duymaktadır. Özetle artık devlet demek *Tahkikat Komisyonu* demektir. Artık ülkede ne basın özgürlüğünden ne de muhalefetten söz etmek mümkündür. 28 Nisan'da Tahkikat Komisyonu'nun kurulmasına ve komisyonun aldığı CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'nün meclisten uzaklaştırılması kararına bir tepki olarak İstanbul Üniversitesi'nde öğrenci ve hocalar tarafından çeşitli protestolar gerçekleştirilmiştir.

28 Nisan Olayları ve Kanlı Perşembe olarak da bilinen olayda Turan Emeksiz isimli bir öğrenci olay yerinden geçerken kaza kurşunuyla polis tarafından öldürülmüştür. Yaklaşık kırk kadar öğrenci yaralanmış ve İstanbul Üniversitesi Rektörü tartaklanmıştır. Henüz bu olayların yankıları dinmeden 19 Mayıs 'ta Harbiye öğrencileri ayaklanmıştır. Ülkede gerginlik gittikçe tırmanmış ve sonunda 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi gerçekleşmiştir. Askeri müdahale ilk etapta neredeyse tüm ülkede sevinçle karşılanmıştır. Bu sevincin ardında yatan nedenlere basın açısından bakıldığında, kaybedilen özgürlüklerin geri kazanımı ile ilgili umutların varlığı görülmektedir.

27 Mayıs 1960 askeri yönetimi de kendisinden bu yönde beklentilerin olduğunu farkındaydı. Bu nedenle Ankara'ya çağırılmış oldukları bir grup profesörden, izlenmesi gereken politikalar hakkında danışmanlık vermelerini ve yeni anayasa metnini hazırlamalarını istemişlerdir. Kısa bir süre çalıştıktan sonra

profosörlerden oluşan bu komite geçici anayasayı hazırlamış ve 38 subaydan oluşan Milli Birlik Komitesi de 12 Haziran 1960'ta kabul etmiştir. Böylece komite siyasi mahkumları serbest bırakmış; basın ve toplanma özgürlüklerini tekrar tanımıştır (Karpaz, 2013:193).

27 Mayıs döneminin basına yönelik özgürlükçü yaklaşımı bununla sınırlı kalmamış devam etmiştir. Gazetecilere ispat hakkı tanınmış, onlara özlük haklarını tanıyan bugün de ufak değişikliklerle geçerliliğini koruyan "212 Sayılı Fikir İşçileri Kanunu" yürürlüğe girmiştir. 5680 sayılı basın yasasındaki anti demokratik hükümler kaldırılmıştır. Basın İlan Kurumu kurulmuş ve resmi ilanların adaletli bir biçimde dağıtılması sağlanmıştır ve böylece *besleme basın* ortadan kaldırılmıştır. 27 Mayıs askeri iktidarı son olarak profösörlerden oluşan heyetin hazırlamış olduğu 1961 Anayasasını kabul etmiş ve basın özgürlüğünü belli sınırlılıkları olmakla birlikte koruma altına almıştır. 1961 Anayasası Türk siyasi tarihinin en liberal anayasası olarak kabul edilmektedir. Bu anayasada yer alan basına yönelik 7 madde şöyleydi:

"Madde 22- Basın hürdür sansür edilemez.

Madde 23- Gazete ve dergi çıkarılması, önceden izin alma ve mali teminat yatırma şartına bağlanamaz.

Madde 24- Kitap ve broşür yayımı izne bağlı tutulamaz; sansür edilemez.

Madde 25- Basımevi ve eklentikeri ve basın araçları, suç vasıtası olduğu gerekçesiyle de olsa, zapt ve müsadere edilemez veya işletilmekten alıkoymamaz.

Madde 26- Kişiler ve siyasi partiler, kamu tüzel kişileri elindeki basın dışı haberleşme ve yayın araçlarından faydalanma hakkına sahiptir. Bu faydalanmanın şartları ve usulleri, demokratik esaslara ve hakkaniyet ölçülerine uygun olarak kanunla düzenlenir. Kanun, halkın bu araçlarla haber almasını, düşünce ve kanaatlara ulaşmasını ve kamuoyunun serbestçe oluşumunu köstekleyici kayıtlar koyamaz.

Madde 27- Düzeltme ve cevap hakkı ancak kişilerin haysiyet ve şereflerine dokunulması veya kendileriyle ilgili gerçeğe aykırı yayınlar yapılması hallerinde tanınır ve

kanunla düzenlenir. Düzeltme ve cevap yayımlanmazsa, yayımlanmasının gerekip gerekmediğine hakim tarafından karar verilir." (Kabacalı, 1990:192).

Tüm bunların yanı sıra basına haberlere ve okuyucuya ulaşmasını kolaylaştıracak bir takım imtiyazlar tanınmıştır. Bu imtiyazlar vergi indirim, posta, telefon, telgraf ve teleks ücretlerinde indirim, kağıt ve araçlarda gümrük indirim, dağıtım gibi hakları içermiştir (Topuz, 2012: 235). 27 Mayıs döneminde basına tanınmış olan bu ayrıcalıkların bir çoğu ilerleyen yıllarda teker teker geri alınmıştır.

27 Mayıs döneminde çıkmış olan ve Türkiye'nin en liberal anayasası olarak kabul edilen 1961 Anayasası'nın en önemli özelliği üniversite hocaları tarafından hazırlanmış olmasıdır. Bu anayasa dönemin hukuk konusunda en önemli hocalarının ortak çalışmasıyla meydana gelmiştir. Bu nedenle ortaya askeri bir iktidardan beklenenden çok daha liberal bir anayasa çıkmıştır. Üniversite hocalarıyla askeri iktidarı bir araya getiren ise Demokrat Parti'nin son döneminde sadece basına karşı değil, kendisine muhalif tüm kesimlere karşı baskıcı bir politika izlemesidir. Üniversite hocaları ve öğrenciler de bu izlenilen sert politikadan payına düşeni almıştır. Türk siyasi tarihinde *28 Nisan Olayları* olarak bilinen olaylar bunun en önemli örneğidir. Demokrat Parti o gün üniversite öğrencilerine ve hocalarının protestolarına karşı çok sert önlemler almış ve bu tavrı onlarla aralarındaki tüm iplerin kopmasına neden olmuştur. 27 Mayıs askeri müdahalesinin hemen ardından askeri idare, üniversite hocalarını yanına almış ve böylece Türkiye'nin en liberal olduğu kabul edilen anayasasının altına imzalarını atmıştır.

27 Mayıs döneminde de bir takım sansür uygulamalarına gidilmiştir. Askeri iktidarın, yazılmasından rahatsızlık duyduğu en önemli konu Adnan Menderes ve Demokrat Parti'nin ileri gelen bazı yöneticilerinin idamına kadar giden Yassıada duruşmalarının detaylarıdır. Askeri iktidar bu konuda basına yazılı uyarılarda

bulunur ve kendilerinin söylediklerinin dışında en ufak bir yorum yapılmamasını ister. Bu dönemde bu uyarının aksine hareket eden gazete ve gazeteciler hakkında cezai işlemler uygulandığı görülmektedir.

1962'de çıkan Tedbirler Kanunu ise bu iktidar döneminin en otoriter yasası olarak bilinmektedir. Bu kanuna göre;

"27 Mayıs 1960 Devrimi"ni söz, yazı, haber, havadis, resim, karikatür veya sair ve suretlerle, yersiz, haksız veya gayrimeşru gösterenler veya göstermeye çalışanlar; Yüksek Adalet Divanı'nın aldığı kararları şu veya bu şekilde yayın yoluyla kötülemeye çalışanlar; Mahkumiyetlerinin infazı süresince verilen mülakatları yayınlayanlar; Demokrat Parti'yi övecek yazılar yayınlayanlar; Bir yıldan beş yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılırlar" (Şahhüseynoğlu, 2005, s:105-106).

Tedbirler yasasının çıkmasıyla birçok gazeteci hakkında dava açılmış ve cezai işlem uygulanmıştır.

Askeri iktidarların hüküm sürdüğü toplumlarda genellikle iktidarlar basına karşı baskıcı bir tutum sergilerler ve bu yönleriyle otoriter medya kuramının özelliklerini taşırlar. 27 Mayıs 1960'ta Türkiye'de gerçekleşen ilk askeri müdahalenin kurmuş olduğu hükümetin izlediği basın politikası incelendiğinde ise hem liberal hem otoriter medya kuramlarının özelliklerini ihtiva ettiği görülmektedir. 27 Mayıs askeri yönetimi önceleri basına karşı özgürlükçü bir yaklaşım sergilerken zamanla baskıcı bir basın politikasına doğru kaymıştır.

Askeri iktidarın ilk başta liberal bir yaklaşım içerisinde oluşunun temel nedeni, üniversite hocalarından oluşan sivil bir heyetin hükümete danışmanlık etmiş olmasıdır. Türkiye'nin en liberal anayasası olarak kabul edilen 1961 Anayasası bu dönemde yürürlüğe girmiş ve bu yasa ile basın, özgürlükler açısından çok ciddi kazanımlar elde etmiştir. Ancak askeri zihniyetin otoriter tutumu zamanla kendini

göstermeye başlamış ve basına dönük baskıcı bir politika izlenmeye başlanmıştır. 1962'de çıkarılan *Tedbirler Kanunu* bu tutumun en önemli örneğidir. Askeri iktidarın çıkardığı bu yasa basın özgürlüğünü çok ciddi bir şekilde sınırlandırmıştır. Yasayla o dönem yavaş yavaş tartışılmaya başlanan 27 Mayıs askeri müdahalesini eleştirmek ve sorgulamak yasaklanmıştır.

İktidar, bu yasa ile basını 27 Mayıs iktidarına karşı bir tehdit olarak görmüş sorgusuz sualsiz bir bağlılığı dayatmıştır. İktidar, basını rejime zarar verecek noktalarda sansürleme yetkisini kendisinde bulmuştur. 27 Mayıs dönemi bu yönüyle Otoriter Medya Kuramı'nın özelliklerini taşımıştır. Sonuç olarak yaygın basın açısından 27 Mayıs döneminin basın ile ilişkileri değerlendirildiğinde hem liberal hem de otoriter medya kuramının özelliklerini barındıran karma bir politikaya sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Otoriter medya kuramı, kitle iletişim araçlarının siyasal erke, egemen siyasal, toplumsal değerlere bağlı olması gerektiğini savunur. Bu ilkeler o denli önemlidir ki, geçerliliğini sağlamak için gerekirse sansür uygulamasına gidilebilir. Otoriteye karşı kabul edilemez saldırılar, resmi politikalardan hoşgörülmecek sapmalar ve ahlak kurallarına uymama cezai sorumluluk gerektiren bir suçtur. Kuram, üretim araçları üzerinde mülkiyet sahibi olmayı da tüm bu kurallara uyma halinde bir hak olarak görür.

4. 2. 27 Mayıs Dönemi

27 Mayıs döneminin yerel basına etkileri *Demokrat Türkiye (Şanlıurfa İçin Hizmet) Gazetesi* örnekleme üzerinden; 1)Haber dilinde temkinli yaklaşım, 2) Haber içeriğinin değişmesi (iktidarın yayın organı haline gelmesi), 3)Yerel basının yerel işlevinin zayıflaması, alt başlıkları altında analiz edilecektir.

4. 2. 1. Haber Dilinde Temkinli Yaklaşım

Şanlıurfa'da yayın yapan *Demokrat Türkiye (Şanlıurfa İçin Hizmet) Gazetesi* müdahaleyi " *Sayın Orgeneral Cemal Gürsel'in Başkanlığında Hükümet Teşkil Edildi*" manşetiyle vermiş ve alt başlıkta " *Ankara Radyosunun Bildirdiğine göre Kabine, aşağıdaki zatlardan teşkil edilmiştir*" şeklinde aktarmıştır. Haberin içeriğinde ise kabinenin kimlerden oluştuğunu ve hangi görevleri aldığını belirten bir isim listesi yer almıştır (*Demokrat Türkiye Gazetesi*, 30.5.1960). Tüm ülkenin kaderini değiştirecek olan böylesine önemli bir durumu duyuran haberin içeriğinde sadece kabine üyelerinden bahsedilmiş olması ve hiç bir yorumda bulunulmamış olması elbetteki bir şaşkınlığın göstergesidir. Sonuçta askeri bir müdahale söz konusudur ve haber dili konusunda temkinli olmakta yarar görülmüştür.

Yine birinci sayfanın sağ alt köşesinde Urfa Garnizon Komutanlığı'nın sıkıyönetim ile ilgili tebliği yayınlanmıştır. Gazetede olduğu gibi aktarılan tebliğ şöyledir;

"Urfa Garnizon Komutanlığı'nın 11 No'lu tebliği

1- Sayın Urfa halkının yasaklara karşı gösterdikleri mutlak itaat ve hadiseleri şayani takdir bir olgunlukla karşılamaları üzerine sokağa çıkma yasağı gece saat 24:00'dan sabah saat 03:30'a kadar kısaltılmıştır.

2- Sazlar daha önce olduğu gibi saat 23:00'a kadar çalışabilir.

3- Sazlarda ve lokantalarda içki vermek serbesttir.

4- Vilayet ve garnizon kumandanlığında bir Basın Bürosu kurulmuştur. Hergün saat 16:00'da gazeteciler kabul edilecekler ve sualleri cevaplandırılacaktır.

5- Vatandaşların birbirlerine her türlü siyasi hislerden uzak kardeş gibi muamele etmeleri herhangi bir taşkınlık yapmamalarını rica ederim."

CELAL ERİKAN Tuğgeneral

Urfa Valisi ve Garnizon K. (Demokrat Türkiye Gazetesi, 30.05.1960)

Tebliğde yer alan dördüncü maddeye göre asker yerel basını ya gerçekten önemsemiş ya da önemsiyormuş gibi görünmeye çalışmıştır. Vilayet ve garnizon komutanlığında basınla diyalogu sağlayacak olan basın bürolarını kurmuştur. Böylece askerle basın arasında doğru bir diyalog kurulmasını sağlamaya çalışmıştır. Yerelde asker ve basın arasında kurulan doğrudan diyalogla aslında askerin istemediği türden haberlerin yapılmasının da önüne geçilmek istenmiştir. Şanlıurfa'da askeri iktidarın en üst düzey yetkilisi, yerel basına kendilerine soru sorma hakkını vermiştir. Yerel idarenin bu tutumu ilk bakışta Şanlıurfa Basını'na karşı izlenecek politika hakkında olumlu bir fikir veriyor gibi görünmektedir. Ancak haber gazetede adeta kurumun yayın organıymışçasına olduğu gibi servis edilmiştir. Bu durum ise basının askeri iktidarın takındığı olumlu yaklaşımın samimiyetinden şüphesi olduğunun göstergesidir.

Tüm Şanlıurfa Basını'nın davet edildiği toplantıda Celal Erikan çeşitli konularda basına açıklamalarda bulunmuştur. *Demokrat Türkiye (Şanlıurfa İçin Hizmet) Gazetesi* haberi manşetten vermiştir.

Haberde, askeri iktidarın Şanlıurfa'daki en üst düzey temsilcisi olan Celal Erikan basın toplantısının amacını şu sözleriyle dile getirmiştir;

"Bugünkü basın toplantısından maksadım halkın hükümet icraatına mutalli olmasını temin ve fisiltı gazetesine meydan vermemektir. Binnenaleyh halkın efkârını teşvike çalışanlar şiddetle cezalandırılacaktır." (Demokrat Türkiye Gazetesi, 2.6.1960)

Bu sözlerden de anlaşılacağı üzere Şanlıurfa'da askeri iktidar basını kendini halka ifade etmek için bir araç olarak görmüştür. Böylece halk arasında dolaşan yanlış bilgileri ve dedikoduları önlemek istemiştir. Erikan konuşmasında Urfa halkını propogandalardan uzak durmaları, özellikle ibadetlerine karışacakları yolundaki dedikodulara inanmamaları konusunda uyarmıştır. Çünkü müdahelenin yapıldığı günlerde etrafta askerin namaz kılmayı ve ezanı yasaklayacağı şeklinde söylentiler dolaşmaktaydı. Erikan, bunların hepsinin yalan olduğu ve halkın ibadetine dokunulmasının söz konusu bile olmadığını, tüm bunların halkı kışkırtmak amacıyla muhalefet tarafından uydurulduğu konusunda uyarılarda bulunmuştur. Erikan,Urfa halkından memnun olduğunu belirttiği konuşmasında şunları söylemiştir:

"Urfa halkının bu inklabı taraftar olduğundan şüphe etmemekteyim, bu hususta gösterilen sükun ve anlayıştan cidden memnunum. Bu sebeple gece yasağını tecriden kaldırıyorum. Yalnız kimsenin silah taşımaya asla müsaade etmeyeceğim."(Demokrat Türkiye Gazetesi, 2.6. 1960).

Celal Erikan, bu sözleriyle genel davranışlarından memnun olduğunu belirttiği Urfalıları gece sokağa çıkma yasağını kaldırarak ödüllendirmiştir. Basına şehirde yapılacak diğer işlerle ilgili çeşitli bilgilerin verildiği basın toplantısında Erikan'ın basın özgürlüğü üzerine söyledikleri basınla ilişkilerinin nasıl olacağını

göstermesi bakımından çok önemlidir. Yapılan basın toplantısında Erikan bu konudaki görüşlerini şöyle ifade etmiştir;

"Bugün gazetecileri davet etmiş bulunuyorum, gazeteciler ben çağırmadan da hergün istedikleri saatte gelebilirler ve memleket işleri hakkında malumat isteyebilirler.

Ben şuna katiiyen inanyorum ki kapısını basın mensuplarına kapalı tutan ve onlardan hakikati gizleyen bir idare muvaffak olamaz. Fikir hürriyetinden kalem hürriyetinden yoksun olan bir millet çağdaş medeni milletlerin refah ve saadet seviyesine yükselemez."

Matbuat hürdür, serbesttir ancak maksatlı neşriyattan ictinab edilmek şartıyla!"(Demokrat Türkiye Gazetesi, 2.6.1960).

Celal Erikan'ın basın özgürlüğü üzerine söylediği bu sözler gazetede ki haberin içeriğinde "*Sayın Tuğgeneral Erikan'ın Demokratik fikrini ifade eden sözler*" olarak nitelendirilmiştir. Ancak Erikan basının hür olması gerektiğini belirtmiş olsa da maksadı aşmaması gerektiğini belirterek ucu açık bir sansür getirmiştir. Zira basın özgürlüğünün sınırlarını çizen "Maksadı aşma" söylemi çok farklı şekillerde yorumlanabilecek bir söylemdir. Böylece 27 Mayıs askeri yönetiminin Şanlıurfa'daki en üst düzey temsilcisi, yerel basının özgürlüğünün sınırlarını çizmiş ve maksatlarını aşmamaları yönünde uyarıda bulunmuştur.

Bir haberde maksadın, kime ve neye göre aşılabacağı çok bilinmeyenli bir denklem gibidir. Bunun sınırlarını belirleyen bir kriterin olmayışı, basının oldukça temkinli davranmasını gerektirir. Aksi halde çok ciddi cezai yaptırımları kabul etmiş olurlar. İktidarların basına yönelik bu tür davranış ve yaklaşımları otoriter medya kuramının özelliklerini taşımaktadır. Otoriter medya kuramına göre basın otoriteye karşı çıkmamalıdır ve gerek görülen durumlarda sansür edilebilir. Oysa liberal medya kuramı sansüre karşıdır ve iktidarların da eleştirilebileceğini savunur.

Askeri müdahaleden birkaç gün sonra Urfa Valisi ve Garnizon Komutanı Celal Erikan'ın düzenlemiş olduğu basın toplantısında sarfettiği sözler basın özgürlüğüne bakış açısını göstermesi bakımından çok önemlidir. Celal Erikan bu toplantıda *basın özgürdür ama maksadı aşmamak* şartıyla diyerek aslında basına çok ciddi bir sansür getirmiştir. Burada kullanılan basının maksadı aşmamak kaydıyla özgür olduğu söylemi otoriter medya kuramının siyasi erkin politikalarına karşı çıkmanın veya saldırmanın cezai işlemi meşru kılacağı özelliği ile örtüşmektedir. *Demokrat Türkiye (Şanlıurfa İçin Hizmet) Gazetesi* mesajı almış ve bundan sonra haber dili konusunda temkinli yaklaşarak basın bültenlerini dokunmadan olduğu gibi yayınlamıştır.

4. 2. 2. Gazetenin İçeriğinin Değişerek İktidarın Yayın Organı Haline Gelmesi

Şanlıurfa Garnizon Komutanı Tuğgeneral Celal Erikan'ın yapmış olduğu basın toplantısına *Demokrat Türkiye (Şanlıurfa İçin Hizmet) Gazetesi* adına muhabir Mahmut Celal Öncel katılmıştır. Erikan, basın toplantısında yapmış olduğu konuşmanın ardından gazetecilere soru sormaları için izin vermiştir. Mahmut Celal Öncel, Erikan'a siyasi sorular sormak yerine şehir hakkında önemli gördükleri konularda sorular yöneltmiştir. O diyalog şu şekilde gelişir;

Öncel: Bu sene kuraklık geçiren Akçakale ve kısmen Suruç kazasının bu çevrelerini gezmek ve müşahedelerinizi merkeze bildirmek tasavvurunda mısınız?

Erikan: Evet. Daha evvel bunu düşünüyordum. Yarın teftişine gidiceğim Birecik kazasından avdetten sonra bu kuraklık bölgelerine gidip tetkik ve teftişlerimin sonucunu raporla merkeze bildireceğim.

Öncel: Başkanı olduğum Urfa bağ ve bahçecilerin su ihtiyaçları vardır. Daha evvel bahçelerin suyunun kazılmasını düşünülen bir veya iki artezyenden temin edilecekti. Bu hususta ne düşünüyorsunuz?

Erikan: Evet. Urfa için mühim bir meseledir bu. Alakalarla temas edecek ve ona göre çarelerle süratle tevessül edeceğim aynı zamanda sizi haberdar ederim"

Erikan'la, *Demokrat Türkiye Gazetesi* muhabiri arasında geçen bu diyalogun yer aldığı haber "Kalplerimiz itimat ve ümitle dolu olarak ayrıldık" şeklinde noktalanmıştır (Demokrat Türkiye Gazetesi, 2.6.1960).

Yerel basın işlevi gereği, yayınlandığı şehrin sorunlarıyla ilgilenir ve bu sorunların çözüm noktasında bulunan kişilerle yöre halkı arasında bir köprü vasıfesi görür. Normal koşullarda bir yerel gazetecinin şehrin en üst düzey mülki amirine, şehirde çözülmeyi bekleyen sorunlarla ilgili sorular sorması olağan bir durumdur. Ancak 27 Mayıs 1960'ta ülkede askeri bir müdahale gerçekleşmiş ve olağandışı bir durum yaşanmaktadır. Askeri müdahale, bir ülkenin tüm kaderini etkileyecek kadar önemli bir olaydır. Dolayısıyla böyle bir konu sadece yaygın basının, değil yerel basının da ilgi konusudur. Çünkü böyle bir ortamda şehir veya yöre halkı bu durumun o şehri nasıl etkileyeceğini merak eder ve konu hakkında detaylı bilgiye ulaşmak ister. Ancak muhabirle askeri iktidarın Şanlıurfadaki en üst düzey temsilcisi arasında yaşanan diyalog çok farklı bir konu üzerine gerçekleşmiştir. Muhabir bir komutana ancak bir belediyece veya bürokratin cevaplayabileceği mevzularda sorular sormuştur. Belliki hassas bir konu olan askeri müdahaleye değinmekten çekinmiş ve üzerinde hissettiği baskı nedeniyle şehirde çözülmeyi bekleyen sorunlar hakkında sorular sormayı tercih etmiştir.

1960'ta gazetenin idare müdürlüğünü yapan Ömer Okutan'a göre; Askeri müdahalenin yapıldığı günlerde, ülke genelinde sıkı yönetim söz konusudur ve çok ağır bir siyasi atmosfer vardır. Demokrat Partili birçok kişi göz altına alınmış ve hapse atılmıştır. Asker olan idarecilerin yetkileri sınırsızdır. İstedikleri an istedikleri kişiyi cezaevine atabilir ve karşılığında başvurabileceğiniz başka hiçbir kurum yoktur. Ortada asker dışında bir adalet sistemi mevcut değildir. Bu nedenle ne basın açısından ne halk açısından henüz bir özgürlük ortamından bahsetmek söz konusu

değildir. Haberler yapılırken de tüm bu siyasi şartlar göz önünde bulundurulmuştur (Ö. Okutan, Kişisel Görüşme, Ekim 10, 2013).

Böyle bir ortamda, yerel gazetede çalışan bir muhabirin şehrin en üst düzey idarecisi sayılan bir askere, müdahaleyi yok sayarak şehir hakkında sorular sormayı tercih etmiş olması normal görülebilir. Ancak ikili arasında yaşanan diyaloga basın özgürlükleri açısından bakıldığında askeri iktidarın varlığının bile gazeteciyi baskı altında tutmaya yettiğini gösteren çarpıcı bir tablodan söz edilebilir. Gazeteci böyle bir durumda asli görevlerinden uzaklaşmış ve gündemle ilgisi olmayan sorular sormaya yönelmiştir.

Demokrat Türkiye (Şanlıurfa İçin Hizmet) Gazetesi'nde Celal Erikan'ın basın toplantısının manşetten yayınladığı gazetede bir önemli haber daha yer almıştır. Gazetenin sahibi İsa Okutan'ın Silahlı Kuvvetler Başkumandanı Orgeneral Cemal Gürsel'e çekmiş olduğu telgraf, gazetenin ilk sayfasından tam metin olarak okuyucuyla şöyle paylaşılmıştır;

"Sayın Orgeneral Cemal Gürsel Silahlı Kuvvetler Başkumandanı ve Milli Birlik Komitesi Başkanı (ANKARA)

"Bu iyi niyet, makul ve pek tabii kararlarınız daha şimdiden imanla karşılanarak milletimize müstakbel büyük ümitlerin coşkun sevincini ilham ve telkin etmiştir.

Biz gazetecilere basın hürriyetini iade ettiğinizden dolayı seviniyoruz.

Zati alilerinize bağlılık ve sevgilerimizi saygılarımızla arz ederiz.

DEMOKRAT TÜRKİYE

Gazetesi Mensupları adına

Sahibi: İSA OKUTAN"

(Demokrat Türkiye Gazetesi, 2/6/1960, Şanlıurfa).

İsa Okutan'ın Orgeneral Cemal Gürsel'e göndermiş olduğu bu telgrafta özellikle basın hürriyeti konusunda söylemiş oldukları çok önemlidir. Demokrat Parti'nin son günlerinde basın çok ciddi bir baskı altındadır. Birçok gazeteci hapistedir ve muhalif tüm sesler susturulmaya çalışılmaktadır. Böyle bir ortamda gerçekleşen 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi, basının özgürlüklerine kavuşturulması konusundaki beklentilerin de odak noktasıdır. İsa Okutan'ın Cemal Gürsel'e çekmiş olduğu telgrafta yer alan *"Biz gazetecilere basın hürriyetini iade ettiğinizden dolayı seviniyoruz"* şeklindeki ifadesi özgürlükler bağlamında yaygın basında yaşanan sorunların yerel basındaki varlığını göstermesi bakımından önemlidir.

Gazetenin sahibi İsa Okutan'ın Başkumandan Cemal Gürsel'le paylaştığı sevincin arkasında Demokrat Parti'nin son günlerde basına karşı izlediği baskıcı politikalara bir son verilmesi yatmaktadır. Ordu, yönetimeel koymuş ve basına yönelik özgürlük yanlısı açıklamalar yapmaktadır. Aynı dönem basın özgürlüğü konusu yaygın basın açısından ne kadar önemliyse yerel basın açısından da o kadar önemlidir. İsa Okutan'ın telgrafı, basının özgürlükler anlamında beklentilerini askeri iktidara ilettiği bir mesaj olarak görülebilir.

9 Haziran 1960 tarihinde *Demokrat Türkiye Gazetesi'nde* Mahmut Celal Öncel imzalı bir köşe yazısı yayınlanmıştır. *Milli Selamet ve Refah Uğrunda* başlıklı, Urfa Askeri Valisi ve Tuğgeneral Celal Erikan'a ithaf edilen yazıda Öncel;

"Bu yazım Urfa'da münteşir 12/Ocak/1958 tarih ve 2523 sayılı Akgün Gazetesi'nde neşir edilmiştir. Bu yazı ile mürakabadan mahrum bir idareyi ikaz ve tenkit etmiştim. Bu yazı sebebiyle gazete sahibi de tazyik edilmişti.

.....

Bugün Türkiye'de ordumuzun ve Urfa'da Sayın Tuğgeneral Celal Erikan'ın sayesinde murakkaba teessüs etmiş, keyfi idare yıkılmış , uydurma pahalılık göçmüş herşey normale doğru yönelmiştir." (Mahmut Celal Öncel, Demokrat Türkiye Gazetesi, 9. 6. 1960).

Mahmut Celal Öncel, *Demokrat Türkiye Gazetesi'nde* bu eski yazısını yeniden yayımlayarak, askeri iktidara basına tanıdığı özgürlükler nedeniyle teşekkür etmiştir. Öncel, Demokrat Parti döneminde, *Akgün Gazetesi'nde* 1958'de, yayınladığı yazıda şehirde yaşanan et kıtlığından bahsettiğini ve bu yazı sebebiyle gazete sahibinin cezaya uğradığından bahsetmiştir. Bahsi geçen durum Demokrat Parti'nin son zamanlarında basına karşı takındığı otoriter tutuma yerel basından bir örnek olarak gösterilebilir.

Ömer Okutan'a göre; Demokrat Parti'nin son günlerinde ülkede bir kaos ortamı yaşanmaktadır. Şanlıurfa'da çok fazla olay yaşanmasa da pahalılık ve gıda maddelerinde yaşanan kıtlık şehir halkını bunaltmıştır. Yerel idareciler iktidarın seçtiği adamlardır ve bu nedenle yaşanan ekonomik sıkıntıları eleştiren haberlerin yapılması pek hoş karşılanmamaktadır. Buna rağmen Urfa'da yaşanan sorunları dile getirmeye çalışmaktadırlar. Gazetede siyasi konularla ilgili yorumlar yapmadıkları sürece idarecilerin müdahalesiyle karşılaşmamışlardır. Bu nedenle gazetenin muhalif sesi, kardeşi Nuri Okutan'ın askere gitmesine karar verdiklerini belirtmiştir. Zira DP döneminde de gazetecilerin kaderi bir bürokratin ağzından çıkacak tek bir söze bakmaktadır. Şehrin mülki amirleri bir gazeteciye sorgusuz sualsiz hapse atabilecek yetkiye sahiptir. Okutan'a göre 27 Mayıs askeri müdahalesi böyle bir ortamda gerçekleşmiş ve bu nedenle bir umut olmuştur. Gazetede 27 Mayıs'ın sevinçle karşılanmış olmasının ardında ülkedeki kaos ortamının bitmesinden duyulan sevincin de etkisi vardır (Ö. Okutan, Kişisel Görüşme, Ekim 10, 2013).

27 Mayıs askeri yönetimi, müdahaleden kısa bir süre sonra şehrin idari işlerini yeniden sivillere bırakma kararı almıştır. Bu sebeple 13 Haziran 1960'ta Urfa'ya sivil bir Vali atanmıştır. Yeni vali asker kökenli bir isim değildir. Askeri müdahalenin ardından 15 gün boyunca Urfa'da hem Vali hem Belediye Başkanı hem

de Tugay Komutanı olarak görev yapan Celal Erikan artık valilik ve belediye başkanlığı görevini bırakmıştır. Şanlıurfa Valiliği ve Belediye Başkanlığı görevine Nejdet Yalçın tayin edilmiştir. Celal Erikan, eski görevine geri dönerken basına bir veda toplantısı düzenlemiş ve teşekkür etmiştir. *Demokrat Türkiye Gazetesi* basın toplantısı haberini yine manşetten vermiştir. Aynı gün gazetede Mahmut Celal Öncel ve İsa Okutan imzalı iki köşe yazısı yayınlanmıştır. Gazetenin sahibi İsa Okutan Düzen ve İstikrar başlıklı yazısında şu görüşlerine yer vermiştir;

"Düzen Ve İstikrar

Sayın Tuğgeneral Celal Erikan'ın Valilik ve Belediye Reisiği görevini almasıyla vilayetimizdeki düzensizlik yerine istikrarlı bir idare kaim olmuştu.

Uzun müddetten beri başıboş bir vaziyette fiyatlar düşürülerek halkın refahı temin edilmişti. Kontrolde mahrum kahve, lokanta ve pastaevleri muntazaman kontrol ediliyordu. Çarşı bir düzen ve nizama girmiş çöp tenekelerine kadar herşey bir nizama tabi tutulmuştu....Ekşimiş yoğurt, ezilmiş sebze, çürümüş meyve, kokmuş et, çiğ ekmek yemekten kurtulmuş; herşeyin en iyisine kavuşmuştuk. Tek kelimeyle, askeri idare sayesinde şehrimiz istikrar ve düzene kavuşmuştu.

Aynı düzenli ve istikrarlı idareyi devam ettireceğinden emin olduğumuz, yeni Valimiz sayın Nejdet Yalçın'a muvaffakiyetler dilerim."

(İsa Okutan, Demokrat Türkiye Gazetesi, 16.6.1960).

Yazar bu yazısında siyasi konulara hiç değinmemiş sadece şehirde yaşanan sorunlar hakkında naif cümleler kurarak Celal Erikan'a veda etmiştir. Mahmut Celal Öncel ise aynı gazetede çıkan, ordunun idarede sivilleşmeye dönük adımını öven ve basın özgürlüğü konusunda atılan adımlara dikkat çeken, yazısında şunlara yer vermiştir:

"ONBEŞ GÜNLÜK ASKERİ İDARE

Gazeteci fikir hürriyetini savundu, hapishanelerden yılmadan, hakikatleri ortaya koydu; talebe hürriyeti için mücadele etti, bu uğurda şehid verdi; ordu ise 27 Mayıs inkılabını

başardı. Kan dökmeden Avrupai bir inklap. Ve hiçbir inklabın yapamayacağını Sayın Orgeneral Cemal Gürsel yaptı: Derhal demokratik nizamın tatbikine geçti.

İnklap tarihinden on beş gün sonra idareyi sivilleştirdi. Çünkü gayesi asildi. Orduyu... saltanatın zevkine alıştırmak istemedi. Onun asıl vazifesine dönmesini daha faydalı buldu." (Mahmut Celal Öncel; Demokrat Türkiye, 16.6.1960).

Öncel'in yazısının yayınlandığı günlerde Demokrat Parti döneminde hapse atılmış tutuklu gazeteciler açısından önemli bir gelişme yaşanmıştır. 27 Mayıs askeri yönetimi, 12 Haziran 1960 'da profösörlerden oluşan komitenin hazırladığı geçici anayasayı kabul etmiştir. Böylece komite siyasi mahkumları serbest bırakmış; basın ve toplantı özgürlüklerini tekrar tanımıştır. Yazar yazısında meslektaşlarının serbest bırakılmasından ve askerinin sivilleşme yönünde adım atmasından duymuş olduğu sevinci dile getirmiştir. Bu sevinç ile övgü dolu cümleler kurmuştur. Ancak Şanlıurfa'da ne İsa Okutan'ın memnuniyetini ifade ettiği istikrar ne de Mahmut Celal Öncel'in askeri iktidarın sivilleşmesi yönündeki sevincini sürdürecektir durum devam etmiştir.

Şehrin hem Valisi hem de Belediye Başkanlığı görevine atanan Nejdet Yalçın, ilin ihtiyacı olan elektrik, su, yol gibi sıkıntıları giderememiştir. Ülke ekonomisinin kötü olmasının da bunda payı vardır. Demokrat Parti döneminde hazinenin boşaltıldığı söylenmektedir. Bu nedenle her yerde insanlar devlet hazinesine bağışlarda bulunmaktadır. Şanlıurfa'da da hazineye bağışlar vardır ve neredeyse her gün gazetede hazineye bağış yapanların listesi yayınlanmıştır. Bu listede kimlerin hazineye bağış yaptığının yanı sıra ne kadar yaptığı da yer almaktadır.

Ülke genelinde yaşanan ekonomik sıkıntılar Şanlıurfa'da da yatırımların yapılmasını engellemiştir. Şehir ile ilgili sıkıntıların dile getirildiği haberler gazetede

ancak müdahaleden aylar sonra yer alabilmiştir. 1960 yılının son aylarına kadar gazete yerel işlevini neredeyse tamamen yitirmiş, adeta askeri iktidarın basın bülteni gibi yayın yapabilmıştır. Gazetenin sayfalarında hemen hergün Cemal Gürsel'in basın bültenleri ve açıklamalarına yer verilmiştir.

Gazetede o günlerde atılan başlıklardan bazıları şöyle olmuştur;

-Şehrimizde Hazineye Bağışlar Devam Ediyor (Demokrat Türkiye, 27.6.1960)

-Yargıtay birinci Başkanının Orgeneral CEMAL GÜRSEL'e Cevabı (Demokrat Türkiye Gazetesi, 30.6.1960)

-Orgeneral Cemal Gürsel'in Cezayir Hakkında Demeci (Demokrat Türkiye Gazetesi, 4.7.1960)

-İnkılabın Parolası Çalışmak (Demokrat Türkiye Gazetesi, 7.7.1960)

-Devlet ve Hükümet Başkanı Orgeneral Cemal Gürsel'in Bakanlıklara Bir Tamimi (Demokrat Türkiye, 7.7.1960)

-27 Mayıs İsimli Bir Sigara Çıkıyor (Demokrat Türkiye, 18.7.1960)

Yerel bir gazete olan *Demokrat Türkiye (Şanlıurfa İçin Hizmet) Gazetesi'nin* askeri müdahale olduktan sonra uzun bir müddet haber içeriğinin değiştiği, neredeyse iktidarın yayın organı gibi yayın yaptığı görülmüştür. Gazetenin bu yayın politikasını siyasal erkin resmi politikalarına destek olmak şeklinde yorumlamak mümkündür. Zira otoriter medya kuramı siyasal erkin politikalarından sapmayı da cezai bir sorumluluk olarak kabul eder. Ülkenin içinde bulunduğu ağır siyasi ortam içerisinde gazete belli ki bir süre otoriteden yana bir yayın çizgisi izlemeyi uygun bulmuştur.

4. 2. 3. Yerel Basının Yerel İşlevinin Zayıflaması

Demokrat Türkiye Gazetesi yerel bir gazetedir. Bir yerel gazetenin işlevleri arasında, yayınlandığı mahalde yönetim tarafından yapılan kamu hizmetlerini halka duyurmak ve halk adına bu hizmetlerin denetimini yapmak da vardır. Ancak 27

Mayıs askeri müdahalesi gerçekleşikten sonra *Demokrat Türkiye Gazetesi* uzun bir süre bu işlevini yerine getirememiştir. Yayınladığı haberlerle askeri iktidara bağlı bir yayın organı gibi hareket etmiştir.

1960 yılının son aylarında şehirdeki aksaklıklar katlanılmaz hale gelmiştir. Nerdeyse günün yarısında elektrikler kesilmekte sular akmamaktadır. Yol yapım çalışmaları istenilen şekilde devam etmektedir. Şehir halkı bu durumdan son derece rahatsızdır. *Demokrat Türkiye Gazetesi* artık bu tür haberlere müstear (takma) isimlerle yayınlamış olduğu yazılarla yer vermeye başlamıştır.

24 Ekim 1960 tarihinde gazetede *Dost* imzalı bir köşe yazısı yayınlanmıştır. Bu yazıda belediye kaçak yapılardan dolayı eleştirilmiştir. *Arada bir* adlı köşede şunlar yazılmıştır;

"Belediyemizin Dikkat Nazarına!..

Duyduğumuza göre, kaçak bina inşaatı şehrimizde bir hayli almış yürümüştür. Sakıt iktidar zamanında gelişi güzel verilen Ruhsatıyetelerle de bazı kimseler, o ruhsatıyeye ev inşaatı yaptırmaktadırlar.....

.....

Acaba Belediye Fen işleri ne ile meşguldurler? Halen sakıt iktidar devrindeki uyuşukluğumu çekiyorlar? Çekiyorlarsa işgal ettikleri koltuk babalarının malı değildir, yapamıyorlarsa çekilirler yerlerine işin ehli biri gelir o zaman.

.....çalışmak, çok çalışmak, bunu Devlet ve Hükümet Reisi sayın CEMAL GÜRSEL söylemişti. Artık o devirler geçti. İnkılap Türkiyesindeyiz İnkılap.....! " (Dost, Demokrat Türkiye Gazetesi, 24.10.1960).

Demokrat Türkiye Gazete'sinde yayınlanan bu yazıda Belediye çok sert ifadelerle eleştirilmiştir. Bu nedenle de bir korunma yöntemi olarak yazarın adı verilmeyerek *Dost* müstear ismiyle yayınlanmıştır. Ayrıca yazıda eleştirilen durumla hiç ilgisi olmadığı halde belliki askeri iktidarla ters düşmemek için Cemal Gürsel'in

sözlerinden faydalanılmıştır. Çünkü halen bir askeri iktidar sürmekte ve Belediye Başkanlığı görevini halk tarafından seçilmiş bir isim yerine askeri iktidarın atadığı bir isim yürütmektedir. Gazete idaresi üzerinde hissettiği bu sessiz baskı nedeniyle bir yandan yerel idarecileri eleştirirken diğer yandan hükümet başkanı Orgeneral Cemal Gürseli yanına almıştır. Yazının yayınlanmasından birkaç gün sonra Belediye Fen işleri tarafından gazeteye bir tekzip yazısı gönderilmiştir. Belediye'nin kendini savunduğu tekzip yazısı 3 Kasım'da gazetede yayınlanmıştır.

Belediye tarafından gönderilen tekzip *Demokrat Türkiye Gazetesi'ni* durdurmamış yine eleştirilerine devam etmiştir. 27 Ekim'de *Arada Bir* köşesinde *Dost* müstear ismiyle bir yazı daha yayınlanmıştır. Yazıda şunlara yer verilmiştir;

"BELEDİYEDEN İSTEKLERİMİZ

Bazı okuyucularımız şu hususları sormaktadırlar. Biz de belediyeden rica ederek soralım.

-Kapalı otobüs durakları yapılmayacak mı?

-Buğday pazarı (ARASA) şehir içine belediyenin seçeceği yere geçecek mi, yoksa zorluk çekmekteyiz.

-Sinemaların halihazırdaki durumu, yani seansları aynı olmadığı ve bazı sinemalarda bazı sinemalarda belediye zabıtasının pasif kaldığını, gürültü ve sigara dumanından film seyredemiyoruz.

.....

-Sarayönünden Karameydanı camisine kadar olan yerin yarısı asfalt yarısı ise halen topraktır. Bu toprak yer yapımayacak mı?

.....

Yalnız unutmamak lazım, her işi belediyeye yüklemek doğru olmaz. Bizlerde elbirliğiyle çalışmalıyız."

(Dost, Demokrat Türkiye Gazetesi, 27.10.1960).

Gazetede yayınlanmış *Belediyeden İsteklerimiz* başlıklı yazıda Belediye'ye şehrin eksiklikleri konusunda sorular yöneltilmiştir. Belediye ile ters düşmekten de çekinildiği için soruları vatandaşın dilinden yazarak korunmaya çalışılmıştır. Ayrıca yazının sonunda kendilerine de bir takım sorumluluklar yükleyerek aslında iktidarı da hoş tutmaya çalışmıştır. Yazının hem müstear isimle yayınlanması hem kullandığı dil değerlendirildiğinde ciddi bir baskının var olduğunu söylemek mümkündür. Aksi bir durumda yazar adını yayınlar ve Belediye'nin yapmakla yükümlü olduğu işleri üstlenmek zorundaymış gibi bir ifade kullanmazdı.

Belediye'yle ilgili eleştirine devam eden gazete 1 Aralık 1960'ta *Ey Belediye* ismiyle bir yazı daha yayınlamıştır. Bu yazıda Lütfü Onan müstear ismiyle yayınlanan köşe yazısı aslında Yaşar İzgördü isimli daha sonraları gazetenin yazı işleri müdürü olan bir gazeteciye aittir. Lütfü Onan müstear ismiyle *Baş* adlı köşesinde yayınladığı yazısında Yaşar İzgördü şunlara yer vermiştir;

"Ey Belediye..

Bu memlekette belediye var mıdır yok mudur?

Hem vardır hem yoktur. Vardır: Çünkü kapısında bütün azametiyle bir levha durur. Sonra ufak bir hareket için hızır gibi yetişen ceza memurları vardır, tahsildarları kontrolleri... vardır.Yoktur:Çünkü sokaklar lambasız, işler karmaşık daha kötüsü muhattap bir merci yok. Mesela biz elimizden geldiği kadar mevzuları istedik ama noldu? Nebir açıklama ne bir tavzih ne bir tekzip, kabul ediyoruz bazı imkansızlıklar olabilir ama bunlar efkari umumiye arzedilmeli. Bir basın toplantısı veya gazetecilere gönderilecek iki satır bir yazı halkı aydınlatabilir.

Gazeteler belediye hakkında yazılarla doludur, neden bunlara cevap verilmez. Sükut ikrardır yoksa. Biliyorum, biliyorum bir basın toplantısı bile yapılırsa ilk önce söyleyecekleri söz şudur:

Neden hep belediye belediye.

Söyliyelim , hatalarını bile diye..." (Lütfü Onan, Demokrat Türkiye Gazetesi, 1.12.1960).

Yaşar İzgördü'nün yazısında Belediye'ye getirdiği eleştiriler arasında yetkililerin basına olan ilgisizliği vardır. Ona göre gazetede şehrin eksiklikleri ile ilgili haberlere Şanlıurfa Belediyesi'nden yazılı veya sözlü hiçbir cevap gelmemektedir. Yetkililer basını, adeta yok saymaktadır. Yazar yazısında bu eksikliğin giderilmesi konusunda uyarıda bulunmuştur.

Bu talebe yanıt çok gecikmemiştir. Şehrin hem Valisi hem Belediye Başkanı olan Nejdet Yalçın 13 Aralık'ta bir basın toplantısı düzenlemiştir. Toplantı *Demokrat Türkiye Gazetesi'nde* 15 Aralık'ta manşetten yayınlanmıştır. Haberin başlığında "*Sayın Valimiz NEJDET KARAYALÇIN, Basın Toplantısında Belediye Hakkında Gazetecilere İzahat Verdi*" ifadesi kullanılmıştır. Vali "Belediye hakkında, gazetelerde bir sürü tenkit yazıları çıkıyor. Belediye hakkında siz sorun ben suallerinizi cevaplandırayım" demiş ve gazetecilerin sorularını cevaplandırmıştır. Yapılan basın toplantısı ile askeri otoritenin atamış olduğu, şehrin en üst düzey mülki amiri sonunda gazeteleri muhattap almıştır. Bu gazetecilerin halka karşı sorumluluklarını ve mesleki işlevlerini yerine getirebilmeleri adına atılmış olumlu bir adımdır. Ancak bu olumlu gelişme sözde sivil olan askeri iktidardan sonra atanan Şanlıurfa Valisi ve Belediye Başkanı Nejdet Yalçın'ın görevinin son günlerine denk gelmiştir.

Askeri müdahaleden 15 gün sonra görevi sivillere bırakan 27 Mayıs askeri yönetimi yerel yönetimlere tekrar askerleri atamaya başlamıştır. Bu konuyla ilgili *Demokrat Türkiye Gazetesi'nde* ilk haber 22 Eylül 1960'ta yayınlanmıştır. Habere göre ordunun gençleştirilmesi sırasında emekliye ayrılan generallerden üçü çeşitli

illere vali olarak atanmıştır. Bu atamalar devam etmiş ve sonunda Urfa'ya da emekli bir asker, vali olarak atanmıştır.

Alaattin Kıral Gaziantep Jandarma Sınır Tuğay Komutanlığı'ndan emekli olan bir Tuğgeneraldir ve Şanlıurfa'ya vali olarak tayin edilmiştir. Kıral'ın Şanlıurfa'da göreve başladığı 6 Şubat 1961 tarihinden sonra şehirde tam olarak baskıcı bir askeri iktidar yaklaşımı hüküm sürmeye başlamıştır.

Gazetenin sahibi Ömer Okutan'a göre Şanlıurfa'ya vali olarak atanan Alaattin Kıral tam bir askerdir ve oldukça sert bir mizaca sahiptir. Emekli olmasına rağmen halen bir asker gibi davranmakta kendisine de vali değil paşam diye hitap edilmesini istemektedir. O dönem gazetede yine takma isimlerle yazılar yayınlanmaktadır. Okutan'a göre o günlerde kimse askeri iktidarı doğrudan karşısına almak istemediğinden müstear isimlerle yazılar yayınlamışlardır. Ancak bu yolla şehrin idaresinde yaşanan sıkıntıları dile getirebilme şansına sahip olmuşlardır. Özellikle Alaattin Kıral'ın Valiliği döneminde gazete olarak sözlü bir biçimde çok baskıya uğradıklarını belirten kaynak kişi; O dönem gazetede Hakkı Savunan ve Dilek Söyler takma adıyla eleştirel yazılar yayınlayan Yaşar İzgördü'nün Vali'yle bu sebeple çok defa karşı karşıya geldiğini belirtmiştir.

Ömer Okutan Alaattin Kıral hakkında şunları aktarmıştır; "Alaattin Kıral tam bir askerdir. Herşeyi iyi bildiğini düşünür ve her işimize karışırdı. Gazetede çıkan en ufak bir eleştiri onu rahatsız eder ve telefonla şikayetlerini bildirirdi. Haberi nasıl yapacağımızı anlatır, gazeteciliği bize öğretmeye kalkardı. Kıral'ın bu tutumu sadece gazetecilere yönelik değildi. Öyle ki belli bir saatten sonra at arabalarının evinin önünden geçmesini bile yasaklamıştı. Yasakçı bir zihniyete sahipti. Birgün bir yazısından dolayı gazeteci bir arkadaşımızı makamına çağırmıştı. Arkadaşın anlattığına göre makam odasına girdiğinde Vali kendisine oturmayı teklif etmemiş ve

bir eri azarlar gibi azarlamıştı. Gazetecinin *sayın valim* diye başlayan cümlesini tamamlamasına izin vermeden "*bana Vali deme ben Paşayım, Paşa*" diye susturmuştur. 27 Mayıs dönemi boyunca geçirdiğimiz en sıkıntılı günleri, Vali Alaattin Kırıl döneminde yaşadığımızı çok açık bir şekilde söyleyebilirim" (Ö. Okutan, Kişisel Görüşme, Ekim 10, 2013).

Yerel bir gazete, yayınlandığı şehrin sorunlarını gazetede işler ve kamu yöneticilerini bu sorunların çözümü noktasında harekete geçirir. Ancak 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesinden sonra yerel bir gazete olan *Demokrat Türkiye (Şanlıurfa için Hizmet) Gazetesi* bu işlevinden uzun bir süre uzaklaşmıştır. Şehrin sorunları ile ilgili haberler takma adlarla yayınlanmıştır. Takma adların tercih edilmesi gazetecilerin yetkileri oldukça geniş olan askeri yönetimin doğrudan hedefi olmamak adına tercih edilmiştir.

Otoriter medya kuramına göre bir basın kuruluşuna sahip olmak siyasi erke bağlı olmanın yolundan geçmektedir. Bu durumda siyasi erki eleştirmek bir çok cezai işlemin kapısını açmaktadır. Gazetenin yöneticileri yerel yönetimi eleştirirken takma ad kullanmayı ellerinde olan bu gazetenin hem işlevlerini yerine getirmek hem de cezai işlemlerden kurtulmanın bir yolu olarak görmüşlerdir.

27 Mayıs döneminin yerel basınla ilişkileri *Şanlıurfa İçin Hizmet Gazetesi* örnekleme üzerinden; haber dilinde temkinli yaklaşımı, haber içeriğinin değişmesi (iktidarın yayın organı haline gelmesi), yerel basının yerel işlevinin zayıflaması başlıkları altında analiz edildiğinde, otoriter medya kuramının özelliklerinin baskın olduğunu söylemek mümkün olmuştur.

SONUÇ

Basın tarihi incelendiğinde görülmektedir ki, gazetelerin çok büyük bir bölümü yerel olarak doğmuş; bazıları ekonomik ve teknolojik gelişmelerden yararlanınca, yerel özelliklerini terk ederek ulusal, hatta Avrupa'daki bazı gazeteleri hatırlamak gerekirse uluslararası olmuşlardır. Örneğin bugün ulusal nitelik taşıyan hatta Avrupa'da bile baskı yapan birçok Türk gazetesinin İstanbul dışına gerçek anlamda dağıtım yapmaları, ancak 1960'lı yılların başlarında gerçekleşmiştir (Girgin, 2009:235). Bugün gelinen noktada ise, yerel basın ekonomik zorluklarla mücadele etmekte ve bir çok sorunla baş ederek ayakta durmaya çalışmaktadır. Özellikle milli mücadele yıllarında ciddi bir kamuoyu oluşturarak zafere ulaşma hususunda önemli katkılar sağlamış olan yerel basının, bu gücünü gün geçtikçe kaybettiği görülmektedir.

Bugün Türkiye'de yerel basın çok ciddi bir kriz içerisinde ayakta kalma savaşı vermektedir. Türkiye genelinde resmi ilandan pay almak için özel haberden yoksun, yayın yaptığı şehrin sorunlarına duyarsız, ajans haberciliğinin ön planda olduğu naylon gazeteler çıkarılmaktadır. Bu tür gazetelerin sayısındaki artış, resmi ilan pastasını bölmekte ve gerçekten bu mesleği sürdürmek isteyen gazeteleri ekonomik olarak zor duruma düşürmektedir. Buna karşın Basın İlan Kurumu bu tür sorunların yaşandığı illerde şube açarak gazete sayısını azaltmaya yönelik çalışmalarda bulunmaktadır.

Basın İlan Kurumu (BİK) 2013 yılı Temmuz ayında Şanlıurfa'da da bu amaçla bir şube açmıştır. Şube açıldığında resmi ilan alan gazetelerin sayısı 26 iken bugün bu sayı 16'ya düşmüştür ve hali hazırda bu sayının yarıya düşürülmesi için uğraş verilmektedir. BİK gazete sayısını düşürerek, gazeteleri ekonomik olarak

doyuracak olan resmi ilanı almasını sağlamaya çalışmaktadır. Böylece yerel gazetelerin nitelikli eleman çalıştırarak kalitesini arttırması ve daha geniş bir okur kitlesine ulaşacak imkanlara kavuşturulması amaçlanmaktadır. Ancak Basın İlan Kurumu'nun gazeteleri denetlerken onları sıradan bir mesleki kurum olarak görmesi ve özellikle satış, alış gibi sayısal veriler çerçevesinde değerlendirmesi, gazeteleri gerçek amacından çıkarıp, bir muhasebeci gibi davranmaya ve düşünmeye itmektedir. Oysa ister yerel, ister yaygın olsun gazeteler, temelde fikirlerin taşındığı araçlardır onları sadece satış rakamlarına bakarak ve bu sayısal veriler üzerinden değerlendirmek mümkün değildir. BİK'in bu tür uygulamaları, üzerinde ayrıca düşünülmesi gereken bir mevzudur. Sonuç olarak, Basın İlan Kurumu'nun, Anadolu basınına güçlendirmek ve ilanların dengeli bir biçimde dağıtılmasına aracılık etmek amacıyla kurulmuş bir kurum olduğu unutulmamalıdır.

Yerel basının gücünü kaybetmesinde, çekilen ekonomik güçlüğü yanı sıra prestij kaybının da olduğunu söylemek mümkündür. Zira toplum önünde prestij ve üstünlük kazanmak adına kurulan gazeteler tam tersine gazete ve gazetecilerin prestij kaybına uğramasına neden olmuştur. Bu amaçla o kadar fazla sayıda gazete kurulmuştur ki okuyucunun gazetelere güveni sarsılmıştır. Kendi içinde bir ironi oluşturan bu sorun, somut olarak karşımızda durmakta ve mesleğe samimiyetle gönül vermiş gazetecilerin performanslarını da etkilemektedir. Ayrıca aynı sebeplerden ötürü yerel basın, yerel yönetimler ve kamuoyu üzerindeki olumlu etkisini de yitirmektedir. Bugün toplum nezdinde saygınlığını kaybetmekte olan yerel basının bir an önce sorunlarını çözmesi gerekmektedir. Zira yerel basın demokrasi çarkının en önemli dişlilerinden birisidir.

Şanlıurfa için Hizmet Gazetesi de Türkiye genelinde yerel basın açısından yaşanan krizden etkilenmiştir. Gazete bugün 55 yıllık geçmişi ve deneyiminden

aldığı güçle ayakta durmaya devam edebilmektedir. Yaklaşık dokuz senedir Şanlıurfa İçin Hizmet Gazetesi'nde çalışan bir fikir işçisi olarak, yerel basın kanayan yarasını kapamanın ve yaşadığı zorluklara dikkat çekmenin yollarından birisinin de yerel gazetelerin var olan arşivlerinden yararlanarak akademik ve mesleki düzeyde daha çok çalışma yapılmasından geçtiğine inanıyorum. Bu şekilde yerel gazetelerin varlıklarının önemine dikkat çekilmiş olacak ve akademisyenlerle gazeteciler arasındaki mesafe azalacaktır. Bu yakınlaşmanın yerel basının bir diğer problemi olan eğitimsiz iş gücü sorununun da çözümüne vesile olacağını düşünmekteyim.

Yerel gazeteler şehirlerin hafızalarıdır. Onların arşivleri kullanılarak birçok konuda çalışma yapmak ve o şehrin tarihine ışık tutmak mümkündür. Oysa yerel basın ile ilgili çalışmalar daha çok işlevi, önemi, sorunları ve çözüm önerileri çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Diğer araştırmalar da bu temel başvuru kitaplarının etrafında şekillendirilmiştir. Türk siyasi tarihinin önemli olaylarından birisi olan 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesinin, yerel basın ile ilişkilerini Şanlıurfa İçin Hizmet Gazetesi örneği üzerinden tartışan bu çalışma, literatürde bir boşluğu doldurabilmesi ve yerel basın üzerine yeni çalışmalara kaynaklık edebilmesi bakımından önemlidir.

27 Mayıs dönemi, 1961 Anayasası ile basın özgürlüğünü koruma altına almış olan ve bir askeri iktidardan beklenmeyecek kadar liberal bir dönemdir. Basın özgürlükleri açısından çok olumlu uygulamalar bu dönemde hayata geçirilmiştir. Türkiye'de en çok gazete ve derginin yayınlandığı dönem olarak kabul edilmektedir. 27 Mayıs döneminin yaygın basına yönelik uygulamaları incelendiğinde, liberal yönünün baskın olduğunu söylemek mümkündür. Ancak Şanlıurfa'da yayın yapan *Demokrat Türkiye (Şanlıurfa İçin Hizmet) Gazetesi* üzerinden yürütülen bu

araştırmada; 27 Mayıs d6neminin yerel basın ile ilişkilerinin otoriter medya kuramının 6zellikleri 6er6evesinde şekillendiği g6r6lm6řt6r.

5 şubat 1959 yılında dedem İsa Okutan tarafından şanlıurfa merkezde kurulmuş olan, o g6nk6 zorunlu adıyla *Demokrat T6rkiye* bug6n6n *şanlıurfa İ6in Hizmet Gazetesi* doğum yılı itibariyle T6rkiye'de ger6ekleşen 1960, 1971 ve 1980 askeri darbelerinin hepsini yaşamış bir gazete olma 6zelliğini taşımaktadır. 6alışmada 6mer Okutan dışında o d6nem gazetede yazı yazmış olan adı ge6en kişilerin ve askerlerin vefat etmiş olması, tamamlanması m6mk6n olmayan bir eksiklidir. Ayrıca ne şanlıurfa Valiliği arşivinde, ne de şanlıurfa İl Halk K6t6phanesinde o d6neme ait yerel d6k6manlar bulunmadığından daha kapsamlı bir 6alışma ger6ekleştirilememiştir.

Askeri m6dahaleden sonra gazetede uzun bir zaman, sadece Orgeneral Cemal G6rsel'in veya şanlıurfa Tugay Komutanı Celal Erikan'ın a6ıklamaları yer almış, neredeyse askeriyenin resmi bir yayın organı gibi yayın yapılabilmiştir. Gazete sayfalarında yerelin sorunları hakkında en ufak bir habere yer verilmemiştir. Askeri y6netimi rahatsız eden haberler yazılı olmasa da s6zl6 olarak sık6a uyarı almıştır. Gazetede askeri y6netimin yerel bazda yaptığı uygulamaları eleştiren yazılar ancak m6stear(takma) isimlerle yayınlanabilmiştir. Bir gazetede ger6ek isim yerine m6stear isimle yazı yazmak, ancak yazının muhatabına karşı doğrudan hedef olmamak amacıyla kullanılmaktadır. Bu durum, yerel gazetelerde bug6n bile zaman zaman kullanılan bir y6ntem olmakla birlikte, *Demokrat T6rkiye (şanlıurfa İ6in Hizmet) Gazetesi'nin* o g6nlerde, 6zellikle yerel y6netimi eleştiren t6m yazılarda bu yolu se6mesi, alenen olmasa da perde arkasında hissedilen 6ok ciddi bir baskının g6stergesidir.

Öte yandan gazetenin sahibi Ömer Okutan askeri rejimin iktidara el koymasıyla, birlikte gazete kağıdı temini konusundaki sorunlarının bir nebze de olsa çözüldüğünü belirtmiştir. Bu onları gazeteyi istedikleri sayıda basmaları konusunda rahatlatmıştır. İlan dağıtımında gazeteyi etkileyen bir durum olmamıştır çünkü gazete resmi ilan yayınlama ücretini önceki gibi valilik aracılığıyla almaya devam etmiştir.

KAYNAKLAR

Kitaplar

Ağaoğlu, S. (1993). Siyasi Günlük Demokrat Parti'nin Kuruluşu. İstanbul: İletişim Yayınları.

Akşin, S. (2013). Kısa Türkiye Tarihi. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Arabacı, C. , Ayhan, B. , Demirsoy, A. , Aydın, H. (2009). Konya Basın Tarihi.

Konya : Palet Yayınları.

Başbakanlık Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, (1997). T.C. Hükümet Programlarında Basın (1924-1997). Ankara: Başbakanlık Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü.

Demir, V. (2007). Türkiye'de Medya Siyaset İlişkisi. İstanbul: Beta Basım.

Eroğul, C. (2003). Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi. Ankara: İmge Kitapevi.

Elmas, E. & Kurban, D. (2011). İletişimsel Demokrasi – Demokratik İletişim , Türkiye'de Medya: Mevzuat, Politika, Aktörler. İstanbul: Tesev Yayınları.

Eser, T. (1965). Basında Kavgalar. İstanbul: Rek – Tur Kitap Servisi.

Gezgin, S. (Ed.). (2007). Türkiye'de Yerel Basın. İstanbul : İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları.

Girgin, A. (1997). Türkiye'deki Yerel Basının Gelişmesi. İstanbul: Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.

Girgin, A. (2009). Türkiye'de Yerel Basın. İstanbul: Der Yayınevi

Göze, A. (2006). Türk Kurtuluş Savaşı ve Devrimi Tarihi. İstanbul: Beta.

- Güngör, N. (2013). İletişim , Kuramlar ve Yaklaşımlar. Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Gürel, N. (2004). Şu Bizim Medya. İstanbul: Bas-Haş
- Işık, M. (2012). Dünya ve Türkiye Bağlamında Kitle İletişim Sistemleri. Konya: Eğitim Yayınevi.
- İnuğur, M. N. (1992). Türk Basın Tarihi. İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.
- İnuğur, M.N. (2005). Basın ve Yayın Tarihi. İstanbul: Der Yayınları.
- Kabacalı, A. (1990). Başlangıçtan Günümüze Türkiye’de Basın Sansürü. İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.
- Karpat, K.H. (2013). Türk Siyasi Tarihi Siyasal Sistemin Evrimi. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kaya, A.R. (1985). Kitle İletişim Sistemleri. Ankara: Teori Yayınları.
- Keane, J. (2010). Medya ve Demokrasi. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Koç. İ.C. (2006). Tek Parti Döneminde Basın İktidar İlişkileri (1929-1938). Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Koloğlu, O. (2013). Osmanlı’dan 21.Yüzyıla Basın Tarihi. İstanbul: Pozitif Yayınları.
- Mcquail, D. (1994). Kitle İletişim Kuramı (Giriş). Çev. Ahmet Haluk Yüksel, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Öymen, A. (2013). Ve İhtilal. İstanbul: Doğan Kitap.
- Özbudun, E. (2011). Otoriter Rejimler, Seçimsel Demokrasiler ve Türkiye. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Özdağ, Ü. (2004). Ordu-Siyaset İlişkileri ve 27 Mayıs İhtilali. İstanbul: Boyut Yayın Grubu.
- Özgen, M. (1998). Gazetecinin Etik Kimliği. İstanbul: Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.
- Öztürk, M. (2012). 27 Mayıs Devleti 1960-2011. İstanbul: Ufuk Yayınları
- Perin, C. (1974). Tarih Boyunca Düşünce ve Basın Özgürlüğü. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Salihpaşaoğlu, Y. (2007). Türkiye’de Basın Özgürlüğü. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Sertel, Y. (2002). Susmayan Adam Babam Gazeteci Zekeriya Sertel. İstanbul: Cumhuriyet Kitap Kulübü.
- Severin, W. J., Tankart, J. W. (1994). İletişim Kuramları: Kökenleri, Yöntemleri ve Kitle İletişim Araçlarında Kullanımları, Çev. Ali Atıf Bir, N. Serdar Sever, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Siebert, S.F., Peterson, T., Schramm, W. (1963). The Four Theories of The Press. Urbana: University of Illinois Press.
- Şahhüseyinoğlu, H.N. (2005). Dünden Bugüne Düşünceye ve Basına Sansür. Ankara: Paragraf Yayınları.
- Tek, H. (2006). Darbeler ve Türk Basını. İstanbul: Bilgeoğuz Yayınları.
- Topuz, H. (2012). II. Mahmut’tan Holdinglere Türk Basın Tarihi. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Tokmakçioğlu, E. (2011). Türk Basın Tarihi. Ankara:İsim Yayınları.

Makaleler

Dergiden Makaleler:

Atabek, N. (2005). Tarihsel Süreçte Türkiye’de Yerel Basın ve Yerel Yönetimler. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 23, 63-74.

Büyükbakkal, G.N. (2005). Türkiye’de Yerel Basının İşlevi ve Önemi. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 23, 83-88.

Gezgin, S. (1998). Yerel Basın ve Değerlendirme Ölçütleri. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 7, 5-14.

Koyukan, B. R. (1995). Anadolu Basını Hakkında İstatiki Gözlemler. Konya. Kebikeç, 2, 165-175

Özgen, M. (2005). Osmanlı’dan Günümüze Yazılı Basın ve Siyaset İlişkisi. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 23, 13-21.

Öztürk, A. (1997). Basın Özgürlüğü Kuramları. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 5, 73-93.

Ünal, Ş. (1996). Yerel Basının Sorunları. Yeni Türkiye Dergisi Medya Özel Sayısı, II (12), 1068-1072.

Vural, A.H. (1996). Yerel Kamuoyunun Kitle iletişim Aracı Olarak Yerel Basın. Yeni Dergisi Medya Özel Sayısı, II (12), 1053-1067.

Yağbasan, M. (2005). Yerel Medya Olgusuna Genel Bir Bakış ve Günümüz Elazığ Medyası. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 21, 81-91.

Yurdağul, H. (1996). Basın Elbetteki Milletın Müşterek Sesi ve Hissidir. Yeni Türkiye Dergisi Medya Özel Sayısı, II (12), (1078-1079).

Yücedoğan, G. (2002). Günümüzde Yazılı Basın Olgusu. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 15, 153-163.

Kitaptan Makaleler:

Gezgin, S. (2007) Türkiye’de Yerel Basın. Gezgin, S. (Ed). Türkiye’de Yerel Basın içinde (ss: 179-196). İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları.

Gürelı, N. (2001). Yerel Televizyon ve Gazetelerde Yayıncılığın Ortak ve Farklı Yanları.Yerel Basın Eğitim Seminerleri Dizisi: 22 içinde (ss:139-150). İstanbul: Konrad Adenauer Vakfı.

Gürelı, N. (2007). Yerel Basının İşlevi ve Demokrasilerde Önemi. Gezgin, S. (Ed). Türkiye’de Yerel Basın içinde (ss: 171-175). İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları.

İlkiz, F. (1999). Cevap ve Düzeltme Hakkı. Yerel Basın Eğitim Seminerleri Dizisi: 13 içinde (ss: 19-51). İstanbul: Konrad Adenauer Vakfı.

Kurşun, A.K. (2007). Yerel Basının Yerel Siyasi Katılıma Etkisi . Suat Gezgin (Ed). Türkiye’de Yerel Basın içinde (ss: 375-383). İstanbul. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları.

Sarı, H. (1998). Yerel Basının İşlevi ve Önemi. Yerel Basın eğitim Seminerleri Dizisi 9 içinde (ss: 131-141) İstanbul: Konrad Adenauer Vakfı Yayınları.

Vural, M.A. (2007). İşlev, Önem ve Misyonlarıyla Yerel Basın ve Eskişehir Örnekleminde Elde Edilen Bulgular. Sedat Gezgin (Ed). Türkiye’de Yerel Basın İçinde (ss: 337-356). İstanbul: . İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları.

Gazeteden Makaleler

Dost. (1960, Ekim 24). Belediyemizin Dikkat Nazarına. *Demokrat Türkiye Gazetesi*, 163, 1.

Dost. (1960, Ekim 27). Belediyeden İsteklerimiz. *Demokrat Türkiye Gazetesi*, 160,1.

Okutan, İ. (1960, Mayıs 30). Sayın Başvekilimize Çekilen Telgraf. *Demokrat Türkiye Gazetesi*, 121,1.

Okutan, İ. (1960, Haziran 16). Düzen Ve İstikrar. *Demokrat Türkiye Gazetesi*, 125, 1.

Onan, L. (1960, Aralık 1). Ey Belediye. *Demokrat Türkiye Gazetesi*, 174, 3.

Öncel. M.C. (1960, Haziran 9). Milli Selamet ve Refah Uğruna. *Demokrat Türkiye Gazetesi*, 123,1.

Öncel, M. C. (1960, Haziran 16). Onbeş Günlük Askeri İdare. *Demokrat Türkiye Gazetesi*, 125, 1.

Sayın Orgeneral Cemal Gürsel’in Başkanlığında Hükümet Teşkil Edildi. (1960, Mayıs 30). *Demokrat Türkiye Gazetesi*, 121, 1.

Sayın Valimiz Nejdet Yalçın, Basın Toplantısında Belediye Hakkında Gazetecilere İzahat Verdi (1960, Aralık 15). *Demokrat Türkiye Gazetesi*, 178, 1.

Urfa Garnizon Komutanlığının 11 No'lu Tebliği. (1960, Mayıs 30). Demokrat Türkiye Gazetesi, 121,1.

Urfa Askeri Valisi ve Garnizon Kumandanı Tuğgeneral Sayın Celal Erikan'ın 30/ 5/ 1960 gününde Basın Toplantısındaki Beyanatı. (1960, Haziran 2). Demokrat Türkiye Gazetesi, 122, 1.

Tezler

Arıkan,A. (1999). 1957-1961 Dönemi Türkiye'da Basının Durumu ve Basın İktidar İlişkileri. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı. Ankara.

Gürcüoğlu, F. (2007). Demokratikleşme Süresine Katkı Sağlayan Bir Araç Olarak Yerel Basının Yerel Yönetim Meclisler Bağlamında Kamuoyunu Bilgilendirme Düzeyi. Doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Öztürk, O. (2007). Demokrat Parti Dönemi Basın Rejimi ve Zafer Gazetesi (1957-1960) Ulus Gazetesi ile Karşılaştırmalı Bir İnceleme. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı. Ankara.

Tokmak, M. (2007). Basın İktidar İlişkileri Çerçevesinde Demokrat Parti ve Ankara Radyosu. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara.

Yavalar, D.E. (2009). Yerel Medya Bağlamında Kocaeli Medyası ve Sorunları. Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı.Kayseri.

İnternet:

10.10.2013, <http://tr.wikipedia.org/wiki/Y%C3%BCzellilikler#Gazeteciler>

15.10.2013, http://tr.wikipedia.org/wiki/6-7_Eyl%C3%BCl_Olaylar%C4%B1

10.09.2013, <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5187.html>

Okutan, B. (2010, Şubat 5). Yıl 1959. *Şanlıurfa İçin Hizmet Gazetesi*. alıntı yapılan

http://www.urfahizmet.com/yazarlar/kose_yazilari/bulent_okutan/2792195

Ayhan, B., Demirsoy, A. (2009). 1960'tan Günümüze Konya'da Yerel Gazetecilik

http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler/Adem%20DEM%C4%B0RS

[OY%20B%C3%BCnyamin%20AYHAN/131-156.pdf](http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler/Adem%20DEM%C4%B0RS). 07.01.2014

EKLER

EK. 1. Şanlıurfa İçin Hizmet Gazetesi Sahibi Ömer OKUTAN ile Kişisel Görüşme (10.10.2013)

Gazete ne zaman ve hangi amaçla kuruldu?

Gazetemiz 5 şubat 1959 tarihinde, babam İsa Okutan tarafında kuruldu. Kardeşim Nuri Okutan ile birlikte çalışıyorduk. O zaman gazeteyi 4 sayfa ve haftada iki gün yayınlıyorduk. Gazetenin adını Demokrat Türkiye koyduk. O dönem kağıt almak çok zordu. Özellikle de mahalli basın için. İstanbul'da çalışan bir gazeteci arkadaşımız bize böyle bir tavsiyede bulundu. "Adınızı Demokrat Türkiye koyarsanız Seka size kağıt satar" dedi ve o şekilde başladık. Buna rağmen o kağıdı almak için büyük zorluklar yaşadık, bakanlıklardan aracılar bulup kağıt temin etmeye çalışırdık.

Peki ya baskı makinası ?

Entertip denilen elle dizme makinesiyle gazete hazırlanıyor ve basılıyordu.

O dönem gazetede elle dizgiyi ve baskıyı yapan kimdi?

O zaman matbaayla iştilgal eden bir iki eleman tutmuştuk, onlar düzenlemeyi yapıyordu.

Gazetenin muhabirliğini kim yapıyordu*

Gazetenin muhabirliğini öncelikle ben ve kardeşim Nuri Okutan yapıyorduk. Ayrıca bu işi seven öğretmen ve hukukçu arkadaşlarımız bize haber yazıyorlardı.

O günleri hatırladığınızda en büyük sıkıntılarınız nelerdi?

O zaman bizim en çok sıkıntı çektiğimiz şey, elektrikti. Yazı dizme makinemiz elektrikle çalışıyordu. Entertipte 5 dakika elektriğin gitmesi bizim en az 2 saatimize mal oluyordu. Çünkü o potanın içersinde bulunan kurşun, 5 dakikada donuyor ve tekrar eski haline gelinceye kadar da 2 saat gibi bir zaman gerekiyordu. Ayrıca voltajların düşüşü ve yükselmesi de çeşitli arızalara neden oluyordu.

O günün koşullarında Urfa'da bir gazeteyle neleri değiştirebildiniz?

Daha önce de söylediğim gibi başlıca sorun, elektrik sorunuydu. Ayrıca susuzluk da en az elektrik kadar büyük bir sorundu. Bunlarla ilgili elimizden geldiği kadar, dilimizin döndüğü kadar ,sürekli olarak yayın yaptık. Hatta o zaman Başbakan Süleyman Demirel'in bile dikkatini çekecek şekilde yayınlarımız sürdü ve acil içme suyu ihtiyacı ismi altında Urfa'ya bir kaynaktan su temin edildi. Fakat bu da Urfa'nın su ihtiyacını tam olarak karşılamadı, sadece günün belirli saatlerinde su geliyordu. Çaresizce, her apartman, her ev deposu hacminde su depoluyordu. Urfa'nın elektrik ve su sorunu o dönem çok çok önemliydi. Sonra Atatürk Barajı yapıldı, çok şükür ondan dolayı sıkıntılarımız giderildi.

Gazeteyi kurduktan bir yıl sonra 27 Mayıs darbesi oldu. O dönemde gazeteniz, sıkı yönetimden dolayı herhangi bir sıkıntı yaşadı mı? Adnan Menderes döneminde gazete nasıldı, yerel basına herhangi bir baskı veya herhangi bir etkisi varmıydı?

Adnan Menderes'in yani Demokrat Parti'nin döneminde biz zaten yeni kurulmuştuk, çok fazla bir sıkıntı çekmedik, tabii ki çokta fazla zülfüyara da dokunamıyorduk. Çünkü her şey iki dudaklarının arasındaydı.

Darbeden sonra ise yine belirli bir süre benzer sorunları yaşamaya devam ettik.

Biraz darbe döneminden bahseder misiniz? Darbe günü gazete haberlerinde neyi yansıttınız, ne yaptınız?

O dönem son derece sancılı günler yaşadık; inkılap olmuş , asker yönetime el koymuş, valiliğe bir paşa , belediyeye ise bir subay getirilmişti. Böyle bir ortamda , bilhassa da mahalli bir gazete olarak, çok fazla aleyhte yayın yapma imkanına sahip değildik, çünkü sürekli olarak gözleri üzerimizdeydi. Zaman zaman tam bir denetim gibi, denetim gibi değilse de subaylar bizleri kontrol altında tutmaya çalışıyorlardı.

O dönemde valinin, paşa olarak, bir ay sorgusuz sualsiz insanları gözaltına almak gibi çok geniş yetkileri vardı. Kardeşim Nuri Okutan'ın mizacı bana göre daha sertti, üstelik askerliğini de yapmamıştı. Ben baktım ki, kendini tutmakta zorlanıyor, büyük sıkıntılara gireceğiz, kardeşimi zorla askere yolladım.Böylece o dönemi yumuşak bir şekilde atlatmaya çalıştık.

O dönemle ilgili aklınızda kalan anekdotlar var mıdır veya yapmış olduğunuz herhangi bir haberle ilgili bir uyarı aldınız mı?

Tabi, zaman zaman oluyordu. Mesela o zamanın Ticaret Odası Genel Sekreteri Halil Çizmecioğlu, gazetemize bir yazı yazmıştı. Emekli paşa olan valimiz Alattin Kıral bizim bu yazarımızla görüşmek istedi, biz de bunu yazarımıza ilettik.

Valinin makamında buluştular. Valiye hitap ederken “sayın valim” demiş, Vali ise ayak ayak üstüne atmış ve “sen bana vali diye hitap edemezsin, ben vali değilim, ben paşayım, bana paşam diyeceksin” diye yazarımıza çıkmış. Emekli olmuş, vali olmuş ama hala akli paşalıkta, askerliğin etkisinden çıkamamıştı, demek

ki. Görüştüğü herkese de aynı şekilde "Ben paşayım, sen bana paşam diyeceksin!" dermiş.

Arabanın fazla olmadığı dönemler, insanlar gerekirse faytona biniyorlar. Bir akşam Mehmet Ali Karadeniz isminde bir Ağır Ceza Reisi faytona binmiş eve gidiyor. Evine gidecek ama evinin yolunda Paşa'nın evi var. Tabi bu Vali paşamız rahatı kaçıdığı için geceleri evinin önünden faytonların geçmesini yasaklamış, bu yüzden de faytonun sürücüsü ara sokağa sapmak istemiş. Hakim faytoncuya "neden oraya sapıyorsun, yolundan git" demiş. Faytoncu da "yasak efendim" demiş. Hakim sormuş ; "Kim yasaklamış?" "Vali efendim" demiş sürücü. Hakim kızmış "Sen sürüyorum evladım, sorarsa paşana, memleketin hakimi geçiyor dersin" demiş. Böylece yasağı ilk delen hakim olmuş. O gecenin ardından Urfa'da oradan her geçen memleketin hakimi geçiyor deyip geçmeye başlamıştı.

Gazete haberinden dolayı ayrıca uyarı aldınız mı?

Gazetemizde "Hakkı Savunan" ve "Dilek Söyler" müstear ismiyle yazılar yazan Yaşar İzgördü vardı. O zaman yine bahsettiğim o paşa vali , bir akşam, bir yazıdan dolayı gazeteye telefon açıyor ve "Ben bu Dilek hanımla tanışmak istiyorum" diyor. O zaman yazı işleri müdürlüğümüzü de yapan rahmetli Yaşar İzgördü telefonda: "Paşam ben iletayim, sizinle görüşmek isterse görüştürürüm" diyor ve telefonu kapatıyor. Gazeteden bir ses çıkmayınca Vali yine arıyor Yaşar İzgördü'yü. Aslında Vali de içten içe Dilek Söyler'in müstear bir isim olduğunu ve o dönemde Urfa'da bir kadının yazı yazma olasılığının çok fazla olmadığını farkında. Erkek olduğunu bildiğinden de, aradığında ha bire de küfür savuruyor. Yaşar İzgördü de Paşa Vali'ye diyor ki "Efendim yazıları erkektir ama kendisini bilmem" deyince gülüşmeler başlıyor ve konu böyle kapanmış oluyor. Ancak genel olarak o günün

valisi Alaaddin Kıral halen asker gibiydi ve şoförlüğü şoförden, yazarlığı yazardan daha iyi bildiğini düşünürdü. İşte onun döneminde böyle sıkıntılar yaşadık.

İlk kurulduğunuz yıl haberlerinizden dolayı baskı veya sansüre uğradığınız oldu mu?

Yok. Biz mahalli gazete olduğumuz için o zamanki iktidarla pek işimiz olmuyordu. Biz mahalli ihtiyaçlarımızı ve eksiklerimizi dile getirmeye çalışıyorduk.

Menderes'in son dönemlerinde basın üzerinde bir baskı kurulduğu yazılıyor. Size böyle bir baskı kuruldu mu?

Hayır, o baskı daha çok ulusal gazeteler için geçerliydi. Biz mahalli gazete olduğumuz için bizim bütün haberlerimiz Urfa'nın sorunları ile ilgiliydi. Urfa'nın sorunlarını dile getirdiğimiz sürece de pek fazla bir sıkıntı yaşamadık.

Peki okunma oranınız ve etkinliğiniz nasıldı?

O dönemlerde şimdikinden daha fazla okuyucumuz vardı. Ayrıca da haberlere gerekli kişiler, yani makam sahibi insanlar ilgi gösterirdi. Takip eder, telefon açarlar ve açıklama yaparlardı. "Böyle değil de böyledir, bu doğrudur, bu yanlıştır veya biz bunu düzelterceğiz" derlerdi. O zamanlar gazeteye olan ilgi bugünlerden daha iyiydi.

Baskı sayılarınızı hatırlıyor musunuz günde ne kadar gazete dağıttınız?

O zaman, bir dağıtıcı tutmak suretiyle elden satış yapardık. Abonelerimiz dışında 300 civarında gazete satabilirdik. Bugün, o kadar satışımız bile olmuyor.

Peki kamuoyunu oluşturma konusundaki etkinliğiniz nedir ?

Bu sıralar Urfa'da nufusa göre gazete sayısı çok fazla,o yüzden fazla etkili olamıyoruz. Gazete sayısı 5-6 tane olsa biraz daha etkili olabilir. Ama internete yatırım yaptık . urfahizmet.com isimli bir web sitemiz var. İnternette çok daha etkiliyiz.

Size yerel gazeteciliği tanımlayın desem nasıl tanımlarsınız?

Yerel gazeteler yerel konuları dile getiren, şehrin sorunlarını takip eden onları yetkililere duyuran birer araçtır.

Peki gazetenin yaşadığı en zor dönem?

Hizmet Gazetesi olarak çok fazla baskı gördük demiyorum ama bilhassa 1960'lı yıllarda, o emekli paşa zamanında epey yorulduk, her şeye müdahale etmek isterdi. Kendisi doğrudan müdahale etmediği zamanlarda da başka kanallarla uyarmaya çalışırdı.

Resmi kurumların dışında, vatandaşlardan da bu gibi tepkiler gelirdi. Neden bu konuyu yazdın, neden bu konuyu yazmadın diye şikayetler olurdu. Tabii o zamanlar Urfa küçücük şehir, biz de Urfalıyız; Urfa'da doğduk, büyüdük. Hemen herkes bizi tanırđı, biz de herkesi tanırđık. Bu vaziyet, haber yaparken bizi zaman zaman kısıtlıyordu.

Bir daire müdürünün yıllarca olumlu haberini yaparsın, sonra kurumundaki bir sorun dile getirirsin, hazmedemez, seninle selamı sabahı keserdi. Bu tür sıkıntılarını çok yaşadık ama biz yine de doğru bildiğimiz şeyi yazdık. Kardeşim Nuri Okutan bana göre daha sert mizalıydı. Bazen ona tehditler geldi.

Hatta bazen gazeteye bir takım saldırılar da yapıldı ama biz bunları çok önemsemedik.

80 ihtilali öncesi fazla gazete yoktu. Toplam 2-3 tane gazete vardı. Bir sabah gazeteye geldim, cam kırılmış ve yerde büyük bir teneke vardı. Hiç elimizi vurmadan polise haber verdik. Polis geldi kutuda bomba olduğu anlaşıldı. Hatta öyle bir bomba ki patlasa binayı yıkacak güçte, Allaktan elimizi vurmamışız. Polisin söylediğine göre teneke düşerken bombanın bir bağlantısı kopmuş, o nedenle patlamamış. Zor ve sıkıntılı günlerdi o günler.

İlk kurulduğunuzda Urfa’da başka hangi gazeteler vardı.

O dönem haftalıkı bütün gazeteler, bizim dışımızda 3 tane gazete vardı. Yeni Urfa Gazetesi, Urfa’nın Sesi ve Akgün Gazetesi. Biz dördüncü gazeteyi çıkardık ve bizden sonra 3,4 tane daha gazete böyle haftalık olarak yayın hayatına girdiler.

Urfa’da ilk günlüğe geçen gazete hangisidir?

Urfa’da ilk günlük yayına geçen gazete, 1976 senesinde bizim Hizmet Gazetesi’dir. O dönemlerde “Entertip” denen yazı dizme makinaları kullanıyordu ve bu makinalarla günlük gazete çıkarmak çok zordu, gazete elle diziliyordu. Ben de kalktım, Adana'dan bir makina aldım ve tipo baskıya geçtim. O yüzden günlük olarak çıkarabiliyordum gazeteyi.

Basın ilan kurumu yönetmeliğine göre, günlük gazete çıkan yerde, günlük olmayan gazeteye ilan verilmiyordu. Arkadaşlarımıza haber saldım, dedim ki “ben böyle bir teşebbüste bulunacağım, haberiniz olsun, isterseniz gelin gazeteyi de birlikte çıkaralım ”. Onlarsa benim böyle bir yatırım yapacağıma inanmadılar ve

katılmadılar. Biz yayın hayatına başlayınca,ilanları kesildi. Mecburen 3-4 gazete birleşip “Şafak” isminde bir günlük gazete çıkarmaya başladılar ama 3-4 ortaklı olunca zaman içersinde anlaşımadılar ve yayın hayatlarına son verdiler.

Peki isim değişikliğini ne zaman ve ne için yaptınız?

Ben gazetemizin *Demokrat Türkiye* olan ismini zaten beğenmiyordum, yanlıymış gibi görünüyorduk, oysa biz bir taraf değildik. İlk kurulduğumuzda o zamanlardaki imkanlarda gazetemizin yaşamasını sağlamak için Demokrat Türkiye adını almıştık. Bizim bütün problemimiz kağıt alabilmektir. 1970 yılına gelmiştik, ilk fırsatta gazetenin ismini bir defaya mahsus olarak değiştirme hakkından yararlanıp, gazetemizin adını Şanlıurfa İçin Hizmet olarak değiştirdim.

Peki matbaacılık gazetecilikten sonra mı gerçekleşti?

Gazete geçimimizi temin edecek gelire sahip değildi.Bu nedenle gazeteden sonra matbaa işine de girdik.

Bu meslek sizi mutlu etti mi gazetecilik tatmin etti mi?

Bazen yorulsak da esas olan düşüncemiz, yani memleketin eksiklerini, ihtiyaçlarını dile getirmek ilgililere duyurmak konusunda tatmin olduk.

Türkiye

HÜRİYETİN BESİĞİDİR

YIL: 2 SAYI: 121 ŞİMDİLİK PAZARTESİ ve PERŞEMBE GÜNLERİ ÇIKARILIR. 15 Kuruş 30.5.1960 Pazartesi

Urfada Çıkar Günlük Siyasi Gazete

Sayın Orgeneral Cemal Gürsel'in Başkanlığında Hükûmet teşkil edildi

Ankara Radyosunun Bildirdiğine göre Kabine aşağıdaki zatlardan teşkil edilmiştir.

<p>Başvekil ve Milli müdafa vekili Orgeneral Cemal Gürsel</p> <p>Devlet vekili Adil Aktaş</p> <p>Devlet vekili Şefik İhan</p> <p>Adliye vekili Abdüllah özübüyük</p> <p>Dahiliye vekili Tümgeneral Muharrem İhsan Kızıloğlu</p> <p>Hariciye vekili Selim Serper</p> <p>Maliye Vekili Ekrem Alıcan</p> <p>Maarif Vekili Prof. Fehmi Yavuz</p> <p>Nefia vekili Daniş Koper</p> <p>Ticaret vekil Cihat İren</p> <p>Sihhat ve İctimai Muavenet vekili Prof. Nusret Karasu</p> <p>Gümrük ve İnhisarlar vekili Feti Aşkın</p> <p>Ziraat vekili Feridun Usta</p> <p>Münakalat vekili Tuğ. General Sıtkı Ulay</p>	<p>Çalışma vekili Prof. Cahit Tulay</p> <p>Sanayi vekili Mümtaz Uluer</p> <p>Basın—Yayın ve Turizm Vekili Zühtü Tahran ve İmar ve İskân Vekili Orhan Kubat</p> <p>Sanayi vekili Muhtar Ular.</p>	
--	--	--

Görölmeye değer Sergi

Yıl sonu münasebetiyle Şair Nâbi okulu beşinci sınıf öğretmenlerinden Abdurahman Aksoy ile Hikmet Gürbüz ve öğrencilerinin yıl içinde yaptıkları el faaliyetlerini aksettiren işlerinden müteşekkil hazırladıkları sergi görölmeye değerdi. Bu sınıf öğrencileri arasında (Resim—İş) dersinde temayyüz etmiş geleceğin resim yapma kabiliyetlerini bulmak, görmek, bakan için müstesna bir zevk oluyordu.

Bilhassa sınıf öğretmenlerinde yağlı boya ile tesbit ettikleri tablolar, serginin en güzel bir köşesi idi.

(Aile—Bilgisi) dersinde hazırlanan diğer bir köşedeki işlerde gözden kaçmıyordu.

Öğretimde arzu edilen el işlerinin zihin faaliyetleriyle, kısacası biğinin maharet şekline aksedini bu sergide gördük; öğrencileri ilkokulun son basamağında öğretmenlerinin tesislerinde almış beraber götürdüklerine kani olduk. Bizde müsbet intibalar bırakan şahsi teşebbüs gayretlerinin mahsülü açtıkları ve teşhir ettikleri başarılı sergilerinden dolayı, mezkûr öğretmenleri tebrik ederiz.

Temizliğe Riayet Edilmelidir.

Bir topluluk sıhhatı üzerinde rol oynayan nesnelere biride o topluluk kişilerinden bir çoklarının ilgilendiği yerlerdir. Sıhhat üzerindeki bu rol; o yerler beslenme ile ilgili olursa daha tesirli olur. Buyerler: kahvehane, pastahan e,yemekhane, fırın v.s.

Yukarıda bir kaçının adını zikrettiğimiz yerlerin temizliği umumun sıhhatı üzerine büyük tesirler yapar. Ve tabii ki bu tesir, o yerler temiz ise müsbet; değilse menfi yoldan olacaktır.

Bu gibi yerlerin sıhhat üzerindeki tesiri Aşıkârken, görüyoruz ki ilgili makamlar bu yerlerle ilgilanemekte, bu gibi yerleri kontrol etmemekte ve buraların temiz olup olmasına dikkat etmemekte yahud önem vermektedir. Bu yüzden mezkûr yerlerin girdiği hali ve bu halin halkımıza olan zararını varın siz düşünün.

Belediye doktorluğu ve diğer âlakalı merciler mezkûr yerlere gereken ilgiyi gösterip sıkı kontroller yaparak, bu yerlerin bu günkü sıhhatte müzir durumlarını önlemeleri gerekir.

X X X

Urfa Garnizon Kumandanlığının 11 No.lu tebliği

- 1— Sayın Urfa halkının yasaklara karşı gösterdikleri mutlak itaat ve hadiseleri şayani takdir bir olgunlukla karşılamaları üzerine sokağa çıkma yasağı gece saat 24.00 den sabah saat 03.30 a kadar kısıtılmıştır.
- 2— Sazlar daha önce olduğu gibi saat 23.00 e kadar çalışabilir.
- 3— Sazlarda ve lokantalarda içki vermek serbesttir.
- 4— Vilâyet ve Garnizon Kumandanlığında bir Basın Bürosu kurulmuştur. Hergün saat 16.00 da gazeteciler kabul edilecekler ve sualleri cevaplandırılacaktır.
- 5— Vatandaşların birbirlerine her türlü siyasi hislerden uzak kardeş gibi muamele etmeleri herhaangi bir taşkınlık yapmalarını rica ederim.

CELÂL ERİKAN
Tuğgeneral
Urfa Valisi ve Garnizon K.

DEMOKRAT Türkiye

HÜRRIYETİN BESİĞİDİR

SAHİBİ
İSA OKUTAN
Mas'ul Müdürü
AZİZ AYBAR
+++++
Gelen yazılar yazılın
Yazılmasın lade edilmez
İftanlardan mesuliyet
kabul edilmez.

Urfada Çıkar Günlük Siyasi Gazete

YIL: 2 SAYI: 129 ŞİMDİLİK PAZARTESİ ve PERŞEMBE GÜNLERİ ÇIKAR Fiyatı 15 Kuruş 2/6/1960 Perşembe

Urfa Askeri Valisi ve Garnizon kumandanı Tuğ general Sayın Celâl Erikan'ın 30/5/960 gününde Basın Toplantısındaki Beyanatı

Bu günkü basın toplantısından maksadım halkın, hükümet icraatına muttali olmasını temin ve fısıltı gazetesine meydan vermemektir. Binaenaleyh halkın efkârını teşvişe çulşanlar şiddetle cezalandırılacaktır.

Bu yeni inkilâbımızın gayesi:

Inkilâbımız millidir. Ordu, milletle bu inkilâba mütemayil ve tarafdar olduğunu bildiği için harekete geçti. Ve aynı zamanda ihtiraslar yüzünden kardeş gavgasının neticesinin vehamete müncer olmasına müsaade etmemek maksadıyla ordu idareyi ele aldı. Türk milletinin menfaatinin ve yurdu muzun selâmetinin bu şekilde mütalaa ve kabul etmekteyiz.

Partizanlar hariç bütün halk bu inkilâbdan memnun olmuştur. Bu inkilâb sonunda ordunun tuttuğu hedefin doğruluğundan anlamak mümkündür. Her taraf sükün içindedir. Millet olarak menfi propogandalara aldanamamak lazımdır. Benim bildiğim bu hare-

ket neticesinde bir teğmen ve iki kişi şehid olmuştur. Ne şekilde şehid oldukları hakkında malumatım yoktur. Valiler askerdir:

Şu anda türkiyede mevcut valiler askerdir. Eski valiler yardımcıdır.

Urfa çevresinde bazı kaza kaymakım ve nahiye müdürleri yerine asker tayin ettim. Partizanlıkları yüzünden milleti mutlak zarara soktuklarına yakinen inandığım bazı memur ve nahiye müdürlerini işten ayırdım.

Sayın Başvekilimize çekilen telgraflar:

**Sayın Orgeneral Cemâl Gürsel
Silâhlı Kuvvetler Başkumandanı
ve Millî Birlik Komitesi Başkanı
ANKARA**

Bu iyi niyet, makul ve pek tabii kararlarınız daha şimdiden imânla karşılanarak milletimize müstakbel büyük ümitlerin coşkun sevincini ilham ve telkin etmiştir.

Biz gazetecilere basın hürriyetini iade ettiğinizden dolayı seviniyoruz.

Zati âlinize bağlılık ve güvenimizi saygılarımızla arz ederiz.

DEMOKRAT TÜRKİYE
Gazetesi Mensupları adına
Sahibi: İSA OKUTAN

**Pek Sayın Daniş Koper
Nafia Vekili**

ANKARA

Ben ve mesai arkadaşlarım Millî Birlik Komitesine ve zataalilerinize bağlılıklarımızı ve emirlerinize amade bulunduğumuzu arz eder, Ellerinizden en derin hürmetlerimizle öperiz.

Urfa Nafia Müdürü
Y. Mühendis Mimar
Bolkan Çelikkol

Hiç bir suretle partizanlık istemem. Vaziyeti karıştırmak için asılsız propoganda raporları şiddetle cezalandıracağım.

İbadet meselesi:

Namaz ve Ezanın yasak edileceği şayiyesini duydum. Bu uydurma ve maksatlı bir propogandan başka bir şey değildir. Hal-

—Sonu Sayfa 4 de —

Düzeltilme

Bu günkü gazetemizin 2. sayfasında sayın Orgeneral Cemal Gürsel'e çekilen telgraf yazısının 6. ncı satırında milletimizin, 9. ncı satırında ender 16. ncı satırında masumların 19. ncı satırında bulunduğum olacağına yanlışlıkla tertip edilmiştir düzeltilir özür dileriz.

D. Türkiye

Mükemmel Devlet Adamı ve Hürriyet Anlayışı!

Yazan: Mahmut Celâl ÜNCEL

(Sayın Orgeneral CEMAL GÜRSEL'e ve Şanlı Ordumuza ithaf)

Bir defa Hazreti Ömer hutbe irad ediyorken cemaatten, fena yol tutacak, nefsanî heveslere boğulacak olursa ne yapacaklarını sordu.

Hazirundan birisi:

Seni kılıcımızla doğrulturuz! dedi.

Hazreti Ömer bu sözü söyleyen adamın cesaretini denemek için: benim hakkımda böyle bir söz söylemeğe nasıl cür'et ediyorsun?.. dedi. ve:

Evet, evet, bu sözleri senin hakkında söylüyorum!

Cevabını aldı. Hazreti Ömerde şu mukabelede bulundu: Cenabı Hakka çok şükürki yanlış yola sapacak olursam, milletin içinde beni kılıcıyla doğrultacak kimseler vardır!

Ne mutlu o millete ki böyle bir devlet reisi ola!

Ve ne mutlu o milletteki haktan ayrılanları yola getiren Orgeneral Cemal Gürsel'leri ve şanlı ordusu vardır!

Türkiye

HÜRRIYETİN BESİĞİDİR

SAHİBİ
İSA OKUTAN
Mes'ul Müdür
AZİZ AYBAR
Gelen yazılar yazılın
Yazılmasın lade edilme
İlanlardan mesuliyet
kabil edilmez.

Urfada Çıkar Günlük Siyasi Gazete

YIL: 2 SAYI: 12 ŞİMDİLİK PAZARTESİ ve PERŞEMBE GÜNLERİ ÇIKAR Fiyatı 15 Kuruş 9/6/1960 Perşembe

Hürriyete kavuşmamız tesit edildi

İmân Seli Halinde Caddeden Akan Urfalılar Ordu Mensuplarına Sevinç Tezahürleri Gösterip Omuzlara Alıyorlardı. Ellerde Bayraklar Kemâl Ve Cemâl Paşaların Resimleri Vardı

Milli Selâmet ve Refah Uğrunda..

Yazan: Mahmut Celâl ÖNCEL

- Urfa Askeri Valisi ve Garnizon Kumandanı Sayın Tuğgeneral Celâl Erikan'a ithaf -

Bu yazım Urfada münteşir 12/ Ocak 1958 tarih ve 2523 sayılı Akgün gazetesinde neşir edilmiştir.

Bu yazı ile mürakabadan mahrum bir idareyi ikaz ve tenkid etmiştim. Bu yazı sebebiyle gazete sahibi de tazyik edilmişti.

Kavurthan zamanında (H. 433) germanda rahat, bolluk ve refah artmıştır. Bir seferden avdetinde, kendisine narhların arttığı ekmeklerin çiğ ve siyah olduğu haberi verilmiş. Kavurt, hemen o yere varmış. Ve topladığı esnaf ve ekmekçilerle şöyle konuşmuş:

Kavurt — Ben buradan gidince memleketinize çekirgemi yağdı ?

Ekmekçiler — Hayır.

K — Bir düşman ordusunu geldi ?

E — Hayır.

K — Semavi bir afetmi oldu ?

E — Hayır.

K — Ben buradan gittikten sonra umumi masarif yarı yarıya indi. Bugün ekmeğin 120 batmanı bir dinara satılmalydı.

Nihayet narhı arttıran ve hilleli iş yapanlardan bir kaçını furuna attırıp diri diri yakmıştır.

Kavurthan kuzu ve oklak eti yemez kesilmelelerini de yasak etmiştir. Çünkü Kavurt demişki, bir kuzu ve bir oklak şimdi bir adamı doyura bilir. bü-yürlerse yirmi adam yer. yiyecekleri otta bedevadır. Sora bu etlerin besi kuvveti azdır.

Bugün avrupalılarda kuzu ve oklak eti yemezler.

Biz, Şimdi, Kuzu ve oklakların yenmesinden vazgeçtik, nesillerini çoğaltan analarını, Her gün kaybediyoruz. Hemde nereye gittiklerini bildiğimiz halde..

Gazetelerimiz et kılığını yazarlar bizim etliklerde yadellerin mezbahalarını doldururlar.

Bugün Türkiyede ordumuzun ve Urfada Sayın Tuğgeneral Celâl Erikan'ın sayesinde murakaba teessüs etmiş, keyfi idare yıkılmış uydurma pahalılık göçmüş, herşey normale doğru yönelmiştir.

2/Haziran/1960 günü. 27 Mayıs 1960 da Demokrasimizin içine düştüğü buhrandan kurtuluşunu tesit için gençler bir toplantı tertipletiler. Gençlerin dağıttığı be-

yannameler vasıtasile davet üzerine halk öğleden sonra yavaş, yavaş kirlen halinde Aynizeliha parkına akın ediyordu. Park hınca hınc dolmuştu. Herkes ulvi bir he-

yecan içinde yüzüyor hürriyetin verdiği sevinç içinde bir Bayram havası yaşıyordu. Hatiplerin hitabeleri ise halkın heyecanını artırıp onları büsbütün coşturdu.

Park artık adam almaz olmuştu. Hükümet konağına müteveccihen yola çıkıldı. Yollar insan seliyle dolup taşmıştı. Bütün Urfa yolları düşmüş-tü. Her yer Bayraklı donatılmış ellerde Bayraklar Cemâl Paşanın, Mustafa Kemal Paşanın resimleri, «Yaşasın Ordu» yazılı dövizler vardı. Marşlar söyleniyor, «Ya yaya Şaşaşa Cemâl Paşa çok yaşa» sadaları Semayı dolduruyordu.

Bu Hürriyet aşığı, coşkun imân seli bu şekilde Hükümet Konağına geldi. Orada hazırlanmış olan hoperlorler vasıtası ile gençlerin hitabı pek içliydi. Bu hitabeler göz yaşlarıyla, sık sık alkış ve hevecan âvazeleriyle kesilerek dinlendi. Şiirler ise halkı büsbütün coşturdu. Onları coşkun bir seylâb haline getirdi. Bu sel aynı coşkunlukla Atatürkün Büstüne Çelenk koyup saygı duruşu yaptıktan sonra vakarla dağıldı Bize, Hürriyete kavuşmamızı teside meydana veren Tertip Hey'eti gençleri tebrik ederiz.

Sayın Tuğgeneral Celâl Erikan Vali ve Garnizon Kumandanı

Urfa

Urfa Verem Savaş Derneği İdare Hey'etinin 30/5/1960 günü Başkan Dr. Ruhi Göksel, Muhasip Üye Avukat Halil Balkia, Üye Dr. Besim Günel, Üye Cemil Hacıkamiloğlu ve Üye Mehmet Göncünün iştirâkile yaptığı toplantıda; Zatiililerinin Vetem ve Veremle ilgili faaliyetlere karşı göstermekte oldukları yakın alâka ve müzaheretî müşahade ettiklerini karar altına almış ve Zatiililerinin yüksek Direküf ve bilgilerinden müstefit olmak aynı zamanda şükran ve hürmetlerini izhar etmek için Derneğin Fahri Başkanlığına ittifakla seçmişlerdir.

Derneğimiz Başkanlığınız altında memleket ve Urfa için müsmir ve hayırlı faaliyetlerde bulunacağına en samimi duygularile inanmakta ve bu vesile ile hürmet ve sevgilerimi arz etmektedir.

Urfa Verem Savaş Derneği İdare Hey'eti adına
BAŞKAN
Dr. Ruhi Göksel

Sayın Dr. Ruhi Göksel Veremle Savaş Derneği Başkanı

Urfa

Hayırsever Derneğinizin değerli Başkan v İdare Hey'etinin beni fahri Başkanlığa seçmelerini bildirir 31/5/1960 tarihli tezerkenizden çok mütehasis oldum. Uzviyetimizi olduğu gibi Milletimizi de içten kemiren bu derde derman olmağa çalışan Derneğinizin hayırlı çalışmalarına katılmak benim için pek zevkli vazife teşkil edecektir.

Başta Zatiiliniz olmak üzere bütün Derneğin İdare Hey'eti âzalarına candan hürmet ve teşekkürlerimi sunarım.

TuğGeneral Celâl Erikan
Askeri Vali ve Garnizon
Kumandanı

Türkiye

HÜRRIYETİN BESİĞİDİR

SAHİBİ
İSA OKUTAN
Mes'ul Müdürü
AZİZ AYBAR
Gelen yazılar, yazısın
Yazılmasını lade edilmes
İlanlardan mesuliyet
kibul edilmez.

Urfada Çıkar Günlük Siyasi Gazete

YIL: 2 SAYI: 127, ŞİMDİLİK PAZARTESİ ve PERŞEMBE GÜNLERİ ÇIKAR Fiyatı 15 Kuruş 13.6.1960 Pazartesi

Kelimele ve Anlayışlar :

Aziz Şelli AYBAR

Demokrasi ve Sosyal Unsurların Milli İradeye İştirak Kabiliyetleri

Demokrasi, milli iradeye ve binnetice devlet kudretine her milli ferdin iradesinin iştirakini en faydalı tesirle temin eden sosyal siyasi rejimdir. Fertlerin milli iradeye katılmaları ne kadar azâmi derecede olursa DEMOKRASİ o nisbette yüksek ve kudretli olur.

Seçim, şimdiye kadar tatbik edilmiş olan ve kötü neticelerinden şikâyet edilen ÇOĞUNLUK sistemi değil de, en iyi usul kabul edilen NİS-Bİ sistemle de olsa; yüksek ve faydalı milli irade MUHASSALASININ temininde, seçime katılacak milli fertlerin duygu, düşünce, bilgi ve ahlak kabiliyetleri ile faaliyet kudretleri asıl büyük amildir. Her seçime giren iradesini milli iradeye katılmak veya milli iradeye müessir olmak hususunda kullanmış sayılmaz. Her seçime giren, iradesini kullanmış sayılsa bile, faydalı olarak kullanmamış olabilir. Milletini takdir ve saygısını kazanmadığı 27—Mayıs—1960 günü düştükten sonra daha iyi anlaşılın Demokrat Partinin henüz üç sene evvel seçimi kazanıp iktidara geçmesi, seçim usulünün yanlışlığını ifade etmekle beraber, halk çoğunluğunun iradelerini isabetli olarak kullanamadıklarına ve milletin yanlışlığına da delâlet ettiği açık bir hakikattir. Yanılan milleti GENÇLİK ve O R D U gibi yüksek milli teşkilatları kurtardı.

Seçim isabetsizliğini azaltmak için iyi seçim sisteminin vaz'ından başka tedbirler de almak lâzımdır. Bilhassa siyasi partilerin, seçimden evvel, iktidarı kazandıkları takdirde yapacakları işlere dair, çok tafsihli bir program mahiyetinde bir MİLLİ mukavele akdetmeleri ve iktidara geldiklerinde bu mukaveleyi tatbikten sorumlu tutulmaları iyi bir tedbir olabilir. Seçmek hakkını haiz milli fertler, hangi partinin programını uygun bulurlarsa, o siyasi partiye reylerini verirler. Ayrıca en isabetli şekilde seçimlerin yapılabilmesi, milli iradenin en verimli istikamette en yüksek muhasala ile elde edilebilmesi ve devlet kudretinin en yüksek ve en verimli şekilde faal olabilmesi için iyi bir TEŞKİLAT-LAMA'nın lüzumu kanaatindeyim.

Tabii olarak HAK, elde etmesini, kullanmasını ve muhafazasını bilenidir. Bu bakımdan her ferdi, iradesini en uygun şekilde kullanabilmesi için yüksek kabiliyetle ve kudretle teçhiz etmek lâzımdır.

Hürriyet Şehidi Gençlerimiz Defnedildi

Ata'nın Emânetini Korumak İçin Canlarını Veren Gençler;
Anıt Kabire Defnedilip Ata'nın Mânevi İkliminde Ebedi
Uykularını Uyuyacaklardır.

28 / Nisan / 1960 günü gençlik, Ata'sının armağanı olan hürriyet ve demokrasininin tehlikeye girdiğini görerek galeyana gelmişti. Nihayet, zorla bastırılmak istenen bu haklı şahlanış, şanlı Ordumuz tarafından şahikaya erdirildi ve Sayın Orgeneral Cemâl Gürsel'in idareyi ele almasıyla gençlerimizin kurtarınak istediği hürriyet ve demokrasimiz kurtulmuş oldu.

İşte o galeyanda, bir çok gençler şehid oldu. Hürriyet ve demokrasmiz uğruna... Atatürk gençliği kendini gösterip Atatürke layık bir gençlik olduğunu isbat ederek, Ata'sının emânetini kurtarmak için canını verdi.

Ankara ve İstanbulda bu mücadelede can veren Hürriyet Şehidi gençlerimiz 10 / Haziran / 1960 günü yapılan muazzam bir merasimle Anıt-Kabirde Hürriyet Şehidliğine defnedildiler. Atatürk'ün emâneti uğruna şehid olan gençler şimdi O'nun mânevi ikliminde rahat ve mesur ebedi uykularını uyuyorlar.

10 / Haziran / 1960 günü saat 12.30 da Ankara ve İstanbul'da can veren Hürriyet şehidlerinin defni münasebetiyle şehrimiz şehitliğinde de ka-

labalık dir kitle tarafından anma töreni yapıld. Hürriyet şehidi gençlere

Allahdan rahmet ve ailelerine baş sağlığı dile-riz.

Ara Sıra

İmanlı Gençlik

İsa OKUTAN

10 / Haziran / 1960 günü hürriyet uğruna can veren gençlerimizi Anıt-Kabirdeki ebedi istirahatgahlarına yatırdık. Ankarada yapılan merasimi dinlerken, 28 Nisan olayları gözlerim önünde canlandı âdeta... Hürriyet için coşun ve hatta bu uğurda can veren gençler bu ulvi imanı nereden keşbetmişlerdi?

Bu istifhamla beraber sanki, soruma cevabmış gibi şehrimizde 2 Haziran günü yapılan Hürriyet Bayramını hatırladım. Gençler ellerinde Atatürk'ün resmini taşıyorlardı. Bu şunu gösteriyordu ki; bu ulvi imanın menbaı ATATÜRK'tür.

Fakat bu kadar değil... Omuzlarda kurtarıcı Ordumuz mensuplarından başkalarını taşıyorlardı. Evet, gençler, liseli gençler omuzlarında öğretmenlerini taşıyorlardı. Âdeta onlara olan minnet borçlarını ödemek ister gibi. Zira: Türk genci nankör değildir.

Türk genci -ki Urfada Liseliler- hürriyet aşkını öğretmenlerinden keşbettiler. Ata'nın emânet olan istiklâl ve Cumhuriyet meş'alesini öğretmenlerinden aldılar.

Urfa gençlerindeki coşkunluk, öğretmenlerinin verdiği hürriyet aşkı, istikbâl mes'uliyetinin eseriydi. Lisemiz öğretmenleri vazifelerini hakkıyla yapmış ve Urfa Gençliğini Atatürk'ün hitobına layık bir gençlik olarak yetiştirmiştir.

2 Haziran coşkunluğundaki Lise Gençleri bu yetişmenin en bariz isbatı ve omuzları altınışları öğretmenlerin iyi yetiştiriciliğinin en açık delili idi.

Zira, genç, kendisine Ata'nın emânetini veren, hürriyet aşkı aşılayan öğretmenlerini tanımış ve omuzlarına almıştır.

Ne mutlu böyle bir imanlı gençlik yetiştirebilen Lisemiz öğretmenlerine!

DEMOKRAT Türkiye

HÜRRİYETİN BESİĞİDİR

Urfada Çıkar Günlük Siyasî Gazete

SAHİBİ
İSA OKUTAN
Mes'ul Müdürü
AZİZ AYBAR

Gelen yazılar yazılınsın
Yazılmasın lade edilmez
Lifanlardan mesuliyet
kubul edilmez.

YIL : 2 SAYI : 125 ŞİMDİLİK PAZARTESİ ve PERŞEMBE GÜNLERİ ÇIKAR Fiyatı 15 Kuruş 16.6/1960 Perşembe

Yeni Valimiz Vazifesine Başladı

13 Haziran 1960 günü Şehrimize teşrif buyuran yeni Valimiz Sayın Nejdet Yalçın yeni vazifesine başlamış bulunmaktadır.

27 Mayıs 1960 dan beri vilâyetimiz askerî valî ve belediye reisliğini yapan Sayın Tuğgeneral Celâl Erikan, 14 Haziran 1960 günü valî ve belediye reisliği makamlarını yeni Valimiz Nejdet Yalçın'a devr ederek tekrar, Tümen ve Garnizon Kumandanlığı vazifesine dönmüştür.

Sayın Tuğgeneral Celâl Erikan, bu münasebetle bir beyanatta bulunarak şöyle demiştir:

« KAHRAMAN URFALILAR!
27 Mayıs 1960 tan beri yapmakta olduğum Valilik ve Belediye Reisliği görevlerini 14 Haziran 1960 zevalinde sayın

Necdet Yalçın'a devr ediyorum.

«Urfa'da Tümen ve Garnizon Kumandanı olarak çalışmağa devamım benim için bah-tiyarlık olacaktır.

«Sizlere olan hayranlığımı ve görevimi yaparken bana gösterdiğiniz müzahereteye teşekkürlerimi sunarım»

Bundan sonra saat 11.30 da Tuğgeneral Sayın Celâl Erikan, valiliği Sayın Nejdet Yalçın'a devr edip vilâyet makamından ayrılırken merasim kıtasınca selâmlanmıştır.

Diğer yandan 14 Haziran 1960 günü saat 11.30 da Valiliği Sayın Tuğgeneral Celâl Erikan'dan devralan yeni Valimiz Sayın Nejdet Yalçın, vazifesine derhal başlamıştır.

Muvaffakiyetler dileriz!..

Doçent Nermin A-badan Harvard Üniversitesi Seminerinde Türkiye'yi Temsil Edecek

Cambridge — USIS — Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinden Doçent Nermin A-badan Harvard Üniversitesinin 10'uncu milletlerarası seminerinde Türkiye'yi temsil edecektir.

5 Temmuzdan 24 Ağustos'a kadar devam edecek olan seminer muhtelif sahalara mensup liderlere diğer memleketlerdeki iş arkadaşları ile mevcut meseleler üzerinde fikir teatisinde bulunmak imkânını vermek gayesi ile tertip edilmiştir. Bu program başlıca 26 ile 45 yaşları arasında olanlar ve vazifeleri dolayısıyla de diğer şekildeki mübadele programlarına iştirak edemeyecek olan şahıslar için tertip edilmiştir.

Harvard Üniversitesi Milletlerarası Meseleler Merkezinden Dr. Henry A. Kissinger tarafından 1951 yılında ihdas edilen seminer o tarihten beri her yıl yapılmaktadır. Seminer müdürlüğü de yine Dr. Henry A. Kissinger yapmaktadır.

Programın akademik safhasında, delegeler 12 şer kişilik guruplara ayrılarak kendi noktalarlarından milletlerarası meseleleri ele alacaklar ve fikir teatisinde bulunacaklardır.

ONBEŞ GÜNLÜK ASKERİ İDARE

Mahmut Celâl Öncel

Gazeteci fikir hürriyetini savundu, hapisanelerden yılmadan, hakikatları ortaya koydu; talebe hürriyet için mücadele etti, bu uğurda şehid verdi; ordu ise 27 Mayıs inkilabını başardı. Kan dökmeden Avrupa' bir inkilap. Ve hiç bir inkilabın yapamıyacağını Sayın Orjeneral Cemâl Gürsel yaptı: derhal demokratik nizamın tatbikine geçti.

Inkilap tarihinden on beş gün sonra idareyi sivilileştirdi. Çünkü gayesi asıldı. Orduyu geçmiş demode idari saltanatın zevkine alıştırmak, istirahat koltuklarına ısındırmak istemedi. Onun asıl vazifesine dönmelerini daha faydalı buldu.

—Sonu Sahife 4 de —

Düzen ve İstikrar

İSA OKUTAN

Askerî Valimiz Sayın Tuğgeneral Celâl Erikan, 14 Haziran 1960 günü saat 11.30da Vilâyet ve Belediye Reislik makamlarını yeni valimiz Nejdet Yalçın'a devrederek eski vazifesine döndü...

Sayın Tuğgeneral Celâl Erikan'ın Valilik ve Belediye Reislik görevini almasıyla, Vilâyetimizdeki düzensizlik yerine istikrarlı bir idare kaim olmuştur.

Uzun müddettenberi başı boş bir vaziyette yükselen fiatlar düşürülerek halkın refahı temin edilmişti. Kontrolardan mahrum kahve, lokanta ve pastaneleri muntazaman kontrol ediliyordu. Çarşı bir düzen ve disiplin altına girilmiş; çöp tenekelerine kadar her şey bu nizama tâbi tutulmuştu. Uzun müddettenberi önem verilmiyen öğle tatilleri vaktinde yapılmıyordu. Ekşimiş yoğurt, ezilmiş sebze, çürümüş meyva, kokmuş et, çiğ ekmek yemekten kurtulmuş; herşeyin en iyisine kavuşmuşuk. Tek kelimeyle, askerî idare sayesinde şehrimiz istikrar ve düzene kavuşmuştu.

Aynı düzenli ve istikrarlı idareyi devam ettireceğinden emin olduğumuz, yeni Valimiz Sayın Nejdet Yalçın'a muvaffakiyetler dilerim.

AT VEBASI

İkinci Cihan savaşı sırasında, Filistine yayılıp, menşee bakımından bir orta Afrika hayvan hastalığı olan at vebası; son zamanlarda Irak üzerinden hududumuza geçerek Mardin, Diyarbakır ve Elazığ bölgelerine yayılıp bir çok atın telefine sebep olmuştur.

Sivrisineklerin taşıdığı virüslerle yayılan ve sür'atle sirayet eden bu hayvan hastalığı, Türkiye'de ilk defa görülmektedir.

Bu korkunç hastalığın Vitayet hudutları sirayetini önlemek için vilayette tedbirler alınmaktadır. Bu meyanada haberlerle yapılan neşriyatta at sahibi ve bilhassa hudut köylerindeki vatandaşlara, atın hastalığı halinde vilayeti derhal haberdar etmeleri bildirilmiştir.

146

Türkiye

HURRIYETİN BESİĞİDİR

SAYISI
İSA OKUYAN
Mes'ul Müdürü
AZİZ AYBAR

Gelen yazılar yazılmı
Yazılmamış lada edilme
İlanlardan mesuliyet
Kabul edilmez.

Urfada Çıkar Günlük Siyasi Gazete

YIL : 2 SAYI: 125 ŞİMDİLİK PAZARTESİ ve PERŞEMBE GÜNLERİ ÇIKAR Fiyatı 15 Kuruş 20/6/1960 Pazartesi

16/6/1960 günü yazılmış olan bu yazıyı, aynı tarihli gazetemizde yer kalmasından, bu sayımızda neşrediyoruz.

Kuraklık felâketi içinde mahsul hiczi!

Yazan: Mahmut Celâl Öncel
Akçakale- Horan, Suruç ve Urfa merkez kazaları 953 yılından sonra iyi bir mahsul yılını idrâk etmedi. Siverek, viranşehir, hilvan biricik kazaları ise 5 sene kıvıtl ofeti-ne maruz kaldı.

akçakale, sürüç ve urfa merkezi yedi senenin dördünde hafif mahsul oldular. geride kalan 955 ,959 ve içinde bulunduğumuz 960 yıllarında umumî kuraklık geçirdi.

bu saydığımız yerlerde çiftçilik hayatı yardımlarla devam edebildi. tohumluk borçlarının terâküm etmesinin mühim sebeplerinden birisi: yukarıda dediğim gibi kuraklık ve iyi bir mahsul yılının idrâk olunmamış olmasındandır. ikinci mühim sebep: Çiftçinin mahsulunun fiyatı ile diğer umumî emtia fiyatları arasındaki baş döndürücü nisbetsizliktir. mesela 949 ve 950 yılında 1800 Kilo buğday ile alınabilen bir K55 traktor lastiği 958 den sonra bugüne kadar 8333 kilo buğday ile alınabilir. ve her şey böyledir.

Kuraklık bölgesine dahil olup zikrettiğim yerler , bu sene , geçen seneye nazaran daha şiddetli bir kuraklık felâketi içindedir. Çiftçi hali hazırda geçimini teminden acizdir. onun gözü yine hükümet kapisindedir. ancak yardım gördüğü takdirde ekimini yapabilecektir. aksi halde bir çok yerler baş kalacak ve türeyecek bir mirabahacı sınıfın müdhiş istismarına maruz kalacaktır.

urfa tapu kayıtlarına bir göz atılacak olursa bu gibi hval yüzünden arazisi hiczen satılan çiftçi avare bir vrad menzilesine düşmüş ve bu sayede, bir çok kimse geniş araziye sahip olmuştur. bu vaziyetler bütün dünya idarecilerini, erazinin el değiştirmesine ve aynı zamanda erazinin muayyen bir zümrenin inhisarı altına geçmesine mani olmak üzere ciddi tedbirler almağa zorlamıştır.

bugün, her bakımdan bir kemâl ve refah manzarası içinde mütalaa ettiğimiz amerikan çiftçisi bile hükümetinin en uzun vadelerle çeşitli yardımlarını görmektedir. halbuki, çiftçimiz bir çok imkânlardan mahrum olduğu halde ona nefes aldırtacak uzun vadeli yardımlara henüz mazhar olmamıştır.

—Sonu Sahife 4 de —

Hazineye Bağışlar Şehrimizde Devam Ediyor

Hazine Yararına Bir Futbol Maçı Yapıldı

Devlet Hazinesinin altın stoklarını arttırmak için Hazineye yapılan teberrü işi hızla gelişip yurdun dört yanına yayılmaktadır.

Önce, bir tank tugayımızın altın alyanslarını teberrü etmeleriyle başlayan Hazineye bağış işi şehrimizde de yapılmaktadır.

Birçok hamiyetli hemşehrilerimiz zînet eşyasını makbuz mukabili Defterdarlığa teslim ederek bu bağış işine katılmaktadır.

Yollar Asfaltlanıyor

Bundan bir yıl kadar evvel beton dökülmüş olan Atatürk bulvarı ve eski asfalt cadde pek yakında asfaltlanacaktır.

Asfaltlanma faaliyetine başlanmış olup, ilk iş olarak caddelerin betonu üzerine kum döşenmeğe başlanmıştır.

Bu asfalt, hem şehrimizi daha çok güzelleştirecek ve hem de büyük masraf ve emekler sarfiyla vücuda getirilen beton döşeli Atatürk bulvarının daha uzun ömürlü olmasını sağlayacaktır.

Çeşitli şekillerde yapılan bağışların yanında dün Beşiktaşla Gençlik Spor arasında, Hazine yararına, bir futbol maçı yapılmıştır.

Memleketimizin iktisadî kalkınmasında mühim rol oynayacak olan bu bağış faaliyetine hamiyetli vatandaşlarımızın katılmaları bir vazifedir.

Ara Sıra ...

DİLENCİLER

Şehrimizde, hepimizin mälumudur ki, dilenciler pek çoktur. Adım başına bir dilenciyle burun buruna gelecek kadar çok... Hele ramazan aylarında ve kurban bayramlarında ise bu çoğunluk büsbütün artar caddeler ve sokaklar dilenciler geçilemez bir hale gelir. Her adımda bir karşınıza iki üç tane dilenci dikilerek merhametinizi tahrik suretiyle cebinizi boşaltmağa çalışır...

İşin tuhaf tarafı şu ki; bu dilenciler Urfa'da değildir. Başka memleketlerden şehrimize gelmişlerdir. Bunlar yüklerini aldıkları sonra, yani milledî adamakıllı soyduktan sonra tekrar memleketlerine dönerler.

Bu caddede, sokakta yol kesen dilencilerden başka kapı kapı dolaşır evleri yoklayanlarda vardır. Bunlar her verilenide beğenmezler ve istediklerini almayınca kapıdan ayrılıp insanı rahat bırakmazlar ve gözüne kestirdikleri eşyayı da aşırırlar.

Bu hususu def'atle belirtip, yazmamıza; rağmen sabık devirde aldırın olmamıştır.

Fakat şimdi memnuuniyetle görüyoruz ki, yeni idare bu hususu da dikkatle ele almış ve gereken tedbirleri baş vurmıştır.

Her konuda aynı titizliği göstermesini beklediğimiz yeni idareye bu yerinde hareketlerinden dolayı teşekkürü bir borç biliriz.

X X X

DEMOKRAT Türkiye

HÜRRIYETİN BESİĞİDİR

SAHİBİ
ISA OKUTAN
Mes'ul Müdürü
AZİZ AYBAR

Gelen yazılar yazılınsın
Yazılmasın lade edilmey
İlanlardan mesuliyet
kabul edilmey.

Urfada Çıkar Günlük Siyasi Gazete

YIL : 2 SAYI : 127 ŞİMDİLİK PAZARTESİ ve PERŞEMBE GÜNLERİ ÇIKAR Fiyatı 15 Kuruş 27/6/1960 Pazartesi

Asayiş Meselesi

Yazan: Mahmut Celâl Öncel

Umumi Huzur ve asayiş temini, Sabık ve Sakit iktidarın vaadları arasında idi. 954 tarihinden sonra, buda unutulmuş vaadlara karıştı. Köylü, geceleri, hayvanlarını Korumak külfeti altına girdi. bu yüzden gündüz çalışmayan köylünün iş kaybindan memleket hesabına bir zarar doğuyordu.

bir aralık, Demokrat urfa gazetesinde bu konuya dokunmuşum. maalesef kimse ilgilennmedi.

Hele 957 yılından sonra hırsızlık Hadiseleri dahada çoğalmıştı. Zavallı Köylüler, hırsızları tanıdıkları halde şikâyet edemezlerdi. jandarmada icraat ve takibatta müteredditti. vatan ve vazife sevgisi ile iş yapmak isteyen jandarmalar, siyasi baskı ile, yerlerinden derhal tahvil edilirdi. çünkü bu Parazitler Siyasi Zorbalanın Himayesi altında idiler.

son zamanlarda, hiç bir ideolojinin sınırına girmiyen uydurma vatan cephesi bu gibi rezil ve aşağılık kimselerle dolmağa başladı. bunlar, bilhassa namuslu adamlar için ciddi bir tehlike teşkil ediyorlardı. bir başka yazımda, bu iddiayı teyid eden bir iki hadiseyi yazacağım.

27 Mayıs Milli inkılabımızdan sonra, millette gerçek huzur emniyeti içinde uyumak Bizim nasip oldu. çok şükür. fakat bu zihniyet ne zaman fırsat bulursa hortlayacaktır. bunlar soğuk havada uyusuk yılan benzerler. güneş ısı vurunca sırtlarına, sokacak zavallıyı ararlar. bu zihniyeti kökünden yıkanın imkânı ve zamanı içindeyiz.

bunlar Kimdir?

işte en mühim meseleye geldik. gayemizin esasını teşkil eden şahıs değil, zihniyettir. daha evvel cereyan eden Hadiseler hakkında zabıtaca tanzim edilen evrak dosyalarının tedkiki ile bu zihniyette olanları anlamak Çok mümkündür.

milli inkılap hükümetimizin silah toplamak hususundaki tedbirinin isabetine inanıyoruz. bu tedbirin daha faydalı olabilmesi için, adları hırsızlık ves.. hadiselerine karışmış olanların silah durumu üzerinde durmak lazımdır

Gençlik Ve Spor Bayramını Kutladık

Dün Yapılan Bayram Çok Neş'eli Geçti

19/Mayıs/1960 da kutlanmayan Atatürkün Sam-suna çıkışının 41. yıldönümü, dün, bütün yurttaki gibi şehrimizde de kutlanmıştır.

Genel olarak mükemmel ve neş'eli geçen bayram şöyle cereyan etmiştir.

25 / Haziran- beri, her yerin bayraklarla süslenip, ışıklandırılmasıyla hazırlığı başlanan bayram, 26 Haziran Pazar günü resmi ve özel teşekküllerin, orta dereceli okulların Atatürk büstüne saat 7 15 de çelenk koymaları ile başlamıştır.

Müteakiben belediye bandosu refakatinde orta dereceli okullar ana cadde yoluyla Kurtuluş meydanına gelmişler ve yerlerini almışlardır.

Valimizin; beraberinde Garnizon Kumandanı, Belediye Reisi, Maarif Müdürü olduğu halde; halkın okul ve askeri birliklerin bayramını kutlamasından sonra, İstiklâl Marşıyla serene bayrak çekilmiş ve sonra şehidlerimiz için üç dakika saygı duruşu yapılmıştır.

Müteakiben Valimizin yaptığı günün mâna ve ehemmiyetini belirten konuşmasından sonra g-nç bir subayımız belîğ ve coşturucu bir konuşma yapmış, öğrenciler tarafından şiirler okunmuştur

Türk Milleti ve Devlet Başkanı için üç kere talebelerin (şöğöl) çağrısını müteakib Gençlik Marşı söylenmiştir. Halka heyecan veren resmigeçitten sonra da spor hareketleri — Sonu 4. Sahifede —

Hazineye Bağışlar Şehrimizde Devam Ediyor

21 Haziran Günü Birçok Vatandaş Daha Bağışta Bulundu.

Hazineye ilk beş gün —14/ 15/ 16/ 17/ 18/ 20-Haziran— içinde bağış yapanları ve yapılan bağışların bir kısmını geçen sayımızla yazmıştık. Geriye kalanlarını da şimdi bildiriyoruz:

Hayrinusa Bayram 1 nişan yüzüğü	Zirai Donatım M. l. memur ve müsdahçileri 16 nişan yüzüğü 3 kaşık yüzük
Burhan Dedeköy 1 n. yüzüğü	Ahmet Sırrı Bajınan 1 N. yüzüğü
Cemil Hancı 1 nişan yüzüğü	Urfa Göncüler derneği 1 Reşat Altun
Mehmet Memduh Satıcı 2 adet bilezik	Nadir Polat, İlk okul müfettişi 1 n. yüzüğü
İsminin açıklanmamasını isteyen 2 n. yüzüğü	Ahmet Tavşan 1 Aziz Altun
İsminin açıklanmamasını isteyen 2. n. yüzüğü	URFA Cezaevi mahkûmları 556 lira
Behye Yetkin 1. nişan yüzüğü	Izzet Önder ve eşi Nebahat " bir Hamit Altun ve bir çift küpe
Abdulgafur Koçak 1 n. yüzüğü	Fatma Korkmaz bir bilezik ve bir nişan yüzüğü
Alirıza Özen 1 n. yüzüğü	
Sait Yılmazoğlu ve eşi	

And İçtiler

24 Haziran 1960 günü milli birlik komitesi üyeleri Meclis B.

DEMOKRAT Türkiye

HÜRRIYETİN BESİĞİDİR.

SAHİBİ
ISA OKUTAN
Mes'ul Müdürü
AZİZ AYBAR
+++++
Gelen yazılar yazılın
Yazılmasın lade edilmez
İlanlardan mesuliyet
kabil edilmez.

Urfada Çıkar Günlük Siyasi Gazete

YIL : 2 SAYI: 131 ŞİMDİLİK PAZARTESİ ve PERŞEMBE GÜNLERİ ÇIKAR Fıatı 15 Kuruş 7/7/1960 Perşembe

İnkilâb'ın Parolası "ÇALIŞMAK"

Devlet ve Hükümet Başkanımız Orgeneral Cemal Gürsel, kendisini ziyarete gelen vatandaşlarımızla DDY Demir yolcuları derneği temsilcilerine, milletçe nasıl hareket etmemiz lazım geldiğini belirten aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:

«Türk Demiryolları mensupları memleketin iş sahasına en fedakâr en kuvvetli, en temiz çalışan insanlardır. Onlara takdirlerimi bildirin. Hepinizi neşeli görüyorum. Gülüyorsunuz. Bu memleket artık kara günler dönmeyecektir. Allah bir daha bize karanlık günleri göstermesin.

Sevinç içinde vatandaşlar birbirlerini sevmelidir. Bizim bayramlarımızda dargınlar barışır, birbirlerini affederler. Bu milli bayramımızda eski hırslı politikacıların yarattığı dargınlık ve düşmanlık sona ermelidir. Bu iş biterse çalışma zamanı bulursunuz. Memleketimiz oldukça geridir. Onu ilerletmek için çok çalışmak lazımdır.

Yanlış bir telâkki vardır. İnsana dünyada bir lokma ekmek bir hırka yeter, ahreti düşünmeli derler. Olmaz arkadaşlar, insan böyle bir şart ile yaşayamaz. İnsan yükselmek, daha iyi yaşamak için çalışır. Bir başka yanlış görüş daha vardır, Bizim dünyada

işimiz yok, cennete gideceğim derler! Bu da yanlıştır. Dünyada perişan olan insanlar cennete gidemezler. Cennet perişan adamların yeri değildir.

Tekrar ediyorum ve sizden iki şey istiyorum: 1 — Dargınlıklar giderilmeli, bir daha geri gelmemelidir.

2 — Çok çalışmal. daha çok çalışmalıdır.

Çalışan adamlar için herşey ahlâkidir. Temizdir. Çalışın, çok çalışın bütün vatandaşlarıma saygılarımı, selâmlarımı götürün.»

Ticaret Bakanlığı'nın Bir Açıklaması

İst. (TAH) İzmirde Tariş, Adanada Çukobirlik Giresunda Fiska Birlik kısa adı altında bulunan Tarım Tariş Kooperatifleri Birliklerinin ET ve BALIK Kurumu ile GİMANIN tasfiye edileceği yolunda söylentilerin yayılmak istendiği duyulmuştur.

Her biri 20 yıllık birer müstahsil teşkilâtı olan bu Birliklerle, asıl gayesi müstahsile kredi vermek olan ET ve BALIK kurumu ile, müstahli-ke hizmet etmek olan GİMANINban bilâ-kis daha ileri verim alınması için Bakan-lığıımızca gerekli ince-

Kiralaların Tetkikine Başlanıyor

İst.(TAH) Bilhassa son iki sene içinde ev kiralarının birden bire yükselmesi mahdut gelirli vatandaşları çok müşkül duruma düşürmüştü ve ev kiralaları geçim sıkıntısının başlıca sebebi haline gelmiştir.

İstanbul belediyesinin bir kira taktir komisyonu kurulmasına rağmen bu komisyon değişik tesirler altında kalarak vazifesini lâyiklik şeklinde göremez bir hale gelmiş ve kira ücretlerinin artmasına mani olamadığı gibi bilakis artışı kötürler bir vaziyette çalışmıştır.

Diğer taraftan, ev sahipleride bu durumdan istifade ederek taktir komisyonunun koyduğu fiyatın da üstüne çıkmayı bono usulü ile halletmişlerdir.

Bu cümleden olarak önümüzdeki hafta içinde kurulacak olan bir komisyonla kiralalar yeniden ayarlanacak ve bu güne kadar bono usulü ile fahiş kira ücreti alanlarda cezalandırılacaktır.

lemeler yapılmaktadır.

Bu bakımdan bu müesselerin tasfiye edileceği şeklindeki haberler tamamen asılsız olup Efkâra duyurulması Bakanlığımızca uygun görülmüştür.

Dördüncü Kotadan Mallar Geliyor

İzmir. (TAH) Dördüncü kotadan sipariş edilmiş bulunan malların peyder pey gelmekte olduğu ve bununla ilgili olarak da birçok çeşitli malların limanımıza gelmiş bulunduğu müşahade edilmiştir.

Bu arada, İstanbul Gümrükleri Başmü-

dürlüğünden, depolar-da sıkışık bir duruma meydan verilemek gayesiyle, gerekli tedbirlerin alınmış olduğu bildirilmektedir.

Gümrük ve depo, ant-repolarında 4 üncü kotadan gelecek mallar için geniş bir sahha içersinde yer ayrılmıştır.

Devlet ve Hükümet Başkanı Orgeneral Cemal Gürsel'in Bakanlıklara Bir Tamimi

Devlet Başkanı ve Başbakan Cemal Gürsel Bakanlıklara şu tamimi göndermiştir:

1— Devlet Başkanı, Başbakan ve Bakanlarla Hükümet erkânının seyahatlerinde uğurlama ve karşılama törenleri kat'iyen yapılmıyacaktır. Bütün vazifelilerin normal mesailerine devam etmeleri suretile memleketin aksamış bulunan işleri düzene sokulmalı ve muhtaç olduğumuz kalkınmaya böylece hız verilmelidir.

2— Uğurlama ve karşılama hususunda vatandaşlara hiç bir suretle telkin tesir, teşvik veya zorlama yapılmıyacaktır.

3— Resmi sıfatı haiz olanlara karşı samimiyetten uzak ve görünüş itibariyle riya ve tabasbusu ifade eden el çöpme, alkışlama ve çeşitli suretlerle tezahüratta bulunma hallerine son verilmelidir. Büyük Türk milletinin büyüklerine olan hürmet ve muhabbet hislerinin ifade ve tezahürü kendisine has vakar içinde cereyan eder.

4— Pek ulvi bir düşünceinin ve yüksek vatanperverlik duygusunun ifadesi olmak üzere, gençlerin kantarıyla süsledikleri bayraklar almaktayım. Bu büyük ve asilane hareketi takdirle karşılamak mümkün değildir. Ancak Türk gençliğinin, vatan müdafaası gibi mukaddes bir maksat için hiç çekinmeden harcayacağına emiti bulunduğum kanlarını bu suretle sarfetmelerine gönlüm razı olmamaktadır.

Gereğinin buna göre yapılmasını rica ederim

DEVLET BAŞKANI VE BAŞBAKAN
ORGENERAL CEMAL GÜRSEL

Türkiye

HÜRRIYETİN BESİĞİDİR

Urfada Çıkar Günlük Siyasî Gazete

SAHİBİ
İSA OKUTAN
Mes'ul Müdürü
AZİZ AYBAR

Saten yazılar yazılımsın
Yazılımsın lade edilmmez
İlanlardan mesuliyet
kabul edilmmez.

YIL : 2 SAYI: 135 ŞİDLİK PAZARTESİ ve PERŞEMBE GÜNLERİ ÇIKAR Fıatı 15 Kuruş 21/7/1960 Perşembe

EVKAF İDARESİ

YAZAN: Aziz Şelli AYBAR

Millî Birlik Komitesinin evkaf idaresi hakkındaki fikirlerini öğrenmeyi çok merak eder bulurum.

Geçmiş devirlerde, itiraf edeyim ki, bu idare, ancak acı ve muamma tabirleriyle vasıflandırılabilir. Mazide büyük ideallerle büyük hislerle, büyük gayretlerle vakıf denilen mukaddes insanî müesseselerini hına eden muhterem insanların bu eserleri ilanihaye bu düzensiz ihmal çarkı ile mi idare edilecek? Bu mukaddes eserlere en müşfik bir ruhla bakacak, bu mukaddes emanetleri en emin bir fikirle koruyacak muhterem bir zat çıkıyacak mı?

—Sonu Sahife 4 sütun 1 de—

Ormanların Korunması İçin Tedbir Alınıyor

Ormanlarımızın korunması, istihlal ve değerlendirilmesi, ağaçlandırma ve toprak muhafazası işleri için Tarım Bakanı Feridun Üstün'ün tavsiyesiyle Orman Fakültesinde Profesörlerin, ormancılıkla ilgili oda ve dernek temsilcilerinin uzmanların, orman okulu öğretim üyelerinin davet edilmelerine karar verilmiş ve seçilen komisyonlar çalışmalara başlamışlardır.

İngiltere ile olan Ticari Münasebetlerimiz Genişliyor

Ank. (TAH) Mevsük kaynaklardan öğrenildiğine göre, son aylar zarfında Türk—İngiliz Ticaretinde kayde değer bir gelişme göze çarpmaktadır. Zirai mahsuller sahasında Türkiye'nin müşterisi olan İngiltere, son 5 ay içinde Türkiyeden 2 milydn İngiliz lirası karşılığında mal almış bulunmaktadır. Bu Ticari Münasebetlerin son haftalar içerisinde daha da gelişeceği ve İngilterenin memleketimize karşı bu zirai mahsulleri alma talebinde bulunduğu bildirilmektedir. Bu arada, İngiltere de yurdumuza geniş çapta ihracat vuku bulmuştur.

Kollektif İş Mukavelesi Sistemi Kabul Ediliyor

Çalışma Bakanı Prof. Talas, bu sistem bütün demokratik icapları ile ele alınmıştır. dedi.

Ankara İşçi Tekâmül seminerini bitirenlere diplomalarının verilmesi münasebetiyle Çalışma Bakanı Dr. Cahit Talas, "Millî İnkilâp hükümetinin bütün çabası rafahtan yaygın bir hal almasına hizmet etmek milî gelirin adil bir şekilde tevzi edilmesini sağlamak olacaktır. Biz evvelâ mümkün olduğu nisbette sosyal sigortaları bu memleketin himayeye muhtaç bütün halkına indirmek gayretlerini göstermeğe çalışacağız Bağsız ve kuvvetli

—Sonu Sahife 4 de—

Bakanlar Kurulunun Kararları Açıklandı

Ank. (TAH) Bakanlar kurulu Devlet Başkanı ve Başbakan Cemal Gürsel'in riyasetinde toplanmış ve bu toplantıda alınan mühim kararlar derhal açıklanmış bulunmaktadır.

1— Ereğlide kurulacak 2 inci Demir—Çelik mev-

— Sonu Sahife 4 de —

Dış Pazarlardan Talepler

İst. (TAH) Son olarak şehrimiz Ticaret odasına müracaat edenlerin sayısı hayli bir kabartık olduğu bildirilmektedir. Bu arada, Şamdan bir firma, Şeker, Hububat Bakliyat, Venezüelladan bir Tacir de Krom, Belçika Kongosundan bir firma çeşitli pamuklu ve basma talep etmektedir.

Ziraat Âletlerinin Fıatları İndirildi

Ank. (TAH) Verilen malûmata göre, Zirai donatım Kurumu müstahsile satmakta olduğu çeşitli ziraat âletleri ile zirai istihlal vasıtalarında bir miktar fıat indirmiş yapmıştır.

Ziraat Âletlerinin Fıatları İndirildi

Bundan başka, kurum tarafından ithal olunan Motopomp, Askora, Romörk ve pulluk gibi muhtelif istihlal vasıtalarının da müstahsile kredi ile satışına başlanılmıştır.

Bayar Yüksek Adalet Divanına Verildi

Millî Birlik Komitesi ittifakla aldığı bir kararla, sakat ve sabık Cumhurbaşkanı Celâl Bayar, Anayasa'nın 41. maddesine dayanılarak Yüksek Adalet Divanında mahkeme edilecektir.

Türk Ceza Kanununun 125, 141/3, 146 ve 149 uncu maddelerinde yazılı suçları işleyen sabık ve sakat Cumhurbaşkanı Celâl Bayar'ın Yüksek Adalet Divanı'na verilmesi kararı Millî Birlik Komitesi'nin 7 Temmuz 1960 günü toplantısında alınmıştır. Millî Birlik Komitesi bu kararı dün basına açıklamış ve "vatana ihanet" suçunu işleyen Bayar'ın Yüksek Adalet Divanı'na sevkini gerektiren hususları ihtiva eden gerekçeyi de gazetecilere vermiştir.

Millî Birlik Komitesi Bayar için özel bir kanun çıkartma ve özel bir mahkeme kurma hakkı da varken suçta ve cezada kanunilik esasına bağlı olduğu için, mevcut kanunlara iktifa etmek yolunu seçmiştir.

Millî Birlik Komitesi gerekçesinde 20.4.1924 tarihli ve 491 sayılı Teşkilatı Esasîye Kanunu'nun Cumhurbaşkanını sorumlu kılan maddeleri zikredilmekte, bu kanunun hazırlık çalışmalarına ait za-bitlardaki mütalaalar yazılmakta, millatlararası hukuki esaslar gösterilmekte, Türk Ceza Kanununun anlamı, cebir unsuru, Anayasanın ihlâl edilışı, kart unsuru belirtmekte, Celâl Bayar'ın Anayasa'ya aykırı karar ve kanunların mürevvici olduğu bildirilmekte, müfrit parti lideri olduğu anlatılmaktadır.

Gerekçe şu cümle ile sona ermektedir:
"Yine Celâl Bayar Anayasa'ya aykırı muhtelif tedbir, tertip, karar ve kanunların da kabul edilip mevkii fiilî konmasında ve binnetice Anayasa'nın ihlâl edilmesinde aynı şekilde âmîl olmuştur.

Türkiye

HÜRRIYETİN BESİĞİDİR

Urfada Çıkar Günlük Siyasi Gazete

SAHİBİ
İSA OKUTAN
Mes'ul Müdürü
AZİZ AYBAR

Gelen yazılar yazılın
Yazılmasın lade edilmez
İlanlardan mesuliyet
kubul edilmez.

YIL : 2 SAYI: 139 ŞİMDİLİK PAZARTESİ ve PERŞEMBE GÜNLERİ ÇIKAR Fiyatı 15 Kuruş 4/8/1960 Perşembe

DEVLET İDARESİNDE MERKEZİYETÇİLİK ve MUHİTÇİLİK

YAZAN: Aziz Şelli AYBAR

MERKEZİYETÇİLİK, devlet meselelerinin en son merciinin bir merkez olması ve bu merkezdeki hükümetin devlet otoritesini temsilde fazla imtiyazlı bulunmasıdır.

MUHİTÇİLİK, şikâyet konusu olmadığı takdirde, ekseri veya bütün devlet meselelerinin mahalli idarelerce yerinde tann olarak halledilmesidir. Fakat şikâyetin en son merci yine bir merkezdir.

Cehalet, şüphre ve hotzâm ihtirasların hüküm sürdüğü veya sosyal karakterin zayıf bulunduğu milletlerde, merkeziyetçilik rağbet edilir bir idare sistemidir. Merkeziyetçi idare, tabii inkişaf halinde en yüksek derecesine ve rimli olarak kullanıldığı gibi, tabii gelişmeler hilafına sun'i olarak zorla da kullanılmağa çalışılmıştır. Vaktile, devlet otoritesinin dağıtılmayıp tek elde toplanması için merkeziyetçiliğin gelişmesine büyük ehemmiyet verilirdi. Zira muhabere, ulaştırma ve sosyal evsaf imkânlarının azlığından dolayı güç durumda bulunan devlet nüfuzunu geliştirip yükseltmek için, mahalli nüfusların inkişafını önliyerek, merkeziyetçiliği kuvvetlendirmek icap ediyordu.

Halbuki bilhassa bugünkü şartlar dahilinde, mahalli idare otoritesinin (Muhitçiliğin) gelişmesi, devletin merkez otoritesini zayıflatmaz, bilakis kuvvetlendirir, merkezin iş hacmini azaltır, merkezin yükünü hafifletir. Ancak, tahakküm veya sistimal fikri güden siyasiler, iradelerini merkeziyetçilik lehinde kullanırlar ve muhitçiliği istemezler ve içinde bulunduğu hale alışmış olan halkı, merkeziyetçiliğin iyiliğine çok çabuk ikna ederler. Muhitçi idarede, milli irade çok kuvvetli ve yaygın olur.

Bu siyasi merkeziyetçilik yanında iktisadi merkeziyetçiliği amel olan **DEVLETÇİLİK** sistemini de zikretmek lâzımdır.

Devletçilik, devletin kendi sermayesile iktisadi teşebbüslere ve faaliyetlere girişmesidir. Bu sistem, zayıf milletlerde, güya yüksek iktisadi teşekkülleri meydana getirecek halktan hiç bir teşebbüs imkânı mevcut olmadığı için tatbik edilmesi uygun görülür.

- Sonu Sahife 4 de -

İSTANBUL LİMANINA BEDELSİZ İTHALATTAN GELEN MALLAR

İst. (TAH) Mevsük kaynaklardan öğrenildiğine göre, 30 Haziranda müddeti sona eren bedelsiz ithalat kararnameyle, sadece İstanbul gümrüklerine gelen ve gümrüklerden çekilen malların tutarı 100 milyon liradır.

Bu malların 72 milyon lira değerinde olanları Tophane, 15 milyon lira kıymetinde olanları Sirkeci, 8 milyon lira değerinde olanları da Haydarpaşa ve yeşilköydür.

Bunlara muvazi olarak aynı kararnameye istinaden getirilen, fakat, müddeti geçtiği ve ihtilâflı olduğu için ithal edilmeyen daha bir miktar inalin gümrük antrepolarında bulunduğu bildirilmektedir.

Fisko Birliğine Açılan Kredi

Ank. (TAH) Muhtelif istihsal bölgelerindeki tahmin heyetleri, Ticaret Bakanlığına gönderdikleri Fındık rekoltesine ait rakamları açıklanmıştır. Ağustosun ilk haftası içinde başlayacak Fındık toplama faaliyetine muvazi olarak Fisko Birlikteki çalışmalar bir hayli artmış olduğu bildirilmektedir.

Fisko Birlik piyasası icaplarına göre hareket ederek, mevcut ve tahsis edilen ilk 24 milyonluk krediyi büyük bir titizlikle ihtiyaç sahibi müstahsile tevzi edecektir. Bu kredi, kâfi gelmediği takdirde, Ticaret Bakanlığı tarafından ikinci bir kredi de talep edilecektir.

Vali Muavini Gitti

Bundan bir müddet evvel, Kırşehir Vali Muaviniğine tayin olunan Vali Muaviniimiz Sayın Hasan Günay, yeni vazifesine başlamak üzere, 1 Ağustos 1960 Pazartesi günü saat 17 de şehrimizden ayrılmıştır.

Şehrimizden ayrılışı hemşehrilerimiz için büyük bir üzüntü ve sitesi olan Sayın Hasan Günay'a uğurlu yolculuklar dileriz.

Gümrükte Bulunan 500 Kiloluk Kamyonetler

İST. (TAH) Kamyonetlerin gümrüklerden çekildikten sonra, Station Wagon olarak kullanılan gözönüne alan gümrük idareleri, bu vasıtalara otomobil muamelesi yaparak 15 şer bin lira fon atmağa başlamış, fakat, ithalatçı firmalar itirazla bulunarak meseleyi Ankara'da yüksek mercie kadar aksettirmişlerdir. Ankaradan dönmüş bulunan heyete mensup bir zat ise, şunları anlatmıştır:

Gümrük idaresiyle, kamyonet ithal eden firmalar arasında ihtilafın çıkmasına sebep kotalara 500 kiloya kadar kamyonet ithal edileceğine dair kayıt konmuş olmasındır.

Dördüncü kotodan kamyonet için % 12 tahsis almış bulunan firmalar, yine 500 kiloya kadar getireceklerdir. 500 kilo olan kamyonetler yük taşımadan ziyade, küçük işleri görebilecek tekattardır.

Fiatları da ucuz olduğu için, bunları alanlar yan taraflarını açıp, Station wagonet gibi kullanmaktadırlar. Bunda, firmaların hiç bir hatası yoktur. Neticenin bugünlerde bir karara bağlanması beklenmektedir.

KROM HARİÇ, DİĞER MADENLER DERNEĞE YAPILACAK

İst. (TAH) Dış Ticaret Rejimine dair İhracat talimatnamesi gereğince, krom hariç olmak üzere, diğer madenler için Türkiye madenciler Derneği tescil merci olarak kabul edilmiştir.

Derneğe tahmil olunan ve vazifeler hakkında görüşmek üzere bu derneğin Umumi kâtibinin başkanlığındaki heyet fevkalade bir toplantıya çağırılmıştır.

EK. 12. 1960 tarihli Demokrat Türkiye Gazetesi K nyeye

EK. 13. 2014 tarihli Şanlıurfa İçin Hizmet Gazetesi Künye

13 Ocak 2014 Sayı : 13992

Şanlıurfa için
Hizmet

Günlük Bağımsız Siyasi Gazete

Kurucusu	Sahibi
İsa OKUTAN	Ömer OKUTAN

Genel Yayın Yönetmeni ve S. Yazı İşleri Müdürü
Ebru OKUTAN AKALIN

Haber Merkezi
M.Faruk DEVECİ - Fırat SUBAŞI - Murat MEST

Sayfa Editörü
Serkan EVCAN

Yayın Türü	Dağıtım
Günlük Yerel Süreli	YAY-SAT Dağıtım
Hukuk Danışmanları	Resmi İlan
Av.Eren AKALIN	St./ Cm. 8.40 TL
Av. Ünal ELÇİ	Özel İlan. Reklam ücretleri, reklam fiyat listemiz üzerinden fiyatlandırılır

Gazetemiz Hizmet Matbaacılık Tesislerinde Dizilip,
Düzenlenerek Basılmıştır

Baskı ve İdare Yeri:
Atatürk Bulvarı Bulvar Pasajı Zemin Kat: ŞANLIURFA
TLF: 0.414 313 65 65 - 313 35 11 FAX: 313 95 95

Gazetemiz, Basın ,Meslek İlkelerine Uymayı Taahhüt Eder
Bayii Fiyatı: 0.25 Krş Abone Fiyatı: 60. Krş. Yıllık Abone Fiyatı: 200 TL

www.urfahizmet.com hizmetgazetesi_63@hotmail.com

ÖZGEÇMİŞ

Ebru Okutan Akalın, 1979 Şanlıurfa doğumludur. Harran Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Kimya Bölümü 2003 mezunudur. 2004 yılından bu yana Şanlıurfa İçin Hizmet Gazetesi'nde yazı işleri müdürü olarak görev yapmaktadır. Evli ve bir çocuk annesidir. Yabancı dili İngilizce'dir.

İletişim Bilgileri:

Gsm: 0 532 394 93 50

e-mail: ebruokutan@yahoo.com

Adres: Atatürk Bulvarı, Bulvar Pasajı, Şanlıurfa İçin Hizmet Gazetesi, 63100,
Şanlıurfa/ Merkez